

MLADIKA

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

Štev. 6.

1924

Letnik V.

Ulica v Ameriki: Stavba Flatiron. (New York.)

Zadnja na grmadi.

Zgodovinska povest. — Fr. Jaklič.

8. Pod mero.

Ah, kako počasi so minevale ure in dnevi Luciji Krzničevi in njenim tovarišicam! Kako dolge so bile noči v vlažni, hladni ječi in kako strašni trenutki! Ali ne bo konca trpljenja? Ali ne bo rešitve? Ali so jih vsi zapustili, da poginejo?

»Jaz grem ven! Izpustite me!«

»Čakaj, klekarica!« jo je zavrnil jetnišničar in pehnil nazaj. »Videla boš, da je pri meni vendarle še prijetneje kakor v rabljevi družbi! Seme peklensko!«

Toda kadar je prišel Šamut v ječo, tedaj je začela jadikovati:

Mladika 1924.

»Kje je moj mož? Kje je Gregor? Zakaj ne pride sem? Zakaj me ne reši? Oh, oh! Nezvesti mož! Zapustil me je! Kaj pa dela, da ga ni pome?«

»Majhno je še živ. Noč in dan premišlja, kako bi te otel. Povsod prosi in išče usmiljenja zate!«

»Reci mu, da bom umrla, ako me skoraj ne reši!«

»Polonka je rekla, da moli in se Mariji priporočaj. Prosi jo, naj ti da voljno potrpljenje!«

»Trpi in potrpi! Ali nima drugega rešila? Znorela bom!«

»Tudi Polonka trpi in se muči.«

»Jezus moj, Križani!«

Jadikovanja in vzdihni niso prodrli debetih zidov ječe in niso mogli motiti gospode v gradu, ki se je

ukvarjala z drugimi stvarmi, ki so bile neodložljive, in se je zaradi tega zadeva osumljenih žensk vedno odpravila.

Komaj se je gospoda odpočila od lovske zabave, že jih je čakal nov dogodek, namreč vojaško pregledovanje.

Vojni obrist, vitez Hallecker, je zapovedal postaviti na trgu mero in klopi za povabljenе gledalce. Vojaki so zabili v zemljo dve sulici, pritrdili nanji majhne cesarske zastavice in tretjo sulico so položili v predpisani višini počez. Na obeh straneh mere so postavili klopi. Prve klopi, ki so bile za povabljenе in imenitnejše goste, so bile pregrnjene, zadnje, kamor se je smel pritisniti tržan ali kak valpet in vaški »rihtar«, so bile gole.

Med povabljenци so bili naši znanci z lova: graščaki s svojimi družinami, cesarski krvavi sodnik s svojim osebjem, domača duhovščina, tržani in poleg tega se je trlo radovednežev iz trga in vasi, moških in ženskih, mladih in starih. Med njimi so bili očetje in matere onih mladeničev, ki so bili primorani priti pod mero, pa tudi oni, ki so se zapisali prostovoljno in so bili dobili denar na roko, ki so se bili torej sami prodali cesarju.

Vsi so prišli. Graščinski biriči so dobro pazili, da ni nihče zaostal in se ni nihče izgubil, kogar je graščina določila, da pojde k naboru izpod njene oblasti. Onih, ki so se bili prostovoljno javili, niso zgubili izpred oči vojaki.

Ko je prijahal vojni obrist s stotnikom, se je začelo pregledovanje. Prvi so bili na vrsti iz Rtneka. Dvanajst jih je morala postaviti graščina in prignali so jih polno število. Bili so fantje s Slemenov, zastavne rasti in mrkih pogledov. Stotnik jih je pregledal, ako so bili sposobni za vojno službo. Kar jih ni bilo dovolj krepkih in niso imeli zdravih udov, jih je vrnil graščini, da je izbrala zdrave ljudi.

Bobnar je udarjal na boben, ko so stopali posamezni, oblečeni samo v srajco, pod mero, da so določili visokost in ga potem vpisali. Ko je bil pregledan, so ga vzeli vojaki medse. Dvanajstkrat je zaigral bobnar in dvanajst rtneških je šlo skozi vilice. Graščina na Bregu jih je postavila pet, a ribniška graščina jih je dala petindvajset. To so bili večinoma Potočani in Gorniki ter od Sodražice. Srditi in polni kesanja so stopali pod mero. Obžalovali so, da so se dali prijeti biričem, ko bi lahko prosti prebivali v temnih lesovih, ki obdajajo njih bore domačije.

Kdaj bodo zopet dihali ostri, po hojevini vonjavi zrak domačih gor? Kdaj bodo zrlí pestrost košeníc v cvetju? Slišali zvon s Tabore in z Gore in pritrkavanja pri Novi Štífti medtem, ko bi se vzpenjali po »svetih štengah«?

Te misli so jim polnile glavo in jih napolnjevale z nepopisno žalostjo. Obup se jih je polaščal, sovra-

štvo je napajalo njihova srca, ko jim je odgovarjal razum:

»Nikoli več! Nikoli več ne vidite domačih gor. Cesar se vojskuje in ne vrača zdravih ljudi. Morda še prideš nazaj ušiv, grintav, ves zanemarjen, brez rok, brez noge, z odprtimi ranami, da boš v napotje samenu sebi in ljudem, da se boš metal od hiše do hiše, prosil grizljaj kruha in žlico močnika, da boš s hvaležnostjo prenočeval v listju in sklepal za tisto noč prijateljstvo s hišnim čuvajem.«

Škrčali so z zobmi, ko so gledali svojo graščinsko gospodo, ki se je širokoperila na pripravljenih sedežih, ko so videli graščinske biriče, ki so jih prignali semkaj.

Kako bi se maščevali, ko bi se mogli in smeli! Tako je pa vsak sam zase prisegel maščevanje do groba. Preklinjali so graščake in biriče, valpete in rihtarje; preklinjali svojo usodo in uro svojega rojstva in vse, prav vse.

Tisti, ki so jih tolažili, so imeli na jeziku:

»Mora že tako biti! Cesar hoče tako! Bodite pametni!«

»Sijajno blago ste nam dali,« se je priklonil gospod obrist, ko je šel zadnji Ribničan skozi.

»Za cesarja vedno najboljše,« je glasno odgovoril Trillek. »Nihče ne bo mogel očitati Trillekom, da niso drage volje izpolnjevali cesarjevih ukazov.«

Rtnečan ga je nekam nejevoljno pogledal in dejal: »Dali smo, kar smo imeli. Nihče ne bo smel grajati nas in naših rekrutov. Ave, Leopoldus!«

»Ave! Predpisano smo tudi mi dali,« je pristavil baron.

Nato je dejal obrist:

»Naš najvišji gospod ne bo pozabil nikogar, ki s tako radostjo izpolnjuje njegove ukaze. Moje poročilo more biti le laskavo za vas, plemeniti gospodje.«

Graščaki so se milostljivo priklonili.

Potem so prišli na vrsto oni, ki so se prostovoljno dali »na protokol« in so bili dobili od stotnika denar na roko. Silili so se, da bi kazali vesele in brezskrbne obraze, a notri jih je grizel črv kesanja. Pekla jih je dlan, na katero jim je bil stotnik odštel denar. Prodani! Sami nase so bili jezni, a tega niso smeli pokazati, da bi se jim ljudje ne krohotali in jim privoščili.

Bobnar je dajal znamenja. Vojaški klicar je klical imena zapisanih, ki so prihajali drug za drugim pod mero.

Gospoda je z neko radovednostjo zrla na junake, ki so se prostovoljno odzvali povelju, da žrtvujejo življenje za cesarja.

Drugo občinstvo si je pa mislilo: »Lejte jih, norce! Bedaki silijo sami pod nož!«

Usmiljenje, sočutje, ki so ga ljudje imeli z onimi, ki so jih s silo pognali pod mero, se je spremenilo v

porogljivost, ko so gledali lahkomišelneže, ki so sami silili v nesrečo.

Zasmehljivi dovtipi so krožili med ljudmi.

»Martinek Bolha!« je ostro poklical pisar, da se je razlegnilo po trgu.

Vsi so se ozrli za poklicanim.

»Bolhač,« je vzkliknil nekdo in nebroj jih je ponovilo to besedo in se smejala.

»Kje je? Kje?« je naglo vprašala Petrova Polonka in se je stegnila, da bi ga videla.

»Prav mu je, prav! Sedaj pa ima! Drugega itak ne zasluži. Škarijot!« se je jezila Polonka.

Tisti, ki so stali okrog nje, so se začudili, zakaj se je Polonka, ki je prej tolazila matere, ki so jim ugrabili sinove, in sestre, ki so jokale za brati, in glasno pomilovala nesrečneže, tako nenadoma razburila. Zakaj je bruhnila iz nje škodoželjnost?

»Kaj ti je pa napravil? Kaj sta imela?«

»Midva nič, hvala Bogu! Prav nič! Ampak Krzničevko ima na vesti. Nihče ničasto!«

»Škarijot!« je še enkrat vzkliknila in mu zapretila s pestjo, ko je opazila, da jo je Martinek slišal.

A Polonka ni videla, kaj se je godilo v Martinkovi duši. Sramoval se je in kesal, ali kaj, ko je bilo prepozno, ko si več pomagati ni mogel.

»Škarijot!«

Polonkin vzklik je Martinka kar prebodel. Bliškoma si je predočil dogodke zadnjih dni od velikega ponedeljka dalje. Zadal se je bil čez poletje pri Krzničju in spravil aro, a sedaj pojde služiti cesarja. »Škarijot!« vpije za njim Polonka. O, to boli! To peče! Sramoval se je. Ko se je domislil, kako ga je ogoljufala »lepa Kočevarica« in kako se mu je zaničljivo rogala, je kar kipel od jeze, še bolj pa od sramote. Obšla ga je želja, iti proč od tod, da ne bo slišal zoprnega klicanja Polonkinega in roganja goljufive Kočevarice.

»Hudičevka!« je sikal Martinek, ko se je domislil Kočevarice. »Hudičevka goljufiva!«

V grad ni šel rad, a šel je vendar in je zatožil Krzničevko, ki mu ni naredila nič hudega, ker je hotela Kočevarica tako, lepa Kočevarica, ki ni mogla trpeti coprnice, ki delajo ljudem hudo in Bogu nečast. Pred gradom se je hotel vrniti, pa se je spomnil njene obljube in to ga je pognalo naprej, na stopnice. Kako mu je bilo že vroče, ko je šel po stopnicah, kako mu je utripalo srce! In ko je stal v kancliji pred gospodom s peresom za ušesom in vrtil v roki klobuk, ni mogel spraviti v prvem hipu besede iz sebe. Kar ni vedel, kako bi začel, da bi bilo prav. Še takrat bi bil najrajši pobegnil, pa ni mogel, zakaj tisti gospod s peresom za ušesom je začel vpiti nanj.

»Budalo trapasto! Po kaj si pa prišel? Povej, kar imaš, če ne te bomo zaprli. Kaj se hodiš sem norca delat in nas motit?«

Šele tedaj je postal pogumen, ko se je zbal luknje, in je našel pravo besedo, da je začel in povedal vse, kar mu je bila naročila Kočevarica in kar je pravil Krznič o svoji ženi, češ, da je coprnica. Ko je bil Martinek opazil, da je drugi, že postaren gospod, pri sosednji mizi vstal in se jima približal in poslušal, in ko je videl, kako jima je pripovedovanje vseč, je postal mirnejši in pogumnejši in je naposled povedal vse natančno, kako je bilo.

Ko je nehal, sta se gospoda spogledala, nekaj pomrmrala med seboj, da jih ni razumel, in potem ga je stari vprašal:

»Pa boš prisegel na vse to, kar si povedal?«

»Stokrat, če bo treba in še enkrat po vrhu,« je dejal Martinek, in gospod s peresom je začel pisati. Vse je bil zapisal, kar mu je povedal, in še tiste osebe, ki so slišale pripovedovanje. Zlasti je pa pozvedoval, če je res njen mož, Krznič, tako pripovedoval in je njegov zet Dihur tudi potrdil.

Ko je nehal pisati, je pa rekel:

»Sedaj se boš podpisal.«

»Ko bi se znal!«

»Pa križ sem!«

Martinek je naredil neko čačko in potem šel olajšan iz grada na semenj.

O, kako ga je potem speklo, ko je videl Krzničevko na trgu med biriči. Do mozga so ga presunjali njeni obupni klici in glas v njem je vpil: »Ti si kriv! Lej! Ti si kriv!« O, kako ga je bolelo očitjanje, ki je bilo le prerersnično! Pomešal se je med ljudi in šel na živinski semenj, da bi več ne videl Krzničevke in bi ne slišal njenega obupnega vpitja. Glasu, ki je v njem vpil, pa ni mogel preslišati, mu ni mogel izbegniti. In to mu je grenilo trenutke in pregnalo sejmarsko veselje.

Naposled je krenil zopet na trg, in ker je imel še nekaj grošev, je šel v gostilno k Miklovim. Tam se je bil pa zagovoril, da ga je Polonka izsledila in so ga pognali iz hiše. — Huj, sramote!

Jezen nase in na ves svet je šel potem k njej, ki ga je spravila v te neprijetnosti.

»Plačaj!«

Rogala se mu je v obraz in mu očitala, da nori, da je štramast, in ni hotela ničesar vedeti, kar mu je obljubila. Ko je pa s silo zahteval izpolnitev pogodbe, ga je pograbila vsa razkačena. Dekle so prihitele na njeno vpitje, ga treščile iz hiše in po vrhu še s pomijami oblile, ko se je še obotavljal pred hišo.

S prstom so kazale in pravile ljudem, da je naposled vedela vsa vas.

Nič ni vedel, kako bi se znesel nad njo, ki ga je prevarala, mu otežila vest, ga osramotila in izročila posmehovanju.

Pijančeval je potem, da je pognal še tiste groše, ki so mu bili ostali, rotill se in verill, da vražji babi ničesar ne odpusti.

Potem so pa prišli vojaki z bobnarjem na vas. Bobnali so, razglašali ukaz gospoda obrista, nadlegovali ženske in šarili po vasi gor in dol. In ko so spoznali krčmo »pri lepi Kočevarici«, so se kar tam naselili in navzlic delavniku se je pilo, plesalo in pelo ondi tiste dni. Vojaki so razsipali denar, ponujali pijačo ter vabili fante in dekleta. Fantje so peli, in dekleta plesale z brhkimi vojaki, ki so imeli pisano obleko in peresa za klobukom.

Rajhovka je pobirala denar in bila prijazna na vse strani.

Martinek Bolha je bil tudi ondi. Pil je, ker so vsi pili, in gledal, kako plešejo drugi. Ljubosumno je zasledoval gostilničarko, ki je z zadovoljnim obrazom prenašala sladkanje vojakov.

»Čakaj!«

In v takem trenutku, ko ga je navdajal srd, ko je opazil, da se zanj nihče ne zmeni, ko ga je prevzela grenka zavest, da nima več božjega v žepu, in je spoznal, da imajo vojaka bolj v čislih kakor njega, da ima vojak denar in lepo obleko, je pa sklenil, da gre k vojakom. Pa bo imel denar in dekleta! In potem, ko bo prišel v svetlih čevljih, pisani obleki in s perjem za klobukom, a v mošnji bo imel denar, tedaj bo pa s Kočevarico drugače zaplesal. Nič ji ne bo odpustil. Bo že videla!

V takem trenutku se je približal vojakom in jim zaupal, da gre z njimi. Režeč se so ga vojaki zapisali, hvalili in vzeli »našega fanta« medse. Stotnik ga je ogledal in ko je spoznal, da zadostuje predpisom, mu je odštel na roko nekaj denarja in mu naročil priti pod mero.

In sedaj je Martinek stal pod mero in vsi so gledali nanj, zlahtna gospoda in biriči, vojaki in kmetiči, matere in dekličiči. Vsi so ugibali, zakaj je Martinek vzel denar in se zapisal, ko mu ni bilo treba.

»Štramiščel!«

»Dober!« je dejal obrist in zamahnil z roko.

Bobnar je udaril na boben in Martinek Bolha je bil cesarski vojak.

»Prav ti je!« je še enkrat zavpila Polonka, da so jo vsi slišali.

Aktuar se je pa obrnil k cesarskemu sodniku ter mu nekaj pripovedoval, pri tem pa kazal na Martinka. Stari gospod je še enkrat pozorno pogledal Martinka, potem pa zamahnil z roko, kakor bi ne polagal nobene važnosti nanj.

Pregledovanje je bilo kmalu končano.

Na povelje so razpostavili nove vojake v polkrog, za hrbet so jim stopili vojaki in biriči, prednje pa obrist s stotnikom. Gospoda, ki je sedela, se je vzdignila, ko so prinesli mizo in nanjo postavili razpelo in sveče za prisego.

Vse je utihnilo, ko je nagovoril obrist nove vojake. Slavil je vojaški stan in njegovo vzvišeno nalogo, služiti najvišjemu gospodu, cesarju. Povedal jim

je, kako se morajo vesti, in da bodo sedaj prisegli brezpogojno zvestobo deželnemu knezu, cesarju Leopoldu I., prisegli pokorščino svojim predstojnikom, da se bodo vpricho Križanega zavezali, da ne bodo godrnjali, ako ne bodo dobivali plače o pravem času in tudi ne, ako bo plača manjša kakor bi jim šla. Opozoril jih je, da mora biti poslej njih edino geslo:

»Vse za cesarja!«

»Za našega Leopolda!« so vzkliknili častniki in plemenitaši. Potegnili so palaše in sablje, a vojaki in biriči so skazali čast s puškami in sulicami.

Prižgali so sveče.

Sam gnadljivi gospod arhidijakon so se vstopili poleg razpela in stotnik je prečital predpise in pozval nove vojake, naj dvignejo desnice in pomole tri prste kvišku. Opozoril jih je, da morajo za njim izgovoriti vsako besedo odločno in pri tem gledati na razpelo.

Resno in svečano so izgovarjali vojaki za stotnikom besedilo prisege.

Ko je bila izgovorjena zadnja beseda, je bobnar dal znamenje, da je obred končan.

Stotnik je zavpil novim vojakom:

»Sedaj ste cesarjevi! Njegovi, živi in mrtvi! Za deserterje in izdajalce imamo pa vislice!«

»Vivat Leopoldus! Vivat! Vivat!« je zaklicala gospoda navdušeno. Jeklo se je bliskalo v zraku in gospe so mahale z belimi robci.

In tudi tržani, »rihtarji«, valpeti in biriči so ponovili:

»Vivat! Vivat! Vivat!«

Vojaški novinci so strmeč gledali navdušeno gospodo in še vedno držali kvišku desnice s tremi povzdignjenimi prsti.

Miklovc se je obrnil in gredoč v hišo mrmral:

»Vislice so jim obljubili! Pa tudi godrnjati ne bodo smeli, ako bodo lačni in ne bodo dobivali plače. Vivat!«

* * *

Nekako dve uri kesneje, ko so se novi vojaki najedli, ako so kaj imeli s seboj, in so vzeli slovo od svojih ljubih in drugih znancev, so dali znamenje za odhod.

Novince so postavili v vrsto po štiri. Na čelu so jim bili štirje vojaki s častnikom na konju, ob straneh so šli vojaki in za njimi zopet peš in jež vojaki z nabitimi puškami.

Na povelje se je četa zgenila, bobnar je udaril in po trgu so odmevali težki vojaški koraki. Matere in sestre so se spustile v jok in udarile za njimi, vikajoč in kličeč imenom sinove in brate. Vojaki so jih kar s silo pehali proč, ko so se hotele pomešati med novince, ki so s težkim srcem, s solzami v očeh in kletvijo na jeziku zapuščali Ribnico in odhajali služiti cesarja.

Medtem, ko so vojaki stopali čvrsto in se ozirali na desno in levo po hišah, izpred katerih so zrl nanje ljudje, med njimi mnog prijazen deklinški obraz, in so mežikali in vzklikali za slovo, so pa novinci zrl predse in umerjali korake na udar bobnarjev in korak vovakov. Na videz se niso zmenili za vik mater in sester.

Sramovali so se še očitno izliti svoje srce.

V tretji vrsti je stopal Martinek. Za njim ni nihče žaloval. Z materjo, ki ga je učila in opominjala, se je bil popolnoma sprl in se še poslovil ni pri njej, češ, da je njenih pridig že sit, in ni maral, da bi ga bila spremila. »Zapisan je že in vovak se ne sme držati materinega krila.«

Ampak tedaj, ko se vrne v rdečih hlačah in s perjem na klobuku! Ko bo imel sabljo ob strani in denar v žepu! Tedaj bo pa videla Kočevarica, kako bo obračunal ž njo!

Taki načrti so se mu porajali v glavi, ko je Martinek ubiral korak in posnemal trdno vojaško hojo.

»Brbám, brbám, brbámábám . . .«

Tako se še ni postavljaj . . .

Mimogrede ga je nekaj opomnilo, da je odnesel Krzničju sedem grošev are. Tisti zoprni glas mu je celo očital, da ni prav, da je naredil greh.

Stopal je krepkeje, kakor bi hotel poteptati take misli. Da jih zaduši, si je obljubil, da mu jih vrne, ko pride nazaj v rdečih hlačah in z denarjem v žepu. Vrgel bo tistih sedem grošev Krzničju pod noge, da mu ne bo mogel očitati, da mu je kaj odnesel. Nikomur neče biti ničesar dolžan.

A tisti hip mu je stopila pred oči Krzničevka in prav slišal je njen obupni klic: »Usmilite se me! Rešite me!«

Plaho se je ozrl okoli sebe in se bal ugledati jo.

»Brbám, brbám, brbámábám . . .«

Trdno je stopal in skušal je misliti na druge reči, da bi pozabil tiste nadležne misli, ki so se mu zarile v glavo kakor loščec v kožo in ga dražile.

Ko je prišla četa iz trga, so mnogi spremljevalci obstali in še zrl za njimi. Onkraj Gorenje vasi je stopil bobnar na stran in razbijal po bobnu dotlej, dokler zadnji vovak ni prišel mimo njega in potem se je vrnil z onimi častniki in vovaki, ki so delali le parado odhajajočim.

Poslej so korakali novinci bolj podobni jetnikom, katere ženejo oboroženi stražniki. Nemi in žalostni so se vlekli po cesti dalje proti Poljanam in dalje proti Ljubljani in potem dalje in dalje, Bog vé kam.

Vse je ostalo za njimi. Prijatelji in znanci, sestre in matere in naposled tudi dolina z vasmi in gora na desni in levi. Začele so jim kapati solze brez ihtenja in nepopisna žalost jim je zavezala jezike.

Otovrej se je Martinek spomnil tudi matere na Griču in bi ji bil rad podal roko in še pokrižati bi se ji bil dal in objeti, kakor je videl druge.

A na Griču je jokala njegova mati za našim izgubljenim, štramastim in neubogljivim.

Ženski na Pristavi se je brala na obrazu široka zadovoljnost. Govorila ni mnogo, samo žvižgala je predse polglasno kakor vselej, kadar ji je šlo vse po sreči, kakor je želela.

»Sedaj pa pride zaželena ura! Martinek je s poti in Krzničevka v ječi!«

Ta misel jo je prevzela in jo spravila v tako dobro voljo, da se je kar na glas zasmejala, segla po posodi z vinom in pila in ponudila še deklam.

»Dekleta, le pijte, danes sem dobre volje!«

(Dalje prihodnjič.)

Materina molitev.

(Mat. 7, 7.)

V tujino odšel je, izginil je v nji
kot žar, ki v teminah ugasne;
in dan na dan mati ga klicala je,
naj vrne čez griče se jasne.

In njena ljubav je šla križemsvet,
po tujem povsod ga iskala
in slednji večer v hrepenečih solzah
je trudna, potrta zaspala.

In njena ljubav je šla križemsvet,
povsod od ljudi ga prosila
in vsako jo jutro je nova bridkost
obupano, plaho vzbudila.

In slednjič je mati z molitvijo
na vrata nebeška potrkala:
»Vsaj en večer naj sirota bi se
tolazbe nebeške nasrkala . . .«

Ni trkala dolgo, zaupanje ji
odprlo nebeška je vrata:
V domačih je vratih sinko obstal
jecljaje: »O, mamica zlata! . . .«

Leopold Turšič.

Pravljica o carju Saltánu,

o sinu njegovem, slavnem in mogočnem junaku, knezu Gvidónu Saltánoviču, in o prekrasni caričini Labodici.

Spesnil A. S. Puškin. — Poslovenil Debeljak Tine.

I.

Prédle sestre tri nekoč
so ob okencu pod noč.

»Ko bi bila jaz carica,
rekla prva je sestra —
sama jaz za vse ljudi
bi pripravila gostí.«

»Ko bi bila jaz carica,
rekla druga je sestra —
sama jaz za vse ljudi
platna mu natkala bi.«

»Ko bi bila jaz carica,
rekla tretja je sestra —
jaz pa carju - batjuški
junaka porodila bi.«

Komaj je izgovorila,
so se vrata otvorila,
glej, in v hišo stopi car,
te dežele gospodar.

Med kramljanjem tik pregraje
stal ves čas je poslušaje.

Želja zadnje je sestře
segla mu najbolj v srce.

»O pozdravljena, devica —
del je — bodi mi carica
in porodi mi sinu,

preden bo september tul
Ve, sestrice — golobice —

idite mi iz svetlice*
in pojdite za menó,

za menó in za sestró:
Bodi ena mi predica

bodi druga — kuharica.«

Šli iz veže so, nakar
v dvorec jih je peljal car.

Car se hitro je odločil:
isti se večer poročil.

K častni svatbi pa nato
je s carico šel mlado.

Kuha jezno kuharica,
prede jokajoč predica,
ker zavidata tako
gospodarjevo ženó.

A carica mladoleta
pozabila ni obeta,
zanosila že to noč.

Tisti čas bil boj je vroč.

Car se je od žene ločil,
brzo na konjiča skočil,

ji naročal: »Nase glej
in me ljubi kot doslej!«

A medtem, ko car boril je
v dalji dolgo se in divje,
porodila je možú
vateľ dolgega sinu.

Glej: carica nad fantičem
kot orlica nad orličem!

Pismo nesti slu veli,
da carja - otca zradosti.

A predica s kuharico,
s staro taščo Babarico

jo prekániti hoté
in zajeti sla velé

ter po drugem sporočijo —
kaj? — Besede se glasijo:

»Ni carici v noči ti
se rodil ne sin ne hči,
žaba ne in ne podgana,
ampak — zverica neznana.«

Ko je v pismu oče - car
zvedel po slu za to stvar,
gnevil se je in razbesil,
sla najrajši bi obesil.

A naenkrat se zmečča
in ukaz sledeči dá:

»Žena čaka naj vrnitve
in postavne razrešitve!«

Sel je s pismom odhitél
in je končno v dvor dospel.

A predica s kuharico,
s staro taščo Babarico

vest izmakniti vele
in glasnika opoje.

V prazno torbico njegovo
vržejo mu pismo novo.

In prinesel sel pijan
tak ukaz je tisti dan:

»Car boljarjem vsem velevala,
naj ne zamude ni dneva

in carico in njen plod
tajno utope v dnu vod.«

Ne pomaga nič: boljarji,
težko vklanjajoč se carji

in pomilujoč ženó —
v tolpi v spalnico vdero,

carsko razglase povelje
njej in sinu v neveselje,

prebero glasno ukaz
in carico v isti čas

s sinom v sod so posadili,
osmolili, zavalili

in spustili v ocean —
tak velel da je Saltan.

V nebu zvezde se blestijo,
v morju vali valovijo;

gre megla čez svod neba,
plava sod prek vod morja.

V njem pa kakor vdova vsaka
bije se carica, plaka.

Raste tam otrok krepak,
ne po dneih — trenutek vsak.

Dan prešel je, vpije mati,
a otrok hiti čebljati:

»O moj val, o val moj ti,
tak zibljiv, nevezan si:

kjer se ti zahoče, plešeš,
trde morske skale klešeš,

trgaš zemljo od bregov,
nosiš toliko brodov:

naših duš nikar ne jemlji,
vrni, daj nas suhi zemlji!«

Je uslišal prošnjo to
val in sod takoj nato

lahno je na breg ostavil
in se tiho v morje splavil.

Rešena sta zdaj oba,
čutita pod sabo tla.

Ali kdo osvobodi ju?

Mar sedaj Bog zapusti ju?

Na nožice sin se vrpne,
z glavico se v dno upre,

ni se dolgo v mislih bavil,
kak bi okno si napravil

v svet — pomisli, vzveseljen
sune v dno in stopi ven.

Svobodna sta zdaj bila.
Holm sta zrla sred polja.

Morje krog in krog sinji,
a na holmu hrast stoji.

Sin pomislil: zdaj kosilo
dobro bi potrebno bilo.

Vejo ulomil je raz dob
in upognil v lok jo tog.

S križa svilen trak si snel je
in čez lok si ga napel je.

Trst ulomil je tenko,
pšico zaostril lahko.

In je šel na kraj doline
k morju si iskat divjine.

* Družinska soba, hiša.

Komaj k morju je dospel
 čuje kot bi kdo ihtel.
 Z morja stok še ne umiri se,
 gleda, vidi. — Kaj godi se?
 Labodica sred vodá —
 jastreb kruti sred nebá!
 Bedna ptica sprhutava,
 kali vale, razpljuskava.
 Zdaj, zdaj jastreb se spusti,
 kljun krvavi si ostri.
 Ta hip pšica je zapela,
 jastreba je v vrat zadela.
 Jastreb v morje izkrvavi —
 carič lok iz rok spusti.
 Gleda: utaplja se v globine
 s kriki ptičjimi ne gine,
 labodica krog njegá
 plava, kljuje jastreba,
 smrt pospešiti hiti,
 bije ga in — utopi.
 Carjeviču pa nato
 z ruskim glasom reče to:
 »Carjevič, ti moj rešitelj,
 moj mogočni osvoboditelj,
 ne žaluj, da zdaj tri dni
 nimaš zbog menè jedi.
 Ker je pšica padla v morje,
 to hudo je — ne najgorje.
 Z dobrim ti poplačam vse.
 V službi tvoji sem odsle:
 nisi rešil labodice,
 no življenje si device;
 nisi jastreba ubil —
 čarodeja si usmrtil.
 Nikdar ne bom pozabila
 in povsod ti bom služila.
 A zdaj vrni se in čuj:
 Pojdi spat in ne žaluj.«
 Odletela labod-ptica.
 Carjevič pa in carica
 ležat na tešče sta šla,
 ko tak dan končala sta.
 Glej, odprl sin oči je,
 da privid odgnal noči je.
 O! se čudi, pred očmi
 krasno mesto mu stoji:
 zidi z mnogimi zobovi
 in za belimi zidovi
 stolpi se cerkva bleste,
 samostani se svetle.
 Mater sin takoj predrami.
 Ona vzdihne: »Kaj je z nami?«
 »Moja ptica, se mi zdí,
 reče sin, »se veseli.«
 V mesto gresta sin in mati.
 Ko ju ugledajo pred vrati,

glej, s cerkva vseh zazvoni
 z vseh strani, da kar gluši;
 narod jim valí nasprot se,
 v zborih hvali Bog Gospod se,
 o, in z zlatimi vozmi
 jima dvor nasprot hiti.
 Gromko so ju pozdravljali,
 carjeviču pa so dali
 knežjo krono na glavó
 in priznali ga tako.
 In v prestolici nato je
 v družbi bedne majke svoje
 še ta dan zavladal on
 in nazval se — knez Gvidón.

II.

Veter morje razigrava,
 jadrnico podvzdigava,
 da beži iz vala v val
 na napetih jadrnih v dalj.
 Čudom potniki strmijo,
 v ladjici na kup drevijo.
 Otok dobro znan od prej
 čudno čuden je, poglej:
 Novo zlatoglavo mesto,
 pristanišče s stražo zvesto.
 Zdaj topove zapalé,
 ladjici v pristan vele.
 K straži izkrcajo se gosti —
 knez Gvidon jih kliče v gosti,
 jih nasiti, napoji,
 naj odgovore, veli:
 »Kakšne vaše so kupčije
 in kam vas zdaj pot zavije?«
 In mornarji povedo:
 »Mi obšli smo zemljo vso,
 prodajali soboljine,
 črno-rjave lisičine,
 a pošel je nam zdaj rok,
 pot naravnost gre na vztok
 mimo óstrova Bujana
 v carstvo slavnega Saltana.«
 Knez nato je rekel jim:
 »Gostje, dobro pot želim
 vam na morju, oceanu,
 k carju slavnemu Saltanu:
 sporočite mu poklon.« —
 Gostje v pot. A knez Gvidon
 z dušo žalostno na bregu
 spremlja jih na daljnem begu.
 Glej, povrh valov morja
 labodica privesla:
 »O, zdravstvuj mi, knez prekrasni!
 Kaj si mrk kot dan nejasni?
 Kaj s skrbjo te žalosti?«
 labodica mu veli.

Bolno knez v odgovor reče:
 »Žalost — dolgčas mene peče,
 zjedel me, čeprav sem mlad:
 videl bi očeta rad!«
 Labodica: »A tako?
 V morje bi za ladjo to
 hotel poleteti mar?
 Dobro, bodi knez — k o m a r.«
 In je s krili zamahnila,
 vodo v šumu razpršila
 in obrizgala vsega
 od temena do peta.
 Glej, in v točko se manjšaje
 knez postal komar tedaj je.
 Zabrenči in poleti,
 ladjo v morju dohiti
 in spusti se lahko nanjo
 ter se ji zapíči — v špranjo.
 Veter radostno šumi,
 ladja radostno beži
 mimo ostrova Bujana
 v carstvo slavnega Saltana.
 Tam, glej, vidi se iz dalj
 zaželena že obal.
 Že na breg prišli so gosti,
 c a r S a l t a n jih kliče v gosti.
 In za njimi v dvor svetla
 drznež naš je srfotal.
 V zlatem blesku sred prostrane
 car Saltan sedi dvorane,
 s krono biserno v laseh,
 s težko mislijo v očeh.
 A predica s kuharico,
 s staro taščo Babarico
 krog njega sede vse tri,
 srepe carju zro v oči.
 K mizi velel sestí car je
 in je spraševal mornarje:
 »O gospoda, gostje vi,
 kje ste pluli? Dolgo lí?
 Je za morjem dobro? Hudo?
 Je kje kako novo čudo?«
 In mornarji mu rekó:
 »Mi obšli smo zemljo vso,
 ne živi se v svetu hudo,
 v njem pa, glej, je novo čudo:
 Kjer je v morju otok bil
 nepripraven, pust, neživ,
 ležal gol je ves v ravnini
 in v njej rastel hrast edini,
 zdaj zreš čudovit prizor:
 novo mesto, knežji dvor,
 cerkve z zlatimi stolpovi
 in palačami, vrtovi.
 V njem stoluje knez Gvidon,
 ki pošilja ti poklon.«

Car se čudu temu čudi,
 dé: »Če smrt me prej ne zgrudi,
 otok ta bom poiskal
 in Gvidona obiskal.«
 A predica s kuharico,
 s staro taščo Babarico
 ga nikakor ne puste
 otok gledat na morje,
 »No, to res je čudo pravo!
 pomignivši vsem lokavo,
 kuharica govori:

»Mesto sred morja stoji?
 To ni nič. Poslušaj moje:
 Jelka v gozdu je, pod njo je
 veverica: poje
 in oreške gloje
 takih ne, kot jih poznate —
 njih lupine so vse zlate,
 jedra — svetli biseri.
 Temu se čudite vsi!
 Čudu temu car se čudi.
 A komarja to razhudi,

besno vpiči se zato
 teti prav v desno oko.
 Kuharica pobledela,
 se skrivila, omedlela.
 Sestra, tašča, sluge vsi,
 vsak komarja si lovi.
 »Čaj, prokleti žuzek mali,
 bomo že ti pokazali!
 A skoz okno on sfrči
 in čez morje odleti.
 (Dalje prihodnjic.)

Haj, bombe na Beli Varoš!

Fr. Milčinski

Trčnimo, eks! — živel Beli Varoš, ki ni mesta čezenj od Žabjega oceana do Krto-vih planin!

Haj, kako blato ima Beli Varoš: do kolen ga gaziš ob petkih in ob svetkih! In kakega ima župana! Ko ga je opozicija prijela pri seji zaradi blata, kaj je rekel? »Bogme,« je rekel, »veliko ga je, to je res — ali ne preveč! Kadar bo segalo častiti opoziciji čez umazani njen gobec, tačas ga bo baš prav.«

In še to ima in ono ima in da se ni papir tako preklicano in presneto podražil, človek bi pisal en teden, dva tedna, tri tedne in še ne bi popisal vseh znamenitosti Belega Varoša, toliko jih je iz sedanjih časov in nič manj izza davnih dni.

In ima svoj list tudi prvi in edini, vsak teden dvakrat prileze na svetlo, ime mu je 'Čutara', njegov urednik pa je gospod Prokop Strigalica.

Haj, kako lepo je solnce v Belem Varošu, zlasti če se mu kopljejo zlati žarki v rujnem vincu iz domačih goric! Gledaš — smeje se ti oči, piješ — smeji se ti srce. Ali gospod Prokop Strigalica je gledal, pa ni videl krasote, in je pil, pa ni čutil žarkov v srcu — bila ga je sama nejevolja.

Pa kako naj bi bilo drugače, ko so izredne razmere časopisju, tej svetovni sili, pristrigle peroti in jo vtaknile v kletko, kakor da ni svetovna sila, ampak papiga, ki ne govori ne več ne manj, nego so jo naučili.

In se je to godilo leta 1917; toda so prišli šele te dni na dan tajni arhivi, ki je iz njih črpana zgodovinska ta zgodba.

Izpil je gospod Strigalica, udaril s kozarcem ob mizo in si šel s prsti skozi pisateljske kodre. Oh, da ne gazim resnice, ni jih bilo kodrov ne za množino niti ne za dvojino, zob časa jih je bil pokosil! En edini šop je še čepel vrh čela, komaj da se je dalo uredniško pero obrisati vanj. Vse drugo je bila pleša in je šla urednikova roka, zapustivša koder, še preko pleše in je gospod urednik stresel glavo in je govoril.

Odkar mu je branila neizprosna cenzura in jih ni smel več pisati po svoji volji, jih je govoril. Namreč uvodne članke.

»Kam plovemo?« je rekel in »Caveant consules! Vrag bodi urednik, ko ti že skoro ničesar več ne dovolijo, da napišeš, in ti pobelijo vse. Če bo ves list tak, ne bo več list, nego bo bela ruta. Kaj poreko rodovi za nami! Priče smo velikanskim dogodkom, ki gradijo temelje bodočim stoletjem. Vida, zapiši te besede, morebiti jih lahko še kdaj kod porabim: 'Dogodkom, ki gradijo temelje bodočim stoletjem,' toda nismo kos, jih sporočiti zanamcem. Vojna obrača svet, človeka pa je že obrnila in ga je obrnila tako, da ne sedi več na sedalu, nego mora sedeti na ustih.«

Od okna se je čul vesel, bister smeh, Urednikova hčerka Vida je ondu sedela z ročnim delom v roki, popoldansko solnce ji je poljubljalo zlate laske, šegavi nosek in beli vrat — hoj! so imeli poredno solnce v Belem Varošu, ali je bilo pregloboko pogledalo v urednikov kozarec? In je urednikova hčerka v vselem, bistrem smehu izpregovorila in je rekla: »No, atek, zdajle pač ne sediš baš na ustih! Če boš takole glasen, te bodo slišali na cesto in poslali patrolo pote.«

Gospod urednik Strigalica je sklenil roke vzad za špehatimi škrici, za spoznanje je zavrl silo svojega glasu in je nadaljeval:

»Klio se joče, muza zgodovine — oropali so jo črtala! — Zgodilo se je in svetovna zgodovina je za hip posetila naše skromno mesto. Sam general Lovorovič se je vozil mimo in izstopil na kolodvoru in vprašal, ali imajo pristnih domačih klobas. Kupil si jih je par in jih slastno zaužil, še dva para si jih je vzela sabo v vlak. S tem znamenitim činom je odlikoval Beli Varoš in vrlo njegovo prebivalstvo na način, ki bi na mah vzela sapo in pogum vsem klevetnikom našega mesta in rodu! Moje pero ni pozabilo svoje dolžnosti napram javnosti, ni je zamudilo prilike, nego je napisalo sijajen članek — na prvi strani 'Čutare'

se je blestel, dva stolpca dolg po 30 vrst garmond, zgoraj pred člankom se je košatil okrasek: lovor vejica, spodaj se je košatil okrasek: lastovica na brzojavni žici — svet bi strmel! Pa mi je kruta cenzura zlovoljno pobelila ves članek, edinole oba okraska je pustila! Zakaj? ‚Zato,‘ je rekla cenzura in je rekel cenzuro upravljajoči gospod poročnik, ‚ker je to vojaška tajnost, da imamo generale in zlasti generala Lovoroviča, in je takisto tajnost, kod se naši generali vozijo in kaj jedo. Sovražnik vsega tega ne sme vedeti,‘ so rekli ‚in če zaradi Vaših klobas in klobasarij izgubimo vojno,‘ so rekli, ‚kdo bo odgovoren, ha?‘ — ‚Gospod,‘ sem skromno ugovarjal, ‚ali mi ne izkazuje preveliko čast, ko izražate mnenje, da se moja ‚Čutara‘ vpošteva celo pri sovražniku in da iz nje črpa sovražno vojno vodstvo merodavne informacije?‘ — ‚Kaj?‘ je vzrastla cenzura. ‚V čast Vam je upoštevanje s sovražne strani? Lep ste patrijot! Koj Vas zapišem!‘

Tako je pripovedoval gospod urednik svojo tužno zgodbo, od okna pa se je zopet oglasil poreden dekliski smeh, ‚prijazno so se žarile roznate ustne v svitu poslavljajočega se solnca.

»Ti se smejiš,« se je razburjal gospod urednik, »meni pa ni bilo do smeha. Tako je vrelo v mojem srcu, da nisem vrat našel iz pisarne in sem silil v omaro.«

Vida je odložila delo na mizico, ploskala z rokami in v smehu prosila: »Nehaj, atek, nehaj, drugače se zadušim, ah, ah, ah!«

Gospod urednik se je razsrdil. »Ni bilo vedno tako, da ti je lastni oče predmet zasmehovanju. Toda vem, odkod ti izvira tvoja objestnost. Ko hodim svoje križeve poti po vojnih pisarnah, ga srečavam, onega mlekozobega petelina, ki se mi v lice klanja, v hrbet se mi režil!«

Vida je bila pogledala skoz okno in si je hitela devati klobuk na glavo. »Beži no, beži, atek! On te ljubi in spoštuje, kakor se spodobi bodočemu tvojemu zet!«

»Rekel sem in pri svoji besedi ostanem, da ne bo kruha iz te moke, in če si še tako hitiš šivati svojo poročno opremo, kajti.«

Piko za kajti je naredila Vida s krepkim poljubom na očetova usta in že je drevela skoz vrata.

»Kam greš?« je zaklical za njo.

»Vojaška tajnost!« je odmeval njen glas s stopnic.

Gospod urednik je stopil k oknu in stegnil vrat. Kakor je slutil, tako je bilo: tamkaj je šla in se pod pazduho vodila s tistim — z onim —. Haha, ljubeznivo njegovo dete in mlekozobi oni petelin da bi bila par? Nikdar, dokler na svetu veljajo zakoni in dajejo zakoni očetom odločilno besedo!

Dvignil je pesti in jih stresel. Potem se pa obupan in vdan spravil nad zadnjo stran svoje slavne ‚Ču-

tare‘ in jo napolnil z vojnimi kuhinjskimi recepti: ti so bili odobreni od samega visokega ministrstva — teh mu cenzura ne bo pohrustala!

* * *

Bili so hudi časi za gospoda Prokopa Strigalico. Časnikar je bil z dušo in telesom; ni iskal v svojem poklicu vsakdanjega kruha — mož je imel hišo, vinarstvo in denar.

Ali njegovi duši je bila izpodvezana žila. Imel je gradiva, obilnega, presijajnega — imel je misli, širokogrodnih in preroških — imel je besed, vznesenih in porazujočih: skoprnelo bi verno čitateljstvo ob čitanju njegovih člankov in novic! Pa so mu bila zavezana usta in ni smel drugega prinašati v listu, nego kar je bilo brez zapreke že objavljeno drugod, in iz konverzacijskega slovnika je smel prepisovati sestavke, tičočee se stvari in dogodkov, starih nad trideset let. Iz sedanje silne dobe pa ni smelo nič v list, kar je segalo preko povoženega psa in pozabljenega dežnika. O!

Za generalom Lovorovičem in njegovimi tremi klobasami se je že drugič zgodilo, da je vojna rahlo potrkala na duri Belega Varoša. Bilo je neko nedeljo ob mirnem pa vztrajnem južnem vetru, ko so štirje ugledni meščani prinesli z gorice nad mestom presenetljivo vest, da so čuli na svoja ušesa iz silne daljave zamolklo bobnenje. In so imeli ušesa s sabo, ki so bili nanje slišali ono bobnenje, in gospodom ni bilo poznati, da bi bili več zajtrkovali nego običajno.

Ni bilo dvoma, v Beli Varoš se čuje bojni grom!

Haj, uvodni članek! Peklo odpira svoje žrelo, peklo bruha ogenj in smrt — ali Beli Varoš ne trepete. Beli Varoš se ne gane, Beli Varoš čaka in zaupa! — Lep članek, vznosit in krepak in ne brez skritih misli! Pa so ga pobelili, češ, to je vojaška tajnost! ‚Pester Lloyd‘ pa, ta je seveda dva dni kesneje lahko pisal, da se čujejo v Beli Varoš težki topovi z južne fronte!

Tekel se je pritožiti. »No,« so rekli, »glejte, zdaj lahko napišete: ‚Pester Lloyd‘ poroča to in to. Kajti da ‚Pester Lloyd‘ kaj takega poroča, ni nikaka vojaška tajnost.«

O, o, o!

Hčerka ga je tolažila. »Pusti, atek, bedasto pisarijo! Čemu bi se jezil dan na dan, ko ti ni treba in bi lahko živel v rajskem miru!«

»Pet in dvajset let že obstoji list! Razvil se je iz skromnega mesečnika na štirih straneh polagoma v tednik, že pet let pa izhaja po dvakrat vsak teden na osmih straneh, enkrat na mesec z leposlovno prilogo s kotičkom za kurjo rejo. Vse kavarne tri ure na okrog so naročene na ‚Čutaro‘, vse gostilne in tudi vse brivnice. Vse — razen ene!« Visoko je dvignil gospod Strigalica svoj desni kazalec v zrak, s konca kazalca je mrko grozila v svet črna pega od črnila.

»Tudi njegova brivnica je bila naročena na tvoj list, atek, pa si ga tako grdo napadel v listu, da ga je moral odpovedati! Mar naj v lastni obrtovalnici širi zabavljice nase?«

»Nisem žalil, povedal sem le resnico. To je pravica časopisja in njegova dolžnost!«

»Da lazi za vsem ženstvom vesoljnega mesta?«

»Da! Lazi za tabo!«

»Ali sem jaz vse ženstvo vesoljnega mesta?«

»To je poetična figura! Ti nimaš zmisla za poezijo! Drugače ne bi gledala za brivcem ti, hči urednika, ki ga pozna ves izobraženi svet tri ure peš hoda daleč na okoli.«

»Atek, kaj si bil ti poprej? Tudi ti se nisi rodil sredi silne svoje slave. Vzemi ga za družabnika v svojo 'čutaro', pa bo tudi on urednik in enako slaven!«

»Grohot peklenški! Zajec bo bobnal, žaba bo streljal! Briti in list urejevati, sta dve različni stvari!«

»Ni tako neumen, kakor bi bilo tebi všeč. Ne očitaj mu obrta, saj veš, da je studiral, pa je prekinil studije le zato, da pomaga očetu, ki mu je pobrala vojna vse pomočnike. Vsa gospoda ga upošteva, le ti ga ne; in je sam gospod komandant vojaške bolnice izjavil, da je nepogrešljiv, ker brije vsa odlična lica.«

»In brije zraven norce o tvojem očetu in o listu tvojega očeta!«

»Ni res, to si le domišljaš! Rekel je, da bi si upal marsikaj napisati, kar so tebi pobelili — njemu pa ne bil!«

»Bahač!«

»Treba je tako pisati, je rekel, da vse poveš, kar ti je na srcu, le vojne in vojske da se ne dotakneš z besedo.«

»Gobezdač!«

»Rekel je, da tudi gospod poročnik, ki ima v rokah cenzuro, pravi, da 'čutara' ne zna pisati!«

»Tako?« se je raztogotil gospod Strigalica. »Jaz ne znam pisati? Dobro, naj pa on napiše, kadar se zopet pripelje general na klobase ali bodo štirje ugledni meščani čuli bojni grom! Bomo videli, kaj bo skrpučal in kako mu bodo njegovo delo na cenzuri obrili in sfrizirali! — Če sem se motil, prav! — prosil ga bom odpuščenja.«

* * *

Generala ni bilo več v Beli Varoš niti bojnega groma. Vendar se je boginja vojne še tretjič oglasila v Belem Varošu in bo v zgodovini slavnega tega mesta dan 18. marca 1917 za vse večje začrtan z jeklenim črtalom.

Kako lepo je sijalo dopoldansko solnce baš ta dan! Sveže in mlado se je zrcalilo v tisoč in tisoč mlakah in lužicah po širokih cestah in trgih, prijazno je grelo berače na cerkvenih stopnicah, ljubeznivo svetilo v goltanec mestnemu stražniku št. 1, ki je stal

sredi trga, premišljeval ničnost tega sveta po pre-krokani noči in široko zeval. Blizu njega, ob zidu Spacapanove prodajalne, se je zadovoljno stezal suh, umazan pes, okoli vogala so počasi prihajale enovprežne lojtre, nemara so bile namenjene pred prodajalno.

Tačas je obrnil stražnik št. 1 svoj pogled v nebo: nekaj brni — ali se mu le tako zdi?

Res je brnelo! In se je tudi videlo, kar brni, in so se ločile barve — haj, tristo pijanih medvedov: sovražno letalo!

Vrag vedi, kaj je tod iskalo! Pozneje so pravili, da se je bil letalcu potrl kompas in da tudi pravih zemljevidov ni imel s sabo ali da jih ni gledal od prave strani in je tako zablodil v te blažene kraje, potem pa da se je jezil in dal svoji jezi duška na način, kakršen je običajen pri letalcih.

Prebivalstvo slavnega Belega Varoša je v onih usodnih dneh seveda ugibalo drugače in ugenilo tako, sovražnemu letalu da je bila poverjena prevažna naloga, da korenito in dokončno uniči možnost, da se slavni general še kdaj okreпча s klobaso; tako naj bi bila zadeta hrabra armada pri glavi! Ako ni morebiti sovražno letalo smatralo policaja št. 1 za samega generala, kajti na daljavo tri sto metrov od zgoraj pogledana si general in policaj nista brez sleherne sličnosti!

Skratka, še preden se je stražnik št. 1 zavedel, kaj da je, je naredilo »ft«, počilo je, stresla se je zemlja in stražnik št. 1 je padel mrtev na tla. In je bil dve minuti mrtev, potem se je pobral, ni pogledal ne na desno ne na levo, ampak je hitel domov, da se preobleče. In je bil še ves tisti dan bolen in mu je zdravnik zapisal en konjak, deset suhih hrušk in na trebuh vročo opeko.

V blatu sredi trga je zijala luknja, za štiri vedra velika, ob robu je stal mršav pes, se opiral na sprednji nogi in lajal vanjo. Kmalu je dobil družčino in pomočnike — okoli se je zbrala gruča ljudi, gledali so in vsevprek govorili in je bilo v njihovem govorjenju blizu toliko jedra kakor v pasjem laježu.

Pred prodajalno se je zgrinjala druga gruča. Iz razdejanih tal je bil priletel v šipo kamen in jo preluknjaj, okoli luknje so se na okrog vrstile razpoke v steklu kakor žarki okoli zvezde in so se gnetli ljudje pred šipo in so polagali svoje prste v luknjo. Štacunar je težkal v roki kamen, če ni bil pol kile težak, 40 dek jih je bil gotovo, in ga je še danes videti v vojnem muzeju Belega Varoša.

Tretja gruča je stala okoli konja, ki je bil ob usodnem hipu privozil okoli vogala. Dremajoč se je bil sirota tako ustrašil poka, da se je kar nazaj usedel, potem pa je planivši kvišku vsekal ob dritelj in si zlomil levo zadnjo nogo. Voznik je mislil, taka stvar se da izlečiti s krikom in z vihtenjem rok in biča, občinstvo se je kregalo na voznika in je slednjič

prišel gospodar, ki je ne brez kletvic in zmerjanja preudaril položaj tako, da je poslal voznika po konjskega mesarja. Ni trajalo dolgo, pa je prišel mož in se je kupčija sklenila.

Splošna razburjenost je bila seveda velika, od česar so gostilne imele obilo opravila. V treh je pošlo pivo; vino ni pošlo, kajti vino je lahko vsak krčmar, upoštevajoč vojne razmere, z zajamčeno neškodljivo primesjo podaljšal, kar je le ustrezalo namenom merodavnih oblasti, da se sovražniku izpodneso zavrženi izstradalni naklepi.

Ubogí gospod urednik Strigalica! Taka novica, taka prilika — na ustih pa nagobčnik! Tekel je na cenzuro — zastonj! Da je padla sovražna bomba na Beli Varoš — Bog ne daj o tem le besedice, dokler ne prinese vesti uradno vojno poročilo!

Torej iz uradnega poročila, ki ga sestavljajo tisoč kilometrov odtod, naj izvedo zvesti bravci 'Čutare', kaj se godi v Belem Varošu, ako sploh pride dogodek v poročilo. In če pride, koliko ga bo — pet kratkih, suhoparnih besed, več gotovo ne! Baš podrobnosti si pa želi občinstvo, na dolgo in široko razvaljanih, z ocvirki potresenih, mastno zabeljenih. Saj dejstva, da je bomba padla, jim ni treba šele praviti, to dejstvo vedo že brez 'Čutare' in brez uradnega poročila!

Gospod Strigalica je stiskal zobe in hitel s cenzuro zopet domov, in kdor ga je pozdravil, nikomur ni odzdravil, niti ga ni pogledal, da mu ne bi ušle iz ust napačne besede. Doma se je zaklenil v tiho spalnico, tu šele so se mu otvorile zatvornice njegove zgovornosti in je pričel govoriti in si lajšati srce, in kar je govoril, nemara ni bilo pripravno za javnost, kajti je bil vtaknil gospod urednik svojo glavo pod odejo, da se je čulo izpod nje le votlo grmenje, a se ni razločila ne besedica. Videle pa so se pesti, stresale so se zoper protivnike in je bilo iz njih sklepati na duh tajinstvenega predavanja pod odejo.

Gospod Strigalica je moral imeti dokaj na duši, kajti je trajalo tri ure, da si jo je olajšal, in ga ni motilo v njegovem početju niti opetovano trkanje na duri.

Ko je bil slednjič vse dal od sebe, kar mu je težilo notranjost, je oprostil glavo iz prostovoljne temnice, vzravнал se je in si s prsti počesal pičli svoj pisateljski koder. Še vzdihnil je, z lica mu je odsevalo svetobolje, kakor da mu nudijo gomilic, ko bi bil potreben sladkega vinca, zapustil je spalnico in stopil v sobo, ki je bila posvečena bridkim uredniškim poslom.

Za široko pisalno mizo je sedela hčerka Vida in je sprejela očeta s sledečim ogovorom: »Grom in peklo! Na Beli Varoš lete bombe, odgovorni urednik starodavne 'Čutare' pa spi zaklenjen v spalnici in se ne da prebuditi, pa da bi mu bombe pokale pred durmi. In 'Čutara' je brez krme in lahko izdahne svojo izstradano paro, in to poleg polnih jaslí, da se

ne brigam za tvoje uredniške dolžnosti jaz, omalovaževana tvoja hči!»

Gospod Strigalica je dvignil roko z razkrečenimi prsti, kakor je to delal častiti oče Onufrij ob nedeljah na prižnici. »Otrok, ali se boš še ti norčeval iz sivolasega svojega roditelja?»

Hčerka je z mize pobirala popisane liste in z zmagoslavnim glasom brala njihove naslove: »O letalih«, »Luknja na trgu«, »Razbita šipa«, »Nogo si je zlomil«.

»Hoho!« se je gorjupo zasmeljal gospod urednik, »svojo glavo dam, ako smejo te novice v list.«

»Velja!« je vzkliknila hčerka. »Atek, kar poglej! — tukajle že stoji dovoljenje slavne cenzure.«

»Neumnosti!« je rekel gospod Strigalica. Vzel pa je vendarle hčerki liste iz rok, pisavo je poznal, izpod parkljev je bila one nadležne brivske frizure — ali na koncu je resnično stalo dovolilo cenzurne oblasti s pečatom!

Pričel je čitati in v izraz svojega lica je spravil vse zaničevanje, kolikršnemu je bil kos.

Bral je na glas in zraven delal svoje opazke in čim dalje je bral, manj pereče so bile opazke:

O letalih. Letala, kakršnih se običajno poslužuje sovražnik, so dvokrilci francoskega sistema. Uporablja jih sovražnik za opazovanje, pa tudi, da meče iz njih bombe. Če pade bomba na trda tla in se razleti, razkoplje tla v širini treh metrov in en meter globoko.

»Puh!« je rekel gospod urednik, »kaka je to modrost! Kako jo bodo srkali bralci 'Čutare'! Kaj imajo od tega! Mar bi bil velemodri gospod pisec napisal recept za novo lasno vodo ali za oblič zoper kurja očesa!«

»Le naprej beri,« ga je pozivljala hčerka, »in ne pozabi, da ti gre za glavo!«

Gospod urednik je prikrival svojo radovednost in se je lagodno usedel. »Pa berimo, no!« In je bral:

Doma če vesti: Luknja na trgu. Sredi našega glavnega trga vzbujajo precejšnjo pozornost luknja v tleh, tri metre ima v premeri, en meter je globoka. Pojavila se je nenadoma včeraj dopoldne ob deveti uri.

Ne z g o d a. Mestni stražnik št. 1 se je včeraj dopoldne ob deveti uri nenadno onesvestil, baš ko je na glavnem trgu opravljal svojo službo. Po zdravniškem mnenju se je to zgodilo po zračnem pritisku in od strahu. Vendar se je že po dveh minutah zopet zavedel in je sam šel domov. Mestni zdravnik dr. Smojka mu je zapisal druge hlače in na trebuh vročo opeko; dopusta in toplic pa to pot še ne bo treba.

Razbita šipa. V izložbeno šipo znane trgovine Spacapan je priletel včeraj dopoldne ob deveti uri kamen, če ni tehtal pol kilograma, 40 dek je tehtal gotovo. Priletel je od tal, in sicer v smeri

od one luknje, ki se je nenadoma pojavila sredi glavnega trga. Prebil je šipo in jo z vencem razpok razdelil na sto in sto delov. (»Ta Spacapan ni niti naš naročnik!« je zamrmral gospod urednik.) Na licu mesta je takoj izostala policija, ker je bila isti hip obolela, kakor smo že poročali na drugem mestu. Škoda na šipi znaša 20 kron, žal ni pokrita z zavarovalnino. Pod izredno ugodnimi pogoji zavaruje škode na šipah svetovnoznana zavarovalnica Salamander in opozarjamo na njen inserat v današnjem listu. (»Dobro!« je pripomnil gospod urednik.)

Nogo si je zlomil včeraj dopoldne ob že imenovani uri Turkov konj Miško. Splasil se je pred silnim pokom in se sesedel, potem se je koj zopet vzpel kvišku in kopitnil nazaj in si tako naklonil usodno poškodbo. Vendar se je vzdržal popolni red navzlic odsotnosti baš isti hip neprijetno obolelega očesa postave. Splošno čislani družini Turkovi izrekamo svoje iskreno sožalje. (»Turkovi so že 20 let moji naročniki!« je zadovoljno pokimal gospod urednik.)

Izredno slavje. Širšim krogom je dobro znana gostilna »Pri Krpanovi kobili«. Umevajoč zahteve moderne dobe, se gospod lastnik, ki je hkratu mesar, ni zbal izrednih stroškov, da postreže svojim odličnim gostom s slastnim mesom ugledne konjske živali. Snochni večer je združil v napetem pričakovanju vse stalne goste, a tem se je bil pridružil še mnog nov gost, zlasti je bil prisrčno pozdravljan od vseh strani naš velecenjeni someščan gospod Turk. Bilo je skromno, pa pomembno slavje. Kuhnja dela vso čast imenu čislane gospodinje. Ko so prinesli na mizo pečenko, se je ob splošni tišini dvignil gospod Turk in je z glasom, prežetim z iskrenim sočutjem, izpregovoril sledeče besede: »Dragi Miško! Teža ti niso pele rojenice ob zibeli, da te bom kdaj gledal v taki obliki. Vrl si bil v življenju, koristen si še po smrti, po junaški svoji smrti — za domovino. (Vsem navzočim so se utrnile solze.) Spomenika ti ne bodo postavljali iz bron ali kamna — najlepši spomenik ti bode tule! (Gospod govornik je položil roko na telovnik.) Miško — pozdravljen!« Globoko ganjeni so poslušali vsi navzoči prisrčne te besede, potem pa izkazali zadnjo čast slastnim pozemeljskim ostankom Miška. — S tega slavja se nam je sporočila še sledeča prijazna dogodbica. Proti polnoči se je pričelo kolcatati gospodu Turku. »Up, up —« je rekel gospod Turk, »je le zvesta žival Miško, up, še zdaj se mi oglašal!«

»Hohoho!« se je zasmel gospod Strigalica in zmajal glavo in si obrisal solzo, toda ne iz ganjenosti.

»No,« je rekla hčerka, »kaj praviš? Ali je vse notri, kar se da povedati, ali ne? Pa vendar ni ne s

pičico izdana vojna tajnost, da je sovražnik vrigel bombo na naše mesto. Vidiš, tako je treba pisati!«

Gospod urednik Strigalica ni ne pritrdil hčerkinim besedam niti jim ugovarjal. Rokopis pa je imel še eno beležko:

Za loterijo se priporočajo sledeče številke 14, 25, 88.

»Čemu je to dobro?« je vprašal gospod Strigalica.

»Glej,« je odgovarjala hčerka, »veleučeni ti urednik, ki ti sega slava tri ure daleč na okoli — česar tvoji modrosti ni jasno, to ima zaničevana brivska frizura v mezincu: 14 pomeni vrženo bombo.«

»Ha!« je vzkliknil gospod urednik, »imenitna misel, sijajna misel! Kdo bi se bil nadejal, da je tako navihan ta lopov! 14 je vržena bomba! In to ve ves svet; le dva tega ne vesta, jaz in gospod komisar od cenzure. Izbornol!«

Hčerka je s svetlimi očmi opazovala, kako je bolj in bolj rastla očetu dobra volja, in je nadaljevala: »25 pomeni ‚mačko jesti‘. Kdo je mačke? Vsemu svetu je znano, kako naš sovražnik ljubi to jed. Pa je s tem razodeto, kdo je vrigel bombo.«

»Hohoho!« se je grohotal stari gospod, »25 — mačko jesti! Ti falot ti, ti kanaljal!«

»Oprosti!« ga je prekinila gospodična hči, »koga pa zdajle pravzaprav zmerjaš?«

»Saj ne zmerjam, le hvalim — takšen tič! Le kar v tiskarno rokopi!«

»In št. 88?« se je smehljala hčerka.

»No?« je radovedno vprašal gospod urednik.

»To številko si pa pojdi sam poiskat v sanjsko knjigo!« je očeta šegavo podražila hčerka.

»Ne bodi norčava! Kod naj sedajle dobim sanjsko knjigo — v svoji knjižnici je nimam!« in to je bilo res, kajti knjižnice sploh ni imel.

Gospodična Vida se je grizla v ustnice, potem pa je le povedala in je sramežljivo povescila oči: 88 pomeni poroko.

Modri gospod urednik ni takoj razumel in je debelo gledal in široko poslušal, dokler da mu ni pomagala hčerka: »Oče, le spomni se svoje besede! Ali si zapadel glavo ali nisi?«

Pa se je res spomnil gospod urednik in je rekel: »O vragal!« in se prijel za ogroženo glavo. Položaj je bil zelo kočljiv, toda se je žrtvovala hči in mu ni bilo treba dati glave, le roko svoje hčere je obljubil, da jo da prebrisanemu najnovejšemu sotrudniku ‚Čutare‘. In je ‚Čutara‘ prinesla v bližnji svoji številki poleg vseh drugih zanimivih novic še to nič manj prese-netljivo vest, da se

kot zaročenca priporočata

itd., itd., itd.

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

31. Božja sodba.

Medtem ko je bil Vjazemski odsoten, je dobil Maljuta važno naročilo. Car mu je ukazal prijeti najbližnje slugе kneza Afanazija Ivanoviča in jih trdo izprašati, ali je njihov gospod jezdil v mlin čarat in kolikokrat je bil v mlinu, posebno pa, kaj namerava proti gosudarjevemu zdravju.

Večji del slug ni priznal ničesar, nekateri pa niso prenesli mučenja in priznali vse, kar jim je Maljuta položil na jezik. Priznali so, da je knez jezdil k mlinu, da bi ugonobil gosudarja; da je pobiral sledi carjevih nog in jih sežigal na ognju; nekateri pa so celo povedali, da Vjazemski misli na kneza Vladimirja Andrejeviča in da ga hoče posaditi na carski prestol. Dasi so bile te izpovedi malo verjetne, so vendar tajniki natančno zapisovali z mučenjem izsiljene besede, ki so bile potem prebrane carju. Ali jim je Ivan Vasiljevič verjel ali ne — Bog ve! Strogo pa je ukazal Maljuti, po vrnitvi Vjazemskega skrivati pred njim vzrok, zakaj so bili prijeti njegovi slugе, in mu reči, da zato, ker so bili osumljeni, da so kradli iz carskih shramb!

Sicer pa je bilo v njihovih izpovedih mnogo protislovnega in Ivan je poslal po Basmanova, hoteč ga prisiliti, da ponovi vse, kar je po svoji ovadbi slišal od ljudi Vjazemskega.

Basmanova niso našli v Slobodi. Prejšnji večer je bil odšel proti Moskvi in car se je razljutil, ker se je predrznil oddaljiti se zoper njegovo povelje. Maljuta je to izrabil, da bi obrnil sumnjo na Basmanova samega.

»Kdo ve, gosudar,« je rekel Skuratov, »zakaj ni slušal tvoje milosti? Morda vleče z Vjazemskim in ga je ovadil samo na videz, da bi te bolj gotovo pogubill«

Car je ukazal Maljuti, naj za sedaj o vsem molči in naj potem Basmanovu, ko se vrne, ne pokaže, da je bila njegova odsotnost opažena.

Medtem je nastopil dan, določen za sodni dvoboj. Že pred solnčnim vzhodom se je nagromadilo ljudstva na Rdečem trgu; vsa okna so bila polna gledalcev, vse strehe so bile z njimi posute. Vest o boju se je že davno raznesla po okolici. Znameniti imeni borcev sta privabili tolpe iz raznih vasi in mest in celo iz Moskve so prišli ljudje vseh stanov gledat, komu bo Gospod dodelil zmago v tem boju.

»No, brate,« je govoril gizdalinsko oblečen goslar svojemu tovarišu, zavaljenemu mladcu z dobrodušnim, toda bebastim obrazom, »pojdi naprej, morda se ti posreči, da se prerineš v vrsto. To ti je ljudi, ljudi! Pustite nas naprej, pravoslavni, dajte, da tudi mi, Vladimirci, vidimo sodbo božjo!«

A njegova prošnja je ostala brez uspeha. Gneča je bila tako gosta, da se tudi pri najboljši volji ni bilo mogoče umekniti.

»Tak pojdi no, tulenj!« je ponovil goslar in sunil tovariša v hrbet. »Ali se ne znaš preriniti?«

»Čemu pa?« je odgovoril fant z zaspanim glasom. In nastavljal je krepko ramo ter pričel razrivati gnečo kakor z železnim klinom. Oglasili so se kriki in zmerjanje; tovariša pa sta prodirala naprej, ne da bi se brigala za to.

»Bolj na desno, na desno!« je rekel starejši. »Kaj pa riješ na levo, trap? Obrni se tja, kjer štrle koli!«

Mesto, katero je mislil goslar, je bilo določeno za carja samega. Bil je to iz desak narejen oder, pokrit s škrlatnim suknom. Na njem so stali carski naslanjači, štrleča kopja in helebarde pa so bile orožje opričnikov, ki so obkrožali oder. Drugi opričniki so stali pri verigi, ki je bila napeta okrog bojišča (polja), to je prostornega mesta, pripravljenega za boj na konjih ali peš, kakor sta se borca odločila. Opričniki so odganjali ljudstvo s helebardami in mu niso pustili pritiskati na verigo.

Prodirajoč korak za korakom, sta se goslar in zavaljeni mladeč nazadnje prerila do bojišča.

»Kam lezeta?« je zakričal eden izmed opričnikov in zamahnil nad njima s helebardo.

Fant je zazijal in se neodločno obrnil na svojega tovariša; ta pa je snel z obema rokama čapko (grešnevik) iz jančjih kož, ovito z zlatim trakom in okrašeno s pavjim peresom, se parkrat poklonil do pasu in rekel opričnikom:

»Dovolite, slavna gospoda, da si vladimirska goslarja ogledata božjo sodbo! Prišla sva naravnost iz mesta Volodimira. Dovolite, da postojiva tu, slavna gospoda!«

In lokavo ter priliznjeno smehljaje je kazal iz črne brade bele zobe.

»Naj bo!« je rekel opričnik. »Nazaj se tako ne prerineta več. Stojta tu; samo ne silita naprej, sicer vama razkoljem bučo!«

Znotraj na pregrajenem mestu so hodili sem ter tja poročniki in zastopniki obeh strank. Razen tega bojar in okolniči, ki so bili pridelnjeni polju, in dva pisarja, ki sta z onimi vred nadzirala potek boja. Eden izmed pisarjev je držal odprt zakonik Vladimirja Guseva, ki je bil izdan še za velikega kneza Ivana Vasiljeviča III. Razgovarjal se je s svojim tovarišem o morebitnih slučajih dvoboja.

»Če pa pride do dvoboja,« je čital ta, kazaje s prstom neko mesto v zakoniku, »in se na polju, ne da bi se bila bila, pomirita, češ...« kar ga prekinejo vzkliki množice:

»Car gre! Car gre!« so govorili vsi razburjeni in snemali čapke.

Obkoljen z množico opričnikov, je prijahal Ivan Vasiljevič na kraj dvoboja, zlezal s konja, šel po stopnicah na oder, se priklonil narodu ter sedel v naslanjač kakor človek, ki se pripravlja, da si ogleda zanimiv prizor.

Za njim in okoli njega so se postavili carski dvorniki.

Ta hip so zazvonili zvonovi v vseh sloboskih cerkvah in od obeh nasprotnih koncev sta prijezdila za verigo Vjazemski in Morozov, oba v bojnih nakitih. Morozov je nosil deskasto bojno opravo, to je jeklen oklep (bahterec), sestavljen iz ščitkov, ki so bili s srebrom pritrjeni v vrsto. Naročnice, rokavice in nožni oklepi (pónoži) so se blesteli od srebrnih vzorcev. Glavo je pokrivala visoka čelada s srebrom in črnjó (črno steklenino), izpod njenega vrha pa je padala bojarju na pleča krožčasta barmica, prekrizana na prsih in pritrjena z okroglimi srebrnimi ščitki. Ob bedrih mu je visel na vzorkovanem, s kaveljčkom zategnjenem pasu, širok raven tesak (pobočno orožje), čigar križ, nožnica in končnica so bili tudi srebrni. Na desni strani sedla je bil obešen s koncem navzdol pozlačen šestoper (buzdovan), orožje in znak dostojanstva, ki je v starih časih nerazdružljivo spremljal bojarja v njegovih slavnih borbah, sedaj pa je bil radi svoje teže malo komu priročen.

Morozov je jahal širokoprsega, črno lisastega šarca. Pokrival ga je žametast čaldar (preproga) malinaste barve, ves v srebrnih ščitkih. Od kovanega načelka so padali ob straneh malinasti svilasti morhi ali čopi, poviti s srebrnimi nitkami, izpod vratu pa mu je visel do prsi prav tak čop, toda večji in gostejši od prvih, ki so mu rekli nauz. Uzda in povodci so bili sestavljeni iz srebrnih verižic s ploskimi, izrezanimi členi neenake velikosti.

Umerjeno je stopal konj, dvigaje kosmate noge v srebrnih nakolenkah, kriveč tolsti vrat, in ko ga je Družina Andrejevič ustavil pet sežnjev od svojega nasprotnika, je pričel otresati gosto, valovito grivo, ki je segala do tal, gristi brzdo in nepotrpežljivo kopati pesek s silnim kopitom, kažoč pri vsakem udarcu blesteča zobova široke podkve. Vse je kazalo, da je bil težki konj primerno izbran za mogočno jezdečevo postavo in celo bela barva njegove grive se je ujemala s sivo brado bojarjevo.

Oprava Vjazemskega je bila dosti lažja. Ker je bil še slaboten od nedavnih ran, ni hotel nadeti niti zrcala niti jeklenega oklepa, dasi sta spadala k najbolj varni opravi, ampak je rajši vzel lahko koljčugo (obročkast oklep). Njen nakit za vratom, ob spodnjem robu in za pestmi se je iskril od dragih kamenov. Namesto čelade je nosil knez na glavi jerihonko, to je rizek, lično zakrivljen šlem, ki je imel na vencu in ob ušesih zlate zareze, na oglavju pa visok snop iz

migljajočih zlatih žic, ki so bile po vsej dolžini gosto posute z iskrecimi se dragulji. Skozi šlemovo režo je držala navpično železna, pozlačena strela, braneča lice postranskih udarcev; toda Vjazemski v svoji smelosti ni spustil strele, marveč jo je dvignil z vijakom do višine draguljastega snopa, tako da sta ostala njegovo blede lice in temna brada popolnoma odkrita, strela pa je bila podobna zlatemu peresu, gizdalinski vtaknjenemu v režo jerihonke. Na pasu, ki je bil z zapono trdno zategnjen čez oklep in okrašen z raznimi obeski, zvončki in kraguljčki, je visela kriva sablja, polna dragih kamenov, tista, ki jo je bil zagovoril mlinar in v katero je Vjazemski sedaj trdno zaupal. Ob žametno sedlo, vijoličaste barve, z grahastimi srebrnimi žreblji in z enakimi kovanimi sponami, je bila pritrjena jeklena sekirica z vijoličastim žametastim, zlato progastim toporiščem. Izpod ličnega spodnjega roba oklepovega je padala čez žolte, v zelene safijanaste škornje zatlačene hlače bela svilena košulja z zlatimi šivi. Vzorkovane golenice, ki niso bile pokrite z nožnim oklepom, so bile nategnjene do kolen; na členku in na zgibu jih je opletala biserna prema.

S konja Afanazija Ivanoviča, zlatorumenega argamaka,* so od glave do repa povsod visele zvonkljajoče verižice iz okroglih, srebrnih kraguljčkov. Namesto čabrake ali čaldara mu je hrbet pokrivala panterjeva koža. Na vranječrnem načelku so se mu iskriili v zlatih dolbinah veliki dragulji. Suhe črne noge gorskega dirjalca niso bile nič podkovane, na vsaki pa je pod gležnjem žvenkljal po en srebrni kraguljček.

Že dolgo je bilo slišati na trgu rezko argamakovo rezgetanje. Sedaj je dvignil glavo, napel ognjene nozdrvi in, držeč črni rep postrani, se je pogнал z lahkim korakom, ki se je komaj dotikal tal, nasproti konju Morozova. Ko pa je knez, preden se je bil sešel z nasprotnikom, nategnil žvenketajočo brzdo, je argamak odskočil v stran in bi bil preskočil verigo, ko bi ga ne bil jezdec s spretnim obratom prisilil, da se je vrnil na prejšnje mesto. Tedaj pa se je vzel in se plesajoč na zadnjih nogah skušal zvrniti vznak; knez pa se je nagnil čez lok sedla, mu popustil vajeti in mu zasadil v boke ostru kizilbaška stremena. Argamak je poskočil in obstal kakor vkovan. Niti ena žima njegove črne grive se ni genila. S krvjo zalite oči so švigale na vse strani in po zlati dlaki so drgetale napete žile kakor vzorkovana mreža.

Ko se je Vjazemski prikazal in z žvenketom in bleskom kakor z zlatim in draguljastim dežjem obrizgan prijahal na prostor, vladimirski goslar ni mogel premagovati svojega občudovanja, toda občudoval je bolj konja nego jezdec.

»Ah, to ti je konj!« je govoril, teptal z nogami in se v navdušenju grabil za glavo. »Za božjo voljo,

* Azijski čistokrven žrebec.

kakšen konj! Takega konja pa še nisem videl! Vsake vrste sem jih že imel, takega mi pa Bog še ni poslal! To bi bilo nekaj, če bi ta človek tak, kakršen je sedaj, takrat,« je pristavil zase, »prijahal k Nečisti luži. To bi bilo nekaj.«

»Čuješ,« je nadaljeval veselo in sunil tovariša s komolcem v bok, »čuješ, budalo! Kateri konj ti je bolj všeč?«

»I, tale!« je odgovoril mladec in s prstom pokazal konja Morozova.

»Ta? Zakaj pa ta?«

»Zato, ker je debelejši!« je odgovoril fant leno.

Goslar se je zakrohotal, tedaj pa so se oglasili biriči:

»Ljudje pravoslavni!« so kričali na razne konce trga. »Začenja se sodni dvoboj med carskim oprodo, knezom Afanazijem Ivaničem Vjazemskim in bojarjem Družino Andrejičem Morozovim. Pravdata se zaradi osramočenja, zaradi boja in zaradi ran in zaradi ugrabljenja bojarke Morozove! Ljudje pravoslavni! Molite k presveti Trojici, da dodeli zmago pravi stranki!«

Trg je utihnil. Vsi gledalci so se pričeli križati in bojar, ki je imel voditi dvoboj, je stopil k carju in rekel z nizkim poklonom:

»Ali ukažeš, gosudar, naj se boj prične?«

»Začnite!« je rekel Ivan.

Bojar, okolniči, poročniki, zastopniki in oba pisarja so odšli v stran.

Bojar je dal znamenje.

Nasprotnika sta potegnili orožje.

Po drugem znamenju bi bila morala planiti drug nad drugega, a vsem v začudenje je Vjazemski omahnil v sedlu in izpustil vajeti iz rok. Padel bi bil na tla, da mu nista priskočila na pomoč poročnik in zastopnik in mu pomagala stopiti s konja. Priskočivši konjarji so zgrabili argamaka za uzdo.

»Odpeljite ga!« je rekel Vjazemski, oziraje se z meglenimi očmi. »Peš se bom bill!«

Ko je Morozov videl, da je knez razjahal, je stopil tudi on s svojega črno pegastega konja in ga oddal konjarjem.

Zastopnik mu je podal velik, usnjen ščit z medenimi ploščami, ki je bil pripravljen za slučaj, da bi se bila peš.

Tudi Vjazemskemu je zastopnik prinesel vranje-črn ščit z zlato zarezo in zlato premo.

Toda Afanazij Ivanovič ni imel toliko moči, da bi si ga bil nataknil na roko. Noge so se mu šibile in padel bi bil drugič, če bi ga ne bili prestregli.

»Kaj ti je, knez?« sta rekla na en glas zastopnik in poročnik in mu strmé gledala v oči. »Zdrami se, knez! Če ne obstaneš na nogah, je to isto, kakor če si pobit!«

»Snemite mi oklep!« je rekel Vjazemski sopé. »Snemite oklep! Koren me dušil!«

A. Repin: Car Ivan Grozni ob zavrtno umorjenem sinu.

Vrgel je s sebe jerihonko, raztrgal ovratni okras oklepa in strgal z vratu vrvico, na kateri je visela svilena vrečica z močvirskim modrišem.

»Bodi preklet, čarodej!« je zakričal in vrgel vrvico daleč od sebe. »Bodi preklet, ker si me prevaril!«

Družina Andrejevič je stopil k Vjazemskemu z golim tesakom.

»Vdaj se, pes!« je rekel in zamahnil. »Priznaj svojo brezbožnost!«

Poročniki in zastopniki so planili med kneza in Morozova.

»Nel!« je rekel Vjazemski in njegov megleni pogled je vzplamtel s prejšnjim srdom. »Prekmalu je vdati se! Zavdal si mi, stari krokar! Pomočil si svoj tesak v blagoslovljeno vodo! Toda postavil bom zase drugega borca, bomo videli, čigava bo pravica!«

Med zastopnikoma obeh strank se je pričel prepir. Eden je trdil, da je sodba končana Morozovu v prid, a drugi, da sodbe sploh še ni bilo, ker ni bilo boja.

Medtem je car opazoval vedenje Vjazemskega in ukazal, naj mu podajo proč vrženo vrečico. Radovedno in nezaupno jo je ogledoval in poklical Maljuto k sebi.

»Shrani to stvar,« mu je pošepetal, »dokler je ne bom zahteval! A sedaj,« je rekel glasno, »pripeljite predme Vjazemskega!«

»Kaj je, Afonja?« je rekel in se dvoumno smehljaj, ko je stopil Vjazemski predenj. »Kakor je videti, Morozovu nisi kos.«

»Gosudar,« je rekel knez, ki mu je obraz pokrivala smrtna bledost, »moj nasprotnik me je zagovoril! Vrhu tega pa nisem še niti enkrat nadel oklepa, odkar sem okreval. Odprle so se mi rane; poglej, kako mi teče kri izpod oklepa! Dovolj, gosudar, naj biriči pozovejo dobrovoljca, da se bo boril zame!«

Zahteva Vjazemskega je bila proti pravilom. Kdor se ni hotel biti sam, je moral to naznaniti pred dvobojem. Če pa je že nastopil, ni smel namesto sebe postaviti drugega. Car pa je nameraval pogubiti Morozova in mu je dovolil.

»Ukaži biričem, naj razglase,« je rekel. »Morda se najde kdo, ki bo pogumnejši od tebe! Ako pa ne nastopi nihče, bo Morozov čist, tebe pa izroče krvnikom!«

Vjazemskega so odpeljali pod pazduho in kmalu so po njegovem naročilu glasniki pričeli hoditi okrog verige in kričati z gromkim glasom:

»Kdo hoče iti nad bojarja Morozova izmed slobodskih, moskovskih ali drugih ljudi? Kdo se hoče biti za kneza Vjazemskega? Stopite ven, borci, postavite se za Vjazemskega!«

Toda trg se ni zganil, nihče se ni javil.

»Stopite ven, prostovoljci, dobri vojevniki,« so kričali biriči; »stopite ven! Kdor pobije Morozova, dobi od kneza vsa njegova dedna posestva; če pa ga pobije preprost človek, mu da ves denar, kolikor ga ima pri sebi!«

Nihče se ni odzval; vsi so vedeli, da je Morozova stvar sveta, in car je že hotel kljub svoji jezi do Družine Andrejeviča razglasiti njegovo pravico, ko so se oglasili kriki:

»Prostovoljec gre! Že gre!«

In na pregrajenem prostoru se je pojavil Matvej Homjak.

»Hej!« je rekel in svistnil s sabljo po zraku. »Blíže, bojar, jaz sem za Vjazemskega!«

Morozov je doslej čakal z golim tesakom, ko pa je ugledal Homjaka, se je z nejevoljo obrnil k nadzornikom dvoboja.

»Z najemnikom se ne bom boril!« je rekel ponosno. »Bojarju Morozovu se ne spodobi, da bi se meril s konjarjem Griške Skuratoval!«

Spustil je tesak v nožnico in stopil k mestu, kjer je sedel car.

»Gosudar,« je rekel, »dovolil si mojemu nasprotniku postaviti borca namesto sebe, dovolj tudi meni, da najdem človeka, ki se da najeti proti najetemu — ako ne, pa ukaži prestaviti dvoboj na drug čas.«

Ivan Vasiljevič je sicer želel pogubiti Morozova, a njegova prošnja je bila res pravična. Car ni hotel, da bi ga v božji sodbi imeli za pristranskega.

»Kličí, birič!« je rekel nejevoljno. »Ako pa ne najdeš prostovoljca, se bij sam ali pa priznaj svojo krivdo in hodi h kladi!«

Medtem se je sprehajal Homjak ob verigi, mahal s sabljo in se posmehoval gledalcem.

»Le pogledite,« je govoril, »koliko se vas je zbralo vranov, a niti enega jasnega sokola ni med vami. Da bi vsaj eden stopil ven, da bi poživil mojo sabljo in razveselil carja! Gotovo so si pri mlatvi odmlatili roke! Na peči so ležali, pa so jim nože zaspale!«

»Ti strela, ti!« je rekel goslar polglasno. »Jaz bi ti že dal, ko bi imel sabljo pri sebi! Pogled!« je nadaljeval in tovariša sunil v rebra. »Ali ga poznaš?«

A dečak ni slišal vprašanja. Zijal je, kakor da bi se bil zabodel v Homjaka z očmi.

»Kakor je videti,« je nadaljeval Homjak, »ni prostovoljca med vami. Hej, vi vatlarji, kupci, predice, tkalke! Kdo se hoče pomeriti z mano?«

»Se bom pa jaz!« se je nenadoma oglašil dečak, se z obema rokama prijel za verigo in se čez glavo prevrnil čeznjo, da bi bil kmalu poruval hrastove kole, na katere je bila pritrjena.

Znašel se je znotraj pregraje in videti je bilo, da se sam čudi svoji predrznosti.

Izbuljil je oči, zazijal in se oziral zdaj na Homjaka, zdaj na opričnike, zdaj na carja, rekel pa ni niti besedice.

»Kdo si?« je vprašal bojar, ki je nadzoroval polje.

»Jaz?« je rekel oni, malo pomislil in se nasmehnul.

»Kdo si?« je ponovil bojar.

»I, Mitka!« je odgovoril dobrodušno, kakor da bi se čudil vprašanju.

»Hvala ti, mladeč!« je rekel Morozov dečaku. »Hvala ti, da se hočeš boriti za pravico. Ako preмагаš mojega nasprotnika, ne bom štedil novcev za tebe. Nisem še oropan vse lastnine; hvala Bogu, še lahko s čim nagradim svojega borca!«

Homjak je videl Mitko pri Nečisti luži, ko je s kolom ubil konja pod njim in ko je, hoteč planiti na jezdeca, povalil pod sabo svojega tovariša. V splošnem vrvežu pa ni natančno videl njegovega obraza; sicer pa v Mitkini vnanjosti ni bilo nič posebnega. Homjak ga ni spoznal.

»S čim se hočeš boriti?« je vprašal polje nadzirajoči bojar in radovedno gledal dečaka, ki ni imel ne oklepa ne orožja.

»S čim se bom boril?« je ponovil Mitka in se obrnil nazaj ter z očmi iskal goslarja, da bi se z njim posvetoval.

Goslar pa je očitno odšel na drugo mesto, in naj je Mitka še tako gledal, ga ni mogel najti.

»Torej,« je rekel bojar, »vzemi sabljo in oklep in se postavi na polje!«

Mitka se je zmedeno oziral.

Carju se je zdelo njegovo vedenje zabavno.

»Dajte mu orožje!« je rekel. »Bom videl, kako se zna biti.«

Dali so Mitki popolno opravo; a naj se je še tako trudil, ni mogel zlesti v rokave oklepa in šlem je bil tako majhen za njegovo glavo, da mu je stal čisto na temenu.

V taki opravi se je Mitka že ves zmešan obračal zdaj na desno zdaj na levo, ker je še vedno upal, da najde goslarja in ga vpraša, kaj naj stori.

Car ga je gledal in se glasno smejal. Njegov zgled so najprej posneli opričniki, potem pa vsi gledalci.

»Kaj pa se režite?« je rekel Mitka z nejevoljo. »Tudi brez vašega klobuka in brez železne srajce se lotim tegale!«

Pokazal je s prstom Homjaka in pričel vleči oklep s sebe.

Razlegel se je vnovič krohot.

»S čim se boš torej bil?« je vprašal bojar.

Mitka se je popraskal za ušesi.

»Ali nimate krepelca?« je vprašal zategnjeno in se obrnil k opričnikom.

»Kakšno budalo pa je to?« so zavpili. »Odkod se je pa vzela? Kdo pa ga je pehnil sem noter? ... Ali misliš, gumpec, da se mi po kmetiško bijemo s krepelci?«

A Ivan Vasiljevič se je zabaval nad Mitkino vnanostjo in ni dovolil, da bi ga prepodili.

»Dajte mu krepelce!« je rekel. »Naj se bije, kakor ve in zna!«

Homjak se je čutil razžaljenega.

»Gosudar, ne pusti, da bi mužik sramoto delal tvojemu slugi!« je vzkriknil. »Pošteno služim tvoji carski milosti pri opričnikih in svoje žive dni se še nisem bil s krepelcem!«

A car je bil vesele volje.

»Ti se bij s sabljo,« je rekel, »dečak pa se naj bije po svoje ... Dajte mu krepelce. Bomo videli, kako se mužik postavi za Morozova.«

Prinesli so nekoliko krepelcev.

Mitka je počasi vzel v roko drugo za drugim, si vsako ogledal; ko si je bil ogledal vsa, se je obrnil naravnost k carju.

»Ali ni nobenega debelejšega?« je rekel z medlim glasom in vprašaje gledal Ivanu Vasiljeviču v oči.

»Prinesite mu oje!« je rekel car, že naprej vseleč se prizora, ki ga je čakal.

Kmalu je Mitka res imel v rokah težko oje, katero so bili opričniki za šalo vzeli iz voza, ki je stal na trgu.

»Ali ti je ta všeč?« je vprašal car.

»Ta pa, ta!« je odgovoril Mitka. »Hvala, ta pa že bo!«

In je prijel oje za en konec in za poskušnjo tako silno zamahnil z njim po zraku, da je kar veter zapihal naokrog in se je dvignil prah, kakor da bi ga vihra vzdignila.

»Poglej ga, vraga!« so rekli opričniki in se spogledali.

Car se je obrnil k Homjaku.

»Postavi se!« je rekel zapovedujoče in pristavil z nasmehom: »Bom videl, kako se boš izogibal kmetiškem krepelcu!«

Mitka si je bil medtem zavihal rokave, pljunil na obe roki, zagrabil z njima oje in gledajoč na Homjaka potresaval z njim. Bojazljivost mu je prešla.

»No, ali se ne boš postavil?« je rekel odločno. »Jaz te naučim neveste krasti!«

Položaj Homjakova je bil vpričo nenavadnega orožja in nezaslišane Mitkine moči dosti težaven, gledalci pa so se že očitvidno nagibali na dečakovo stran in so se že pričeli posmehovati Homjaku.

Konjarjeva zadrega je carja veselila. Gledal je na bodoči boj s prav tako radovednostjo, kakor so jo v njem vzbujale predstave burkežev ali gonja na medvede.

»Začnita boj!« je rekel, ko je videl, da Homjak omahuje.

Sedaj je Mitka oje dvignil nad glavo, ga pričel sukati in se je skokoma približeval Homjaku.

Zaman je poskušal Homjak ujeti trenutek, da bi dosegel Mitko s sabljo. Moral je samo spretno odskakovati in se izogibati ojesu, ki je pisalo ogromne kroge okrog Mitke in ga delalo nedosegljivega.

Na veliko veselje gledalcev in nemajhno zabavo carja se je pričel Homjak umikati; mislil je samo še na svojo rešitev; a Mitka je kar naprej z medvedjo okretnostjo poskakoval proti njemu in oje je kakor vihar bučalo nad njegovo glavo.

»Te bom že naučil neveste krasti!« je rekel, razvemaajoč se čezdalje bolj in skušal Homjaka zadel po glavi, po nogah ali kamor bi že padlo.

Naklonjenost gledalcev Mitki se je pojavljala z odobrujočimi vzkliki in je nazadnje prešla v navdušenje.

»Tako je prav!« je kričal narod, ki je pozabil na carjevo prisotnost. »Le pošteno ga daj! To je dečko! Potegni se za Morozova, brani pravico!«

A Mitka ni mislil na Morozova.

»Te bom že naučil neveste krasti!« je kričal, sukaj nad sabo oje in zasledoval Homjaka, ki se mu je umikal na vse strani.

Nekolikokrat so morali opričniki, stoječi ob verigi, počeniti na tla, da se izognejo gotovi smrti, ko jim je oje buče krožilo nad glavami.

Naenkrat se je zaslišal zamolkel udar, Homjak pa je, zadet v bok, odletel za nekaj sežnjev v stran, padel na tla in razprostrl roke.

Po trgu se je razleglo veselo vpitje.

Mitka se je takoj vrgel na Homjaka in ga pričel daviti.

»Dosti, dosti!« so zakričali opričniki in Maljuta se je hitro nagnil k Ivanu Vasiljeviču in mu rekel vidno vznemirjen:

»Gosudar, ukaži, naj potegnejo proč tega satana! Homjak je najboljši človek v vsej opričnini!«

»Potegnite ga proč za noge, tepca!« je zakričal car. »Polijte ga z vodo, a pustite ga živega!«

Siloma se je posrečilo opričnikom odtrgati Mitko od Homjaka, ki pa so ga vzdignili že mrtvega. Ko se je splošna pozornost obrnila na njegov posineli obraz, se je poleg Mitke prikazal vladimirski goslar, ga potegnili za suknjo in mu šepetaje rekel:

»Pojdi za mano, gumpec! Odnesi glavo!«

In izgnila sta v množici ljudstva.

32. Svetinja Vjazemskega.

Ivan Vasiljevič je ukazal poklicati Morozova.

Trg je vnovič utihnil. Vsi so s pričakovanjem pritajili dihanje in uprli oči v carja.

»Bojar Družina!« je rekel car slovesno in vstal s svojega sedeža. »Božja sodba te je očistila pred mano. Gospod Bog je s pogubo tvojega nasprotnika pokazal tvojo pravico, tudi jaz ti ne odrečem svoje milosti. Ne hodi iz Slobode, dokler ti ne ukažem. A to,« je mračno nadaljeval Ivan, »je šele polovica. Sodba nas še čaka. Pripeljite Vjazemskega.«

Ko se je pojavil knez Afanazij Ivanovič, ga je car dolgo gledal z nepopisnim pogledom.

»Afonja,« je rekel nazadnje; »znano ti je, da vedno trdno vztrajam pri svoji besedi. Odločil sem, da tisti, ki sam ali po svojem borcu podleže v boju, zapade smrti. Tvoj borec je podlegel, Afonja!«

»Nič zato,« je rekel Vjazemski odločno, »ukazi mi odsekati glavo, gosudar!«

Strašen usmev je kakor kača zaigral Ivanu Vasiljeviču okrog ust.

»Samo glavo odsekati?« je rekel zlobno. »Ali misliš, da ti dam samo glavo odsekati? To bi bilo, ko bi te kaznoval samo za Morozova, a ti imaš na sebi še drugo krivdo in drugo brezbožnost... Maljuta, daj sem njegovo svetinjo!«

Maljuta mu je izročil vrvico, ki jo je bil Vjazemski vrغل proč, Ivan pa jo je prijel za konec.

»Kaj pa je to?« je rekel in strašno gledal Vjazemskemu v oči.

Knez je hotel odgovoriti, a car mu ni dal časa.

»Rob zvijačni,« je rekel z groznim glasom in navzočim je kri zledenela v žilah. »Rob zvijačni! Približal sem te svojemu prestolu; povišal sem te in obsipal z milostmi, a kaj si storil ti? V svojem smradnem srcu si sklenil kakor gad uničiti mene, svojega carja, in mi hotel zavdati s čaranjem in zato, kajne, si se

izprosil v opričnino? Kaj je opričnina?« je nadaljeval Ivan, se oziral okrog in povzdignil glas, da bi ga lahko slišalo vse ljudstvo. »Kakor gospodar vinograda sem postavljen od Gospoda Boga nad svoj narod, da obdelujem svoj vinograd. Moji bojarji, duma in svetovalci pa mi niso hoteli pomagati in so me hoteli pogubiti; zato sem jim vzel svoj vinograd in ga izročil drugim delavcem. In to je opričnina. Tisti, ki sem jih povabil na ženitnino, niso prišli, jaz pa sem poslal na trge in križpotja in jih ukazal poklicati toliko, kolikor se jih dobi. In to je zopet opričnina! Sedaj pa vas vprašam vse: kaj zasluži gost, ki je prišel na ženitnino, a ni oblekel svatovske obleke? Kaj govori o njem pismo? »Zvežite mu roke in noge, vzemite ga in ga vrzite v vnanjo temo, kjer bo jok in škripanje z zobmi!«

Tako je govoril Ivan, narod pa je molče poslušal to samovoljno rabo evangeljske prilike, ne da bi sočuvstvoval z Vjazemskim; pač pa ga je globoko pretresel hitri padec silnega ljubimca.

Nihče izmed opričnikov si ni upal ali ni hotel izgovoriti besede v obrambo Vjazemskega. Na vseh obrazih se je izražala groza. Edini Maljuta ni kazal v svojih zverskih očeh drugega kot pripravljenost, da takoj izvrši carsko povelje. In pa še obraz Basmanova je izražal zlobno zmagoslavje, dasi se je trudil, da bi ga skrtil pod krinko ravnodušja.

Vjazemskemu se ni zdelo potrebno, da bi se opravičeval. Poznal je Ivana in sklenil potrpežljivo prenesti muke, ki so ga čakale. Njegov obraz je ostal trd in dostojanstven.

»Odpeljite ga!« je rekel car. »Kaznujem ga kakor tistega razbojnika, ki se je pritepel k meni v spalnico in ki še čaka svojega plačila. A čarodeja, s katerim se je pečal, poiščite in pripeljite v Slobodo. Pri strogem zaslišanju naj izpove še kaj novega... Velika je zloba kneza tega sveta,« je nadaljeval Ivan in dvignil oči k nebu, »kakor rjoveč lev hodi okrog, da bi me požrl, in celo med mojimi svetovalci si najde vernih hlapcev. Toda jaz zaupam v milost božjo in s pomočjo Gospoda ne pustim, da bi se ukoreninila izdaja v Rusiji!«

Ivan je stopil z odra, sedel na konja in se vrnil nazaj v dvorec, obdan z molčečo množico opričnikov.

Maljuta je stopil k Vjazemskemu z vrvjo v roki.

»Ne zameri, knez,« je rekel porogljivo in mu na hrbtu zvezal roke, »jaz sem pač hlapec.«

Obkolil je Vjazemskega s stražo in ga odpeljal v ječo.

Ljudstvo se je pričelo razhajati molče ali pa je šepetaje govorilo o vsem, kar se je bilo zgodilo. Kmalu je bil še pred kratkim tako mnogoljudni trg prazen.

(Dalje prihodnjic.)

Otoški postržek.

Spisal Anton Komar.

6. Zima.

Zima je prikimala, ptičke je spodila. Aha, si misli marsikdo, zdaj bomo brali kaj o burji in zametih.

Pa nalašč ne, čeprav so na Krasu zime hude, burja sloveča in zameti veliki. Bo že kdo drugi pisal, če še ni.

Pač, gospod okrajni glavar si kakor Marta prizadeva, da bi nasadil borovcev, češ, prihodnji rodovi bodo imeli bogatejša leta in milejše zime. Bratranec Andrejče je zaslužil pet goldinarjev, ko je hodil drobna drevesca saditi. Pa ne vem, če bo kaj, ko skoro vsako leto kjé pogori stari nasad, ko napravijo drugod novega. Namesto gozda pa raste srd in gorje požigalcu, ako ga dobe. Stric Jože pravi, da bi ga čisto počasi razrezal, vsak dan en prst, dokler bi ne zmanjkalo blaga.

Morda kdo misli, da mi je zima z burjo kaj nahučila. Kaj še, kaj; nisem rožica, pisana in bela. Oče mi je dal napraviti škornje in suknjo; sama naj šklepeta po mrazu jaga-baba. Drugi otroci večkrat ostanejo doma, jaz pa ne, noben dan, še krajšo pot imam, ko grem po trdem snegu kar preko brega. Kadar piha burja v hrbet, ni treba drugega kot prestopati se. Po gladkem ledu na zamrznjeni Pivki drčim nič kako daleč brez posebnega zaleta, toliko gledam, da ostanim v žlebu. In če pod Solinami burja naredi tunele, hodim skozi tunele, namesto po sipkem snegu. In včasih, ko pade nov sneg in je vse belo jutro v popolni tišini, me prijetno zazebe v srce, kakor bi zagledal prebelo vilo Sneguljčico.

Ni pomena, da bi hodil pozimi domov k južini. Ostajam rajši v šoli do popoldanskega pouka, da napišem in se naučim, kar je treba. Preživljam se z bobom in jabolki. Ne ve vsakdo, kako je pečen bob dober. Stara mati ga prejšnji dan namočijo, da se zredi in postane bolj mehak. Zjutraj ga v ponvi oprazijo. Posebno dober je, ako denejo v ponev kaj masti. Bob si deliva z Matevžkom po bratovsko; nič ne maram, če pride nanj nekoliko več, ker on še rajši je nego jaz. Jemljeva s seboj tudi po več drobnih jabolk, kisljih štulk ali sladkih medovk. Cele kupe jih je v hramu, ker so stari oče radi sadili drevesca.

Kajpak je moja soseska v šoli hitro izvohala, kaj imam v torbi. Dajal sem nekaj boba ali jabolko zdaj temu zdaj onemu, da bi me rajši imeli. Kenda sicer pravi, bob je bob, med je pa med, pa le rad bob dene pod zob in se čudim, da prav gosposki dečki za med žele mojega boba. Ponujajo mi novce, enega za dvajset bobov ali za tri jabolka; meni se zdi predrago, ampak jim le večkrat prodam, pa ne več kakor za dva novca, ker nočem postati lakomni Korlin. Rajši

dam nekoliko zastonj, če vidim, da bi rad kdo pokusil moje dobrote.

Ako dobim dva novca, grem k peku in si za tisti denar kupim kruha. Vselej mu rečem, da naj veliko odreže, on pa trdi, če se mi zdi premalo, da je ržen kruh tečen. Kruh zelo rad jem. Pa stara mati ne spečejo ne belega ne črneга, razen za praznike, takrat belega. Namesto črneга kruha skuhamo močnik, ki je z mlekom cel mož. Ampak če skuhamo štruklje, naj se gre kruh solit!

Da si ne bo kdo mislil, češ, Istinič se samo hvali, da noče součencev goliti, povem, da imam sam denar. Oče mi je dal dva goldinarja in rekel, kadar bom tista porabil, mi bo dal drugih. Res me je včasih obšla taka želja po kruhu, da sem si dejal, kar celo štručko bom kupil za deset novcev, da ga bom sit. Pa se mi je škoda zdelo zapravljati denar, ko mora oče celo ponoči vstajati zanj, in nisem nikoli kupil.

Povedal sem čevljarju Viktoriji Lazarju, da imam denar. In kaj sem zvedel? Rekel je: »Potem si ti pravi Istinič. Ali veš, kaj pomeni beseda 'istinič'?»

»Istina pomeni resnico,« sem odgovoril trdno.

»Že,« je rekel, »ampak pomeni tudi kapital. Istinič je kapitalist.«

»Kaj pa je to, kapitalist?»

»Viš, to je mož, ki si je na drugih ljudi žulje pridobil denarja, ali mož, ki žanje, kjer ni sejal. Pri njem ima srebrno ali zlato tele mlade.«

Pomislim sem in si priznal, da sem resnično tak, a sem rekel: »Kam bi prišli otroci, če bi naj ne bili kapitalisti. Prav zato imamo očeta in mater, da jih spoštujemo in deremo. Mladih pa nima denar pri meni, razen če ga menjam, a takrat vselej starka umrje.«

»Saj vem,« je dejal Lazar dobre volje, »pri takihle zelenih kapitalistih starka umrje, pri žoltih se pa lepo naprej ujčka in debeli.«

Lahko rečem, da med součenci nimam sovražnika. Polovica jih je po eno ali dve leti starejših in večjih nego jaz. Najboljši med vsemi je pobožni Gabrič. Pojde v ljubljansko šolo, mislim, da bo duhovnik. Tudi moja stara mati ga poznajo in mi ga večkrat pohvalijo. Njegov je prvi sedež. Zraven je mali, zgovorni, kakor škrjanček veseli Medica. Pridno se uči, pa hiti z odgovorom, ki se mu pa večkrat ponesreči. Učil se bo za krojača. Gabrič in on sta ministranta, zato jih ima gospod kaplan rad. Za njima sedita Kenda in Vičič. S Kendo rad občujem. Na suhem vratu ima glavo kakor čebulo, lase kakor ovca, na licu se mu pozna, da je imel koze. Ko bi ne bil toliko zaspan, bi se mogel merití z Gabričem, kajpak samo v učenosti. Vičič, zdravnikov sin, je tih

deček s podolgovatim, žalostnim obrazom, a je prijazen, kadar ga nagovorim; jako lepo je narisal kranjsko deželo z barvicami, če mu ni oče pomagal. Na levi plati me zajema Rupal, ker je z menoj železniškega stanu, pa Zelen, ker je kakor jaz tujec, sin lesnega trgovca: postaven je in lepo se vede, želi postati telovadec. Kaj živ je polnolični Inočente, ne more sedeti pri miru, in ko ga je nekoč nadučitelj priporočil očetu krčmarju, sploh ni mogel popoldne sedeti, ampak je kar na komolcih slonel. Mogoče po krivici sovražijo črnega Vodirja, ker se strašno pili in sebično skriva svoje naloge, najbrž ga mati tako uči, ki je perica in bi ga rada više spravila. Žalosten, če ne hudoben, se mi zdi samo Jamnik, nevaren in potuhjen kakor Pivka za brdom. A vest mi pravi, naj premagujem svojo mrznjo, zato nalašč govorim prijazno z njim in mu podarim kako jabolko. Lahko je žalosten, ker se slabo uči in ga imamo premalo radi. Kako je z Radljem? Tako, da me več ne škropi s slino. Pa predolgo bi bilo, ako bi hotel o vsakem sošolcu le kaj malega zapisati, torej omenim samo še oba velikana Burgarja in Tonejca. Zadnji je tudi debel, ima pa še debelejšega brata v tretjem razredu z imenom Hubert. Čudno se mi je zdelo to krstno ime, pa še bolj sem se čudil, ko sem ga prečital narobe.

O gospodu kaplanu moram tudi kaj povedati. Mlad gospod je, koliko bo imel, mislim, da trideset še nima, tako sodi teta Markovka, ki mu je v jeseni zvrhano mero pripravila za biro. Hiter je, moški, pa bistro gleda skozi očala, toda za otroke mu ni, kolikor borovniškemu, tudi bolj gosposki je in manj pobožen se vidi, mogoče da ima preveč opravil in se še uči, da bo kaj več postal, pa še na obrtni šoli mora učiti, kjer so učenci navihani ter na pobožnost le malo dajo, vrhu tega mora hoditi v čitalnico med slovensko gospodo, kjer ga radi imajo. Krščanskega nauka se le malo učim, ker ga večinoma znam, a nekaj lepega in novega je, da beremo evangelij in ga potem pripovedujemo za vsako nedeljo.

Za mene se gospod kaplan malo briga in to je dobro. Ampak to ni dobro, da me je zlasal. Prav je, da ima dečke na obrtni šoli v strahu, niso nič prida. V ljudski šoli smo pa boljši, naj torej pomisli, koga prime. Saj tisto malo lasanja nima pomena, toda če moraš stvar vsej žlahli natančno razlagati, to je mučno. In kaj je bilo? Ko je gospod kaplan odhajal iz šole, smo mu vsi rekli: Z Bogom! Samo Pičman je to rekel s takim glasom, da je bilo očitno poredno. Gospod kaplan je že bil odprl vrata, a je nato Pičmana v zadnji klopi prijel za lase in ga pošteno pretresel. Jaz, siromak, sem se obrnil in od blizu gledal. Oba sta imela takó čudno izpremenjen obraz, da sem se na glas zasmejal, zlasti ker sem Pičmanu privoščil. Tedaj pa seže gospod še po mojih laseh. Ni bilo hudo, a vrata so bila odprta. Iz drugega razreda so

že vreli otroci ven in usoda je hotela, da je videl to zgodbo moj bratranec Matevžek. Kar je, je! Ampak verjemite mi, da bi bil rajši bičan nego da se je zgodilo tako. Stara mati sicer niso nič rekli, a čutil sem, da ves Otok ve. Stricu Luki, ker se mi je zdel najbolj hudoben, sem povedal, kako je prišlo. A on me ni potolažil, samo pomenljivo me je gledal.

Naj mi pripogibajo oči kakor hočejo, v Postojno se nisem pripeljal na sori, temveč z vlakom, četudi po močno znižani ceni, ker sem železničar. Lahko rečem, da sem že govoril z gospodom dekanom. Res jih je videti samo v cerkvi. Stari so in po starem molijo. Namesto Simon, Sebastijan, molijo v litanijah Šimen, Boštjan in jih je milo poslušati. Kdor ima pogum, jih lahko poišče doma. Meni je bila mati že v začetku naročila, naj grem k njim in jim povem, čigav da sem, ter naj jih pozdravim v njenem imenu. Pa sem se bal, dokler ni pisala, da moram iti. In sva šla neko nedeljo s staro materjo.

Ko sva vstopila in pozdravila, so starček prijazno rekli: »No, mati Renkova, Vas malokdaj vidim, kaj boste povedali?«

»Tegale glavača Metinega sem Vam pripeljala, da ga vidite.«

»Prav, prav, ali gre Metki dobro?«

»Ni sile, samo veliko ima otrok.«

»Naj le bodo! Kjer so otroci, tam je tudi kruh.«

Poljubila sva gospodu roko in bila oba vesela, da sva dobro opravila.

Stari oče so bili tako sramežljivi, da si niso upali veliko jesti pri gospodu dekanu, kadar so bili povabljeni k cerkvenim računom. Vselej so prišli lačni domov. Jaz mislim, da bi si upal jesti. Stari ljudje so čudni.

Markova teta mi je povedala, da sta moj oče in mati hotela ostati fant in dekle in se ljubiti kakor brat in sestra, pa so dekan rekli, da to ne gre, da je nevarno za dušo, ampak da naj se poročita. Tako je šel oče k železnici, četudi bi bil najrajši ostal v Otoku. Slišal sem ga, ko je rekel moji materi: »Ko človek gre po svetu, šele ve, da je Otok sveta vas.«

Prejšnji dekan so bili »zvezdokukec«, to je, hodili so na Sovič in skozi dolgo cev gledali zvezde.

Zvezde so pozimi najlepše, posebno meseca februarja. Učeni ljudje vedo vsaki ime. Jaz poznam samo Veliki voz, ki z zadnjimi kolesi kaže na Severnico. Pa Večernico ali Danico. Stric Jože jih pozna več. In čevljar Lazar je videl na jugu križ, pa pravi, da ni imel Bog Oče dobre mere v očeh, ko ga je ustvaril. Vendar Bog Oče ve, kdaj se bodo zvezde tako postavile, kakor je treba.

Zvezde so pa tudi na zemlji. In to so svetniki. Ne vem nič hudega o svojem očetu in materi, vendar bi si ne upal reči, da so svetniki tako domači. Morda mati, ker včasih je rekla očetu, če bi ne bilo nje, bi moral kje pod stražjo končavati. A ker je on

potrpel in za šalo vzela, držim z njim. Posebno če me mati krega in tepe, ne morem misliti, da je svetnica. Svetniki so dobri in služijo otrokom. Posebno sveti Miklavž.

O, svetniki so! Pa so drugačni! Saj sem prebral vse štiri debele zvezke. Po starem očetu so ostali. Smešne so bile stare črke, po dve sta pomenili eno, nerodno je bilo povedano, veliko je bilo starinskih ter nemških besed vmes. Včasih me je spekla vest, ker sem se smejal častitljivim rečem, kakor se z grozo smeja otroci v cerkvi, kadar bi morali najbolj lihi biti, pa enemu, kdo ve zakaj, uide smeh, in je ni potem moči, ki bi ustavila tak smeh.

Sploh sem to zimo veliko knjig prebral ali vsaj pregledal, ko so stara mati predli. V hramu je duplina s policami, polnimi knjig, večinoma mohorskih, ker je bil stari oče kot cerkveni ključar ud Mohorske družbe prav od začetka. Lotil sem se najprej koledarjev in večernic. Nekatere povesti so mi bile že znane in sem jih čital drugič, tako Robinzona, Jurija Kozjaka, Srečo v nesreči, Fabijolo, med novimi je najlepša Miklova Zala.

Kaj rad berem »Domače in tuje živali«, zlasti »Ptice«. Od »Občne zgodovine« je še najbolj kratkočasen stari vek, novi vek je bolj pust, samo ponekod ga razumem. Sploh so ljudje vedno enaki, le malo svetnikov je vmes, vse polno pa vojska in zavisti. Stric pravi, ko človek pameten postane, mora umreti.

Gospodarskih in pravdanskih knjig ne berem, kot molitvenik mi zadostuje »Pobožni otrok«. Le Goffineta moram včasih stari materi brati in je še precej koristen. Nočem pozabiti knjige o solunskih bratih Cirilu in Metodu, ki sta zasnovala misijonsko delo med Slovani.

Kenda hoče vedeti, da je »Življenje svetnikov« dolgočasno. Kenda nič ne ve! Res, nauki na koncu so dolgočasni, a tistih ne berem, toda opis je pa tako zajemljiv, kakor kakšna povest, posebno ker je vsak svetnik drugačen, vsakega najdeš samo enkrat, ob vsakem se nam odpre nova dežela. Različni so si med seboj kakor petelin Petrov, srce Avguštinovo, Jezušček Antonov, Nežino jagnje, Marjetin pas in siva griva bivše igralke Pelagije. Vsi pa so lilije in rože. Tako lepi so svetniki, da pri njih zima ni zima.

(Dalje prihodnjic.)

Pregled naše umetnosti.

Viktor Steska.

(Nadaljevanje.)

K o k a n j a, slikar v Braslovčah. Cerkevna vizitacija se je o njem 1685 malo laskavo izrazila.¹

K o s T o m a ž (Kuss) je bil slikar v Ljubljani, kjer je 5. aprila 1715 v 35. letu umrl.²

K r a c k h e r I v a n L u k e ž, slikar. Okoli 1750 je delal v Pragi, kjer se nahaja več njegovih slik, n. pr. v cerkvi sv. Nikolaja dve podobi: Sv. Družina in Obiskovanje D. M.³ Za Okonino je naslikal Zamaknjenje sv. Ignacija (300×140 cm). Ljubi žive, krepke, ubrane barve. Pri tej sliki mu je bil za vzor Rubens.⁴

K ü n d l P e t e r z Vranje peči je bil slikar, meščan in mestni odbornik v Kamniku. Pokopan je bil v Kamniku 7. avgusta 1710. Imel je nad 40 let.⁵

L a y e r J o s i p, sin Gregorija in Regine, je bil rojen v Kranju 17. marca 1688 in je tu umrl 10. januarja 1744. Za Jereko v Bohinju je 1722 naslikal bandero sv. Marjete.⁶

L a y e r M a r k o, sin Josipa Layerja, je bil rojen v Kranju 12. aprila 1727; poročil se je z Marijo

Ano Wohlgemut 26. oktobra 1750; umrl je na št. 52 v Kranju 27. decembra 1808. Bil je spreten slikar. V Zbi-ljah pri Smledniku je čedna kopija po Mencingerjevem sv. Andreju iz l. 1762. (Marx Layer pinxit 1762.) V Spodnji Besnici ima slika sv. Janeza Krstnika podpis M. L. P. C. 1769 (Marx Layer Pinxit Crainburgi 1769). Na Otočah je njegova slika Ecce Homo iz l. 1763. Bržkone so ondi tudi njegovi evangelisti na prižnici, kjer daje kronogram letnico 1760. Marko Layer je imel osem otrok; trije sinovi so bili slikarji: Leopold, Valentin in Anton.⁷

L i c h t e n r e i t M i h a e l, slikar v Gorici. L. 1759 je naslikal sv. Andreja v svetišču cerkve na Gočah. Oče in sin sta slikala jezuitsko cerkev v Gorici, in sicer oče kor, sin pa mladega Tobijo. Sin je naslikal za isto cerkev tudi na platno: Snemanje s križa.⁸ Za veliki oltar na Krki pri Stični je naslikal sv. Kozma in Damijana l. 1770.⁹

L i c h t e n s t e i n e r J o s i p, doma iz Oberzell bei Memmingen na Švabskem, je bil 1772 slikar in pozlatar v Ljubljani. Slovel je njegov lak sv. Martina, ki je prenašal celo udar kladiva.¹⁰

¹ Zbornik UZD, 1922, 119.

² Matica stolne župnije.

³ Stegenšek, I., 182.

⁴ Stegenšek, I., 59.

⁵ Smrtna matica v Kamniku.

⁶ Carniola 1914, 1.

⁷ Carniola, 1914, 1.

⁸ Kukuljevič, 221.

⁹ Costa, Reiseerinnerungen, 140.

¹⁰ Bl. a. Krain, 1865, 43.

Mahne Ivan (Mochne), slikar ok. 1683, ko je ljubljanski škof ukazal vranskemu vikarju, naj plača slikarju zasluženih 31 gld. 15 kr.¹¹

Massold Andrej, slikar, je prepleskal 1720 oltar v Knežji lipi na Kočevskem: Sv. Trojica krona Marijo.

Mavic, miniaturni slikar v matici Dizmove bratovščine.

Mayr Lazar, rojen na Tirolskem ok. 1726, je bil kot frančiškanski brat slikar v Kamniku, kjer je 26. februarja 1752 v 26. letu umrl.¹² To leto je za domačo cerkev naslikal Brezmadežno. Slikar Anton Cebej je prevzel njegove barve.¹³

Mihor Ivan (Michor) je bil slikar v Kranju ok. 1679. Delal je ok. 1668 v Predosljih dva stranska oltarja. Na Britofu pri Predosljih je imel l. 1684 terjatev za 52 gld. 52 kr. 2 v.¹⁴

Misel Janez (Miessl), slikar v Radgoni, pozneje deželni slikar v Gradcu. Leta 1746 je slikal v Gradcu deželno jahalnico.¹⁵

Morttenpeckh Simon, slikar v Ljubljani, ki je umrl 13. januarja 1640.¹⁶

Motvoz Janez Krstnik (Mottwas, Motbas), slikar v Ljubljani l. 1706 in dalje. Naslikal je portreta Jakoba Schella pl. Schellenburga in njegove soproge Katarine za frančiškanski samostan v Kamniku, kjer se še nahajata.¹⁷

Motvoz Mihael (Motwass), slikar v Ljubljani, kjer se nahaja v davčnih knjigah vpisan od 1717 do 1737. L. 1735/6 je slikal v ljubljanski mestni hiši gledališčno dvorano na stropu v rumeni barvi s spakami za 12 gld.¹⁸ Bržkone je 1737 umrl, ker je to leto v davčni knjigi pristavljen križec.¹⁹

Muretič Ivan Jakob je poslikal in pozlatil oltar v šentjernejski podružnici sv. Katarine v Črnem logu, kar se je ugotovilo ob vizitaciji 1686.²⁰

Nieremberger Fr. Anton (Niernberger), slikar, za župnišče v Kamniku je kopiral 1767 portret župnika Leopolda Maksimilijana Raspa po Mencingerjevi sliki, ki se nahaja v Šmartnem v Tuhinju. Za grad Čušperg je narisal rodovnik rodbine Widerkher 1766 z ilustracijami, za Vipavo je naslikal oltarno sliko sv. Barbare 1775, za Kočevje smrt sv. Jožefa, za Blečji vrh sv. Benedikta in nekega drugega svetnika.

Obermayer Tobija Gerard je bil do 1727 slikar v Ljubljani. L. 1727 je plačal davka 2 gld. 40 kr. To leto so ga črtali iz davčnih knjig.²¹

Orlic Ivan, slikar v Ljubljani l. 1764.²²

Ortner P. Bruno, slikar in rezbar, je bil rojen na Tirolskem okoli 1722, umrl pa je 4. januarja 1800 kot ekspozit na Črnem vrhu nad Polhovim gradcem. Bil je kartuzijan v Bistri, kjer je bil od l. 1766 do ukinbe samostana 1782 celo prior. Potem je šel na Črni vrh. Ondi je več njegovih rezbarskih izdelkov, n. pr. razpelo, spovednica itd. Za ljubljanske diskalceate je naslikal oltarno sliko sv. Nikolaja.²³

Pachmayer Sigmund, slikar, je bil rojen v Ptujju in se je učil na latinski šoli v Rušah.²⁴

Palmstorf Josip, slikar, Nabiralec narodnih pesmi Vojteh Kurnik je imel dve sliki tega moža: 1. sv. Frančiška Pavla, s tušem risano 1766, 2. pokrajino z dvojico, slikano z vodenimi barvami 1769.²⁵

Parte Ivan. Na Kočevski Reki je zapisano na banderski sliki, ki predstavlja Marijo, sv. Ano in Jezusa, na knjigi, ki jo drži sv. Ana: Parte Joann. 1789.

Petkan Ivan, slikar v Ljubljani ok. 1698, kjer mu je umrl polletni otrok.²⁶

Pichl Albert, slikar v Ljubljani, ok. 1726 do 1750. L. 1729 je imel pravdo s svojo ženo, ker ni držal ženitovanjske pogodbe. Tu pravi bahato, da so njegove umetnine (Kunststikker = Kunststücke) vredne 3000 gld., kar je bilo tedaj veliko bogastvo. Bržkone je to tisti Albert, ki ga diskalceatska kronika navaja 1739 in 1740. Glej spredaj Albert.²⁷

Plath Peter, slikar v Ljubljani. Leta 1764, ko so se ljubljanski slikarji pritoževali zoper tujce, so šteli med tujce tudi tega slikarja. Kot pozlatar je imel opravilo pri oltarju sv. Ane v Javorju pod Ljubljano 1763; 1766 je popravilj ondi stranski oltar sv. Martina; za prvo delo je prejel 90 gld. n. v., za drugo 37 gld. L. 1766 je pozlatil zvonikovo jabolko v Šmartnem ob Savi.²⁸

Pogačnik Nikolaj, rojen v Kranju, duhovnik pri Sv. Frančišku na Stražah na Štajerskem, je 1717 slikal več kapelic okoli Sv. Frančiška. L. 1706 je bil gojenec v Gornjem gradu, 1717 kaplan pri Sv. Frančišku, 1227/8 v Mozirju, podvikar v Motniku, 1733 duhovnik v Goričah in beneficiat v Kranju. Umrl je 23. oktobra 1755 v 77. letu.²⁹

(Dalje prihodnjič.)

¹¹ Zbornik UZD, 1922, 122.

¹² Nekrolog frančiškanskega samostana v Novem mestu.

¹³ Frančiškanska kronika v Kamniku.

¹⁴ Zbornik UZD, 1922, 123.

¹⁵ Wastler, 101.

¹⁶ Matica stolne župnije.

¹⁷ Mitt. 1890, 123.

¹⁸ Radics, Laib. Zeitung, 1903, 325.

¹⁹ Mitt. 1890, 123.

²⁰ Zbornik UZD, 1922, 123.

²¹ Mitt. 1890, 123.

²² Bl. a. Kr., 1865, 43.

²³ Venec bratovščin, 1897, I, 8; Danica, 1904, 188.

²⁴ Wastler, 114.

²⁵ Radics, 44.

²⁶ Stolna matica.

²⁷ Mitt. 1890, 123.

²⁸ Carn. 1914, 218, 226.

²⁹ Orožen, D. Dek. Oberburg, 102. — Stegenšek, I., 183.

O roparskih napadih.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

(Nadaljevanje.)

21. **Kostanjevica.** Koj v začetku tridesetletne vojske (1618—1648), ko so se pomikale tudi v naših krajih neprenehoma vojaške čete, namenjene na severno avstrijsko mejo, so Kostanjevičani poskrili pred podivjano soldatesko svoje imetje po raznih skritih krajih zunaj mesta. Njih sosedje, hajduški Uskoki po šumberških Gorjancih, so vse ovohali in jim vse odnesli.¹

O škodi, ki so jo delali mestu ti nepošteni in nasilni sosedje, toži na več mestih mestna kronika, posebno v l. 1686:²

»Šumberški Vlahi so pustošili meščanom polja in kradli vino. V kostanjeviški okolici so morali pred časom požeti žito. Delavci so se morali vračati s polja pred solnčnim zahodom, da jih ne bi Šumberčani izropali in pomorili. Vino, kar so ga imeli spravljene ga po goricah v zidanicah, so jim do čistega odnesli.«

Kakih petdeset let pozneje je imel tudi utrjeni samostan te razbojniške sosede v svojem ozidju.

Leta 1736, 29. julija, je vlomilo v samostan v večernem mraku 40—50 šumberških hajdukov. Njihov vojvoda je bil Hasan Bišič. Samostanska družina jih ni sprejela križem rok, ampak se jim krepko v bran postavila. V boju so bili pobiti do smrti štirje redovniki, dvanajst oseb pa je bilo težko ranjenih, drugi so bili več ali manj poškodovani. Samostanski lovec je ustrelil dva hajduka. Tovariši so jima pred odhodom odrezali glave, da jih ne bi spoznali. Soditi je, da so bili domačini s hajduki domenjeni za ta napad in da so jim bili kažipot.

Roparji so pretaknili 25 sob, vlomili so v omare, skrinje in po hajduški navadi odnesli vse, kar je bilo sploh za kakšno rabo. Kar se ni dalo odnesti, so razbili. Tudi cerkvi niso prizanesli.

Ob dveh čez polnoč so bili gotovi. Ko je vojvoda razdelil obilni plen, so nekateri godrnjali. Vsem takim je deleže odvezel in pridržal zase. Ko so nato še bolj godrnjali, je dal godrnjače postreliti. S tem pa se je Bišič tovarišem smrtno zameril. Ob neki priliki so ga zavratno umorili.

Čez leto dni so nameravali zopet izropati kostanjeviški samostan. To pot se jim je pa napad ponesrečil.

Poslali so enega izmed tovarišev v redovni obleki v kostanjeviški samostan. Ko je potrkal na vrata, povedal svojo prošnjo, mu je vratar, ki je videl skozi opazovalno linico redovnika, odprl in ga peljal v sprejemno sobo. Tu je potegnil ropar meč in preklal vrtarju glavo. Spravil je ključe in na samostanski porti

pričakoval tovariše. Ti so prišli ob dogovorjeni uri. Odprl jim je vrata in stopil v redovni obleki na prag. Eden hajdukov mu je mahoma odsekal glavo. Menda že ni bil dovolj poučen, s kakšno zvijačo je prišel zvečer v samostan. Samostanska družina je bila hipoma na nogah, hajduki so pobrali mrtvega tovariša in urno odšli izpred samostana.

To dogodbo nam predstavlja slika nad samostanskimi vrati. Slikan je na presno ves prizor. Zgoraj je Marija z Jezuškom, spodaj pa neko božanstvo z roparjevo glavo v rokah. Poleg brezglavega trupla v redovni obleki stoji osupli hajduk z mečem v roki. Pod podobo pa stoji napis v latinščini; slovensko se glasi: Glej vrata nebeška! Ne tatovi ne Vlahi pa tudi roparji ne bodo hodili skozi, ampak le pošteni ljudje. (Ecce janua coeli! Nec fures neque Vallachi nec latrones — ast justi intrabunt in eam.) Napis je kronostih, ki naznanja s povečanimi črkami letnico 1737.³

22. **K o š a n a.** Leta 1670 so obiskali roparji cerkev sv. Trojice v Čepnem. Komaj so roparji siloma vrgli iz tečajev cerkvena vrata, je zažarela v cerkvi nenavadna svetloba. Te so se tako prestrašili, da so se urnih krač pobrali, odkoder so bili prišli.⁴

23. **K o v o r.** Leta 1883, začetkom julija, se je klatilo po župniji kakih 15 ciganov. Dne 7. julija je prišla ena ciganka na Brezovo v mlin. Tam je ljudi po cigansko motila in odnesla par stvari, kar so domači takoj opazili. Ciganka je dobila pošteno mero bunk in udarcev, za kar so se cigani maščevali. Ni trajalo dolgo, kar je pridrla vsa ciganska družba v mlin in tam med glasnim vpitjem pometala domače iz hiše in začela krasti. Nič dobrega sluteč, je pritekel k mlinu čevljar Franc Kozjek, ki se je ves razburjen ciganov lotil. Ti so nanj streljali in ga ranili, da je drugi dan umrl.⁵

24. **K r š k o — L e s k o v e c.** Po krški okolici so Uskoki pogosto ropali; tudi mestu niso prizanesli. Prav hudo so razsajali leta 1668 in 1829.⁶

Leta 1829 so poslali vlaški hajduki Krčanom pismo. Meščanom naročajo, naj bo pripravljeno za trideset mož jedi in pijače in določena vsota denarja. Povabili so se na večerni čas. Strah in groza je prešinila ob tej novici Krčane. Vse se je oborožilo in hitelo na stražo, pa napovedanih gostov ni bilo v Krško. Napadli pa so tisto noč grad Turjaških v Veliki vasi. Graščaka so ranili, pa ne smrtno. Pobrali so, kar se je dalo, in se odpravili proti Šent Jerneju, kjer

³ Argo IV., 207.

⁴ Valv. 734.

⁵ Novice 1883, 386.

⁶ Mittheil. 1846, 70.

¹ Mittheil 1864, 79.

² Dinitz IV., 59.

so bili namenjeni v župnišče in v tamošnje gradove. Nikjer se jim ni obneslo. V Krško se pa celo ne bi bili upali. S pismom so meščane samo preslepili, da niso udarili za njimi iz mesta. To bi bili prav lahko storili. Takrat je bilo v mestu veliko delavcev, ki so imeli delo ob Savi, od Stare vasi do Skopic. Urejevali so savsko strugo.⁷

25. Logatec. Leta 1789, 27. oktobra zvečer, se je odpeljal iz Logatca proti Planini grški duhovnik. Napadlo ga je enajst roparjev. Duhovnika so ustrelili. Njegov tovariš jim je izročil kovčeg, kjer so našli 200 cesarskih cekinov. Zadovoljni s plenom, so pustili ostale v miru in izginili.⁸

26. Mavčiče. Leta 1680 je začel v Jami pri Mavčičih z gostilno neki Janez Košir. Njegova hiša je bila močno obiskovana od domačinov in tujcev. Vlekla pa ni ljudi toliko njegova gostilna, kakor njegova izvedenost v zdravilstvu. Bil je na glasu kot neprekosljiv ranocelnik ali »padar«.

Ta Košir je toliko prosluli in zloglasni »Hudi Kljukec, rokovnjaški papež«. Iz verodostojnih virov posnemamo iz njegovega življenja sledeče črtice:

Janez Košir je bil domačin, rojen v Jami ali kje blizu tam okoli. Zgodaj so mu odmrli starši. Kot sirota se je potikal od hiše do hiše. Vzrastel je brez nadzorstva in vzgoje.

Par let je služil pri nekem krčmarju. Tu se je priljubil »padarju«, ki je večkrat tam prenočeval. Košir je dal slovo gospodarju in stopil v službo pri tem zdravniku. Ostal je pri njem tri leta in se pri svoji nadarjenosti priučil ranocelstvu, da ga niti njegov gospod ni prekosil.

Naveličal pa se je točne in redne službe. Potegnil jo je k ciganom, ki so se rokovnjaško klatili po Gorenjskem in imeli svoje zatočišče v Kokrski dolini. Ciganski glavar ga je sprejel z odprtimi rokami. Prav takega moža je bila njegova družba kaj potrebna. Pogosto so jim gorenjski kmetje kože prav v živo naceleli, večkrat je bilo pa še kaj hujšega. Košir je postal domači zdravnik v ciganski rokovnjaški zadrugi. Njen glavar ga je tako visoko cenil, da ga je skušal prikleniti nase za vedno. Dal mu je za ženo svojo zalo hčer. Svatbo so obhajali sredi Kokrske doline prav razkošno. Poročal je pa novi par »papež« sam po rokovnjaškem obredniku, kjer se je rabila formula ali poročni obrazec:

»In nomine patre,
vzemi jo na kvatre,
če goršo dobiš,
pa to zapustiš!«

Prav preroško je izgovoril rokovnjaški »papež« poročno besedilo. Čez nekaj let je cigansko ženo zapustil, njenega očeta »papeža« pa spravil na vislice.

Kljukec je osnoval kmalu na svojo roko rokovnjaško družbo. Oklenili so se ga cigani, delomržni njegovi znanci in razni postopači. Celo več »faliranih« dijakov se mu je zapriseglo, ko so spoznali po dijaških mestih radodarnega Kljukca. V Celju, v Mariboru, v Celovcu, v Gradcu se je vtihotapil v študentovske beznice in jih tamkaj hitro pridobil zase. Cvet dijaštva seveda to ni bil. To so bile starejše, polomljene hiše in barake te vrste človeške družbe.

Kljukčeva rokovnjaška družba je bila izvrstno organizirana in disciplinirana. Znane so bile njene lopovščine po Kranjskem, Koroškem in Štajerskem.

O Kljukcu in njegovi družbi, o prebrisanosti, drznosti, pa tudi nasilnosti so nastale med ljudstvom groze polne pripovedke. Ljudje so se pred ljudmi te vrste kar križali: »Bog nas varuj!« Razen Turkov se niso ljudje ničesar bolj bali kakor Kljukca in Kljukčevih. Oblasti so ga zaman iskale, vedno jim je odnesel pete.

Nekoč pa je prišlo med Kljukcem in tovariši do spora. Dva nepokorneža, eden je bil cigan, drugi študent, je v jezi ustrelil. V družbi Kljukčevi je zavrelo. Ni se čutil več varnega. Deželni oblasti, ki ga je neprestano zasledovala, je pisal in obljubil, da opusti rokovnjaštvo, ako ga pusti nekaznovanega. Prošnjo je pisal na deželnega upravitelja. To čast in službo je užival takrat grof Jurij Žiga Gallenberg. Ker je bil Kljukec v prošnji obljubil, da bo oblastem pokazal skrivališča rokovnjačev in izročil vse v roke pravice, je dobil naprošeno zagotovilo. Polovili so potem res večino, le njegov tast jim jo je dolgo časa srečno unašal. Pa Kljukec je bil zvit kakor ovnov rog. Ko je peljal po Kokrski dolini vojaško patroljo, se je kar naenkrat ustavil pred skalnim podmolom. Z mečem je usekal v mahovito rušo, ki je visela ob skali. Cmoknila je v Kokro, prikazale pa so se v cunje zavite in z jermeni preprežene noge njegovega tasta in tastove hčere, ki sta se tam skrivala. Oba so odvedli v Ljubljano. Tast je končal na vislicah, Kljukčeva žena pa je odsedela več let ječe.

Kljukec, spravljen z gosposko, se je naselil kot gostilničar v Jami za Savo. Leta 1680 je vzel v zakon kmečko deklo iz Smlednika. Začel je krčmariti in ljudi zdraviti. Sloves o njegovi zdravniški umetnosti se je raznesel daleč po deželi.

Gmotno se je Janez Košir (Kljukec) dobro ugospodaril, pa stara rokovnjaška kri je kmalu vzklopela. Nekega večera je popivalo v njegovi krčmi nekaj zidarjev, ki so bili tisti dan dokončali v Loki. Najel jih je bil župnik Hudačut. V zakristiji so mu morali napraviti zidarji na nekem mestu skrivno shrabico, kamor je dal zazidati 19 poličev avstrijskih srebrnih goldinarjev. Seveda je župnik zidarje, preden jim je to delo naročil, zaprisegel, da bodo molčali kakor zemlja. Zidarji so storili po gospodovi volji in prejeli za to lepo nagrado.

⁷ Lapajne, Krško 56; Drobotnice 1891, 89.

⁸ Mittheil. 1896, 285.

Pijača v Kljukčevi gostilni pa jim je razvezala jezike. Iz poličev so nastali celi merniki. Kljukca je prijela stara strast. Zgovorili so se, da bodo skupno odnesli denar. On sam ga bo primerno razdelil med vse, ki se bodo ropa udeležili. Vsi zidarji so se Kljukcu zaprisegli, da bo vsakdo molčal, četudi bi ga pripeli na tezavnico.

Denar v loški cerkvi je bil ukraden. Že drugi dan v jutro so sledili zločince. Župnik je osumil zidarje in dva izmed njih sta prišla še isti dan v roke zasledovalcev blizu Komende pri Kamniku. Zaprli so ju v graščini Križ, kjer sta iz strahu pred tezo vse priznala in izdala. — Drugi dan se je govorilo o dogodku po Ljubljani, kjer je Kljukec zamenjaval denar. Urno se je umeknil na Štajersko, kjer se je potikal z nekdanjimi znanci po raznih zabaviščih.

Ljubljanska vlada je vse to doznala in prosila v Gradec, naj veseljaškega Kranjca primejo. Deželni sodnik, neki Seljakovič, je dvakrat imel priliko gledati temu razposajencu v obraz, pa se ga le ni lotil. Ko je pa Kljukec v tretje zagledal graškega sodnika, obdanega od oboroženih stražnikov, je prebledel in se oziral, kod bi pobegnil. To je sodnika prepričalo, da ima pravega pred seboj.

Na sodnikov migljaj so ga stražniki prijeli in zvezali. Na sodniškem dvorišču so ga posadili na moč-

nega konja. Pod njegovim trebuhom so Kljukcu noge skupaj skovali, mu vkovali tudi roke in ga z zanesljivim spremstvom poslali v Ljubljano. V Ljubljani ga je sprejel z vso odgovornostjo tajnik deželnega glavarja, gospod Prickler, pred nekdanjo Kodellijevo hišo na Starem trgu. Ko je bil zaslišan, so ga poslali na ljubljanski grad in njegovo ječo močno zastražili. Zaslišan je bil tudi tukaj, nato pa prepeljan na Trančo. Kljukec je dobro vedel, kaj to pomeni. Najmanj vislice mu ne odidejo. Teh ga je pa bilo sram v dno njegove rokovnjaške duše.

Zvečer so ga vtaknili v ječo, ki je bila zanj, orjaka, precej nizka. Ko so mu hoteli zgodaj v jutro naznaniti, da bo odpeljan na vislice, so ga našli visečega na klobukovi »žnori«; s koleno se je skoraj dotikal tal. Tako je končal Hudi Kljukec. O njegovi smrti se je poročalo različno, a verjetno in zanesljivo bo menda le to. Krvni sodnik Kljukčev je bil neki Učan (Utschan — Ločan?), ki je na svoja stara leta pripovedoval o Kljukcu baronu Reigersfeldu. Ta, tudi književno delavni mož, piše, da se je dovršilo Kljukčevo rokovnjaško pustolovstvo z njegovo žalostno smrtjo leta 1696—1698; tako, da nam Valvasor, ki tudi poroča (leta 1689) o njem, ni mogel dati tozadevnih poročil.⁹

(Dalje prihodnjic.)

⁹ Argo IV., 235—237.

Doma.

Tam se vije bela cesta,
bela cesta v daljna mesta,
tam šumi srebrna reka,
pas železen jo oklepa.

Tam so hišice — ovčice,
bele cerkvice — pastirji,
tam je zvonka pesem v polju,
fantov vrisk v gorâ okviru.

Tam je rožmarin in nagelj,
kres v očeh in jeklo v dlani,
tam so njive, tam so gozdi,
polne kašte, polni hrami.

Tam je sreča, mir, svoboda,
stara mera, stara vera,
tam je tudi tiha njiva,
kjer kraljuje bela žena.

Anton Boštele.

Večer.

Zarja je odšla v zamorsko stran,
še ozrla se ni v prazno svetli dan
in zlat večer —

Zrak leskeč je in sladak:
v lipi cvet diši medeno,
v meji slavec pritajeno
ubira spev mehak ...

O, kako bi rad potrkal na srcé,
pa zlovešče kliče sova smrt nekje.

Likovič Joža.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Dva kmetovavca.

Peter Pavel Glavar se je rodil l. 1721 v Ljubljani. Kakor priča šenklaška krstna knjiga, je bil nezakonski sin Jerneja Glavarja in njegove priležnice, radi tega je le s težavo dosegel, da so ga po dovršenih studijah posvetili za mašnika. Novo sveto mašo je pel l. 1744 na Trsatu in postal pozneje župnik šempeterske komende pri Kamniku in si kupil graščino Lanšprež na Dolenjskem. Umrl je l. 1784.

P. P. Glavar je bil vzor duhovnika, ki je posvetil vse svoje moči duševnemu in gmotnemu napredku faranov. Na svoje stroške je zidal v Komendi šolo, poklical učitelja in skrbel, da so dobili revni šolarji tudi obleko, stanovanje in hrano. Na posestvu v Lanšprežu pa je ustanovil vzorno gospodarstvo in se trudil za povzdigo kmetijstva. Da bi povečal pridelek, je pričel

Peter Pavel Glavar.

s poskusi, ki so ga stali mnogo truda in denarja, napravil je velik vinograd, obsežen sadni vrt in uvedel novo mlatilnico. Znanje, ki si ga je pridobil s studijem in s poskusi, je prišlo vsem kmetovalcem v dobro, učil in izpodbujal je svoje kmete ob vsaki priliki. Kranjska kmetijska družba mu je stavila 172 gospodarskih vprašanj, na katere je tudi odgovoril in v njenem glasilu je objavil spis o vzrokih snetja. Posebno je zaslovel kot čebelar, saj je imel v poznejših letih včasih 400 do 500 panjev, sestavil je obširno poročilo, kako naj bi se čebelarstvo po naših krajih izboljšalo, poslovenil in pomnožil je tudi nemški spis našega Janše o čebelnih rojih, ki pa je ostal v rokopisu.

Revežem in trpinom je bil Glavar velik dobrotnik, dijaki in bolniki so dobili pri njem vselej pomoči in

svoje premoženje je zapustil »siromašnemu, bolnemu in pomoči potrebnemu človeštvu«. Vodila ga je le ena želja, dvigniti duševno in gmotno stanje slovenskega kmeta in pospeševati umno poljedelstvo.

Med umne kmetovavce, ki so zasloveli daleč po svetu, spada Valentin Černe. Rodil se je l. 1732 v Šiški pri Ljubljani in umrl l. 1798. Proslavil se je kot

Valentin Černe.

konjerejec, sadjar in čebelar. Černe nam ni ničesar napisal, nekateri trdijo celo, da je bil nepismen, a njegovo gospodarstvo je bila prava poljedelska šola. Ob nedeljah in praznikih so se zbirali sosede pri Černetu, ki jih je učil umnega gospodarstva. Vlada mu je poverila oskrbovanje žrebcev, ki so se pošiljali po deželi za okrepitev in izboljšanje domače pasme. Našim čebelarjem pa je bil od posebne koristi Černetov panj, ki je bil sestavljen iz šestih desk in pripraven za prevažanje.

Glavar in Černe sta živela v dobi, ko je izdajala kranjska kmetijska družba svoje poučne spise, namenjene kranjskim kmetovavcem, v nemškem jeziku. Poglobila in dopolnila sta njeno delo, ker sta bila v živem stiku s kmetom, ki ni umel nemške gosposke.

PO OKROGLI ZEMLJI

POLITIČNI PREGLED.

V Jugoslaviji se vrši orjaški boj med miselno popolnoma nasprotujočima si skupinama — med jugoslovansko na eni strani in velesrbsko na drugi. Boj se vleče že nad en mesec, odločitev še ni padla, in tudi če pade, ali bo že končno veljavna? Pašić — najizrazitejši predstavnik velesrbske miselnosti — je sicer sestavil vlado s pomočjo hrvatskih in slovenskih demokratov, ki so istotako velesrbsko usmerjeni, toda večine v narodni skupščini si s tem ni priboril. Zato ni sklical narodne skupščine, temveč jo je odgodil za tri tedne. S tem pa je prišel navzkriž s kraljem, ki zastopa stališče, da mora narodna skupščina delati, in Pašićeva vlada je ponovno morala podati ostavko. Po dolgem času je Pašić zopet dobil naročilo, naj sestavi poslovno vlado, a je naročilo takoj vrnil s prošnjo, naj se mu poveri volilna vlada, kar da je edini izhod iz krize. Kralj je nato poveril naročilo za sestavo vlade radikalnemu Trifkoviću, ki je na podlagi velesrbskega programa stavil opoziciji pogoje za vstop v vlado. Ker opozicija tega naravno ni sprejela, je tudi Trifković obupal nad svojim uspehom. Kralj je nato poveril mandat Ljubi Davidoviću. Toda tudi on ni uspel in mandat je zopet dobil Pašić. Razplet krize je teman. — V Beograd so došli odposlanci mažarske države, da se pogajajo o medsebojnem razmerju v nekaterih gospodarskih točkah.

V Nemčiji so se vršile volitve v državni zbor. Izid volitev bo v nemški politiki tekem časa povzročil bistvene izpremembe. Zakaj prav znatno so napredovale skrajne stranke, na eni strani monarhistična struja pod vodstvom bivšega načelnika nemškega generalnega štaba Ludendorffa, ki je smrten sovražnik Francozov in pristaš bivšega cesarja Viljema, ter na-

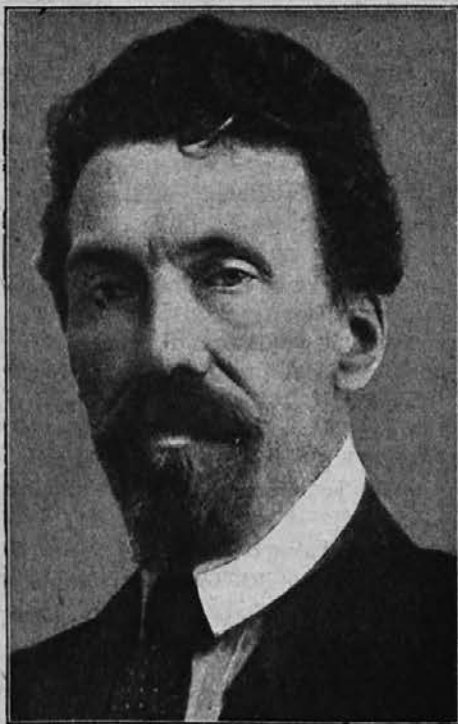
cionalna stranka, ki se je povzdignila od 65 poslancev na 99, na drugi strani pa komunisti. Vendar stranke sredine, ki zagovarjajo sporazum s Francozi ter plačevanje vojne odškodnine na podlagi poročila, kot ga je izdelala takozvana mednarodna strokovna komisija, še vedno razpolagajo z večino. Toda opozicija bo tako močna, da večina ne bo mogla nemoteno vršiti svojega dela in bo morala — če bo njej poverjena sestava vlade — od svojega pomirljivega stališča na ljubo bojni razpoloženosti opozicije marsikaterikrat odnehati.

Še bolj je poudarjen pomen zmaže nemških skrajnih strank po izidu volitev na Francoskem, kjer je bil uspeh baš nasproten kot na Nemškem. Poincaré, ki je dosedaj razpolagal v zbornici z znatno večino in je trdovratno vztrajal na stališču popolne neodtujljivosti napram Nemcem, je bil pri volitvah poražen. Večino so mu vzeli radikali, ki bodo v zunanji politiki najbrž hodili Mac Donaldova pota, v notranji pa so precej hudi kulturno-bojneži. Stari, katoličanom zelo sovražni Briand se je zopet prikazal na obzorju. — Vsekakor pa so angleške, nemške in francoske volitve pokazale, da je verzajski mir zgrajen na precej trhli podlagi in se bo zdaj gotovo začel, čeprav polagoma in zakrito rušiti.

Rumunijo hudo skrbi Besarabija, ki jo ji je svetovna vojska brez njenega truda vrgla v naročje. Besarabija sicer po številu prebivalstva govori rumunsko, toda je bila toliko časa pod rusko oblastjo in se tudi gospodarsko docela nagiba proti Rusiji, da bi se v ljudskem glasovanju, kakor ga zahteva sovjetska vlada, brez dvoma odločila za Rusijo. Rumuni pa o tem nečejo ničesar slišati ter iščejo zaveznikov, ki bi ji bili pripravljene v slučaju vojske pomagati, da Besarabijo še obdrže. Zlasti se tu zanašajo na Francijo, ki je z Rusijo močno v laseh, ter

na malo antanto, ki pa ni prav nič voljna samo radi francoskih lepih oči hoditi za Rumunijo po kostonj v žerjavico, zlasti ne v rusko, ki hudo peče. Obenem je začela Rumunija Besarabijo vojaško utrjevati, zlasti, ko je videla, da Rusija pošilja znatne čete na besarabsko mejo.

Rusija se sama gospodarsko ne more dvigniti. Zato zdaj hite vse dalekovidne države, kako bi ji priskočile na pomoč, seveda niti malo iz ljubezni do nje, temveč samo zato, da se gospodarsko ustanovijo in utrdijo v prostoru ruski državi, kjer bi njihovi industrijski krogi črpali neizmernih bogastev. V tej tekmi hoče zopet biti Anglija najmočnejša. Zato se že dolgo časa vrše v Londonu pogajanja med angleško in rusko vlado o upostavitvi

Ljudski komisar Rykov,
naslednik Ljeninov.

ruskega gospodarstva s pomočjo Anglije. Londonski bankirji so bili takoj pripravljeni. Stavili pa so znane stare pogoje: predvojni dolgovi se morajo priznati, zaplenjeno premoženje angleških državljanov povrniti ter se mora podati jamstvo o nedotakljivosti osebne lastnine. Seveda bo Anglija glede predvojnih posojil najbrže mnogo popustila, ker bo z uspešno pogodbo vse te ogromne vsote lahko v kratkem na drug način dobila od Rusije.

Največja mesta na zemlji.

(Konec.)

18. **Budimpešta**. Mestna občina je imela l. 1900 732.322 prebivalcev, l. 1910 880.371 in l. 1921 925.734 na površini 201 km². Velika Budimpešta je pa imela l. 1921 1.184.616 prebivalcev.

19. **Birmingham** na Angleškem je imel l. 1901 523.179, l. 1911 525.833, s privzetimi predmestji 840.202 prebivalca, pri ljudskem štetju 19. jun. 1921 pa 919.438. Veliki Birmingham z nepriklopljenimi predkrajji je imel že 1.166.000 prebivalcev.

20. **Liverpool** (Anglija) ima tudi več nepriklopljenih predmestij. Mesto Liverpool (87 km²) je imelo l. 1901 684.947, l. 1911 746.421 in l. 1921 803.118 prebivalcev. Veliki Liverpool je takole napredoval: l. 1871 666.568, l. 1881 797.942, l. 1891 697.901, l. 1901 783.905, l. 1911 1.058.923 in 19. jun. 1921 1.161.948 prebivalcev.

21. **Rio de Janeiro**, glavno mesto Brazilije, je imelo leta 1900 730.951 prebivalcev, l. 1906 že 811.265 in l. 1913 975.818. Zvezni distrikt Rio de Janeiro s površino 1.394 km² je imel l. 1911 1.128.637 prebivalcev. Za l. 1921 je cenjeno število ljudi na 1.157.873.

22. **Detroit** (Združene države). To ameriško milijonsko mesto je nenavadno napredovalo. L. 1900 je imelo 285.704 prebivalce, l. 1910 že 465.766 in l. 1920 993.678 na površini 120 km². S predmestji je imelo l. 1920 1.118.137 prebivalcev. V zadnjem desetletju je napredovalo prebivalstvo za 30%.

23. **Glasgow** na Škotskem je imel l. 1901 761.709 prebivalcev, z okolico pa 912.033. L. 1921 je imelo mesto Glasgow 1.034.000 z okolico pa 1.104.000 prebivalcev.

24. **Boston** (Združene države). Mesto Boston, s 96 km² površine, je imelo l. 1900 560.892 prebivalcev, l. 1910 671.585, l. 1915 745.988

in l. 1920 748.060. Veliki Boston obsega tudi predmestji Brookline in Somerville; l. 1900 je imel 768.428, l. 1910 885.112, l. 1920 pa 1.071.897 ljudi.

25. **Varšava** (Poljska). Mesto ima 121 km² površine. Ljudi je imelo l. 1911 872.478, l. 1915 789.289 in leta 1921 931.000. S predmestji ima 1.040.000 prebivalcev.

26. **Moskva**, glavno mesto sovjetske Rusije, je imela leta 1897 988.614 prebivalcev, s predmestji pa 1.035.664. L. 1904 je imelo mesto 1.092.360 in v l. 1907 1.124.000 ljudi. Višek je dosegla Moskva l. 1915 z 1.817.000 prebivalci. To število je padlo l. 1917 na 1.700.000, l. 1919 na 1.350.000 duš. Pri ljudskem štetju 28. avg. 1920 je imela Moskva še 1.028.000 duš. Površine ima mesto 70 km².

27. **Manchester** (Anglija). Mesto Manchester je imelo leta 1881 462.303 prebivalce, leta 1891 505.368, l. 1901 593.969. Kesneje so priklopili nekaj predmestij, da je prebivalstvo l. 1911 narastlo na 714.333 in v juniju l. 1921 na 730.551. Veliki Manchester obsega tudi Salford in predmestji Eccles ter Prestwich. To ljudsko središče je imelo l. 1881 693.729, l. 1891 805.700, l. 1901 895.371, l. 1911 1.006.645 in v juniju 1921 1.025.395 prebivalcev.

Včasih je bilo med temi velikani tudi mesto Petrograd (Rusija). L. 1897 so našli 1.132.677 prebivalcev, l. 1900 1.248.643. L. 1905 je imel Petrograd s predmestji 1.578.200 duš. Veliki Petrograd je narastel l. 1912 na 2.018.506 prebivalcev, leta 1914 na 2.133.100 in leta 1915 na 2.318.645 duš. L. 1919 je bilo v mestu nekaj časa celo 2 in pol milijona ljudi, potem je začelo število padati. Leta 1920 je bilo v Petrogradu še 800.000 prebivalcev, ob ljudskem štetju dne 15. oktobra 1921 pa samo 721.879.

Prof. Jož. Kržišnik.

Carizem in revolucija.

Piše Fr. Terseglav.

(Nadaljevanje.)

Rasputin.

Rasputin, ki se je po besedah Borisova (»Birževija Vjedomosti«, 1915) med vojno »povzpел do vrhunca oblasti«, »zaigral prehodno, toda veliko vlogo v zgodovini Rusije« ter se »pokazal na vrhu zgodovinskega vala«, dasi je bil »njegov značaj čisto zločinski«, se je rodil v revnem, sredi močvirja ležečem selu Pokrovskem

v tjumenskem okraju toboljske gubernije v Sibiriji. Bil je visokega stasa, z dolgo brado, nalašč nemarno oblečen in umazan, nemirnih, modrikavo-sivkastih ter za nekatere ljudi strašno privlačnih oči. Njegovo sorodstvo so bili tatovi in pijanci, oče tat, on sam pa v selu vsem gnusen, in sovaščani so se čudili, kako je mogel »zaiti v visoke kroge« naravnost do dvora. Že zgodaj se je družil z vrtnarjem Barnabo, nekoliko pismenim človekom, pijancem in razuzdancem, ki je pozneje po vplivu Rasputina bil imenovan od Nikolaja II. za škofa v Toboljsku! Ko je vlada l. 1915 za oberprokurorja (civilnega nadzornika) svetega sinoda imenovala na pritisk liberalne javnosti in reform želečega plemstva, ki je po zmagoviti nemški ofenzivi začelo v dumi ofenzivo proti gnilobi carske civilne in vojaške uprave, slovanofila Samarina, je leta hotel Barnabo, to največjo sramoto ruske cerkve, odstraniti. Povod mu je dalo dejstvo, da je Barnaba brez vednosti svetega sinoda proglasil za svetnika nekega bivšega škofa Ivana Maksimoviča. Barnaba je prišel v Petrograd; ne da bi se javil sinodu, je s pomočjo Rasputina in njegovih svetnih ter cerkvenih pokroviteljev in pokroviteljic tako dolgo spletkaril, da je bil odstavljen Samarin, irkutski škof Serafim pa, ki je revidiral toboljsko škofijo, poslan v pokoj! Ta čin, ki je imel namen preprečiti reformo ruske cerkve po iskrenem pravoslavnem človeku, je Kuznecov imenoval »največjo žalost ruske cerkvene uprave«, škof Andrej ufimski pa, edini pogumni branitelj svobode cerkve proti carizmu, je bičal ruske nadškofe in škofove, ki so se v svetem sinodu iz strahu in suženjstva ter osebnih ozirih postavili na stran zločinca v škofovski obleki, Barnabe.

Vrnimo se k Rasputinu! Ta je kot mladenič imel na vesti že najgrše zločine kot naravnost peklenski nečistnik in okrožno sodišče v Toboljsku je imelo proti njemu obtožbe zaradi posilstva nedoraslih deklic ter neke stare beračice, kraje konj, krive pri-sege itd. Bil je zaradi tega tudi s palicami tepen, veliko stvari pa se je zamolčalo, oziroma se v sodnih aktih zaprašilo, on sam pa, kakor je njegov oče pripovedoval, je večkrat po storjenih grehih prišel in prosil, pokleknivši na tla in bijoč s čelom po zemlji, ves »pravoslavni kristoljubni narod« za odpuščenje. Tako je iz njega postal kmalu nedosegljiv svetohlinec, ki je začel svojo satansko pohotnost pokrivati s plaščem čudežne svetosti. Postal je namreč jamščik, to je, era-

rični selski voznik. Tu se je na vožnji seznanil nekoč z nekim visokim cerkvenim dostojanstvenikom, ki ga je navdušil za nabožne zadeve, nakar je Rasputin začel nabirati darove za neko cerkev. Od tega je mož obogatel, se oženil in si sezidal dvonadstropno hišo ter po izrazu šegavosarkastičnih ruskih mužikov »postal umen«, to je, začel hlepiti po višjem položaju, spoznavši svojo neizmerno premetenost.

Začelo se je »rasputinstvo«, to je divje nečistovanje pod krinko nabožnosti. Kje v gozdu se ponoči postavi trinožnik, na katerem se zažgo korenine. Zbor maloštevilnih moških in ženskih pajdašev Rasputinovih pleše okoli ognja in vzklika: »Greh naš radi kesanja, greh kesanja radi, Góspodi!« Začno se brezumni kriki, šklepetanje z zobmi, ogenj ugasne, Rasputin pa veli: »Jaz vam govorim: izkušajte meso vaše.« To je Rasputinova »vera«, ki jo je širil okrog: »Če ne grešiš, se ne kesaš; greh je radi pokesanja. Greh je Bogu ugoden kakor zdržnost; brez greha ni ne čistosti ne kesanja.« Tu vidimo, da je ta satan v človeški podobi izrabil zamaknjenske pojave že omenjenega hlistovstva v svoj prid. Kot »svetnik«, »starec« si pusti zdaj rasti dolge lase, se posti in začne laziti po samostanih. Toda da ni bilo višjih, skoz in skoz izkvarjenih krogov petrograjske in moskovske aristokracije, bi bil Rasputin končal v ječi ali pa bi bil linčan, kajti preprosti narod ga je kmalu spoznal in samostanci so ga podili s praga, ker je bil medtem izvršil v nekem samostanu naravnost bogoskrunstvo, ki spada v satansko kroniko. Sveti sinod, ki je za to zvedel, je odredil preiskavo tako zaradi tega zlodejstva kakor zaradi »bogosluzij v jami«, toda Rasputin, ki je že imel zveze z vplivnimi krogi carskega režima, je revizorje podkupil s tem, da jim je po svojih pokroviteljih preskrbel mesta v episkopatu. Sedaj pravi: »Jaz vse zmorem« in nadaljuje svoja »božja pota«. Končno pride v Moskvo in tu ta mož, ki ga je preprosto ljudstvo z gnusom zavrglo, med aristokracijo zavzame položaj, kakršnega ni imel niti sam car. Njegovemu peklenskemu vplivu, ki je baje izhajal iz njegovih začarujočih oči, so podlegle predvsem ženske visokih krogov. Njegov nauk o »grehu zaradi mrtvičenja« najde tu širokega odmeva in se javlja v tako gnusnih, ponižujočih in prostaških oblikah, da se peresu upira tudi vsako namigavanje; dosti, če rečemo, da si je dal Rasputin oblizovati umazane

prste, ki jih je pomakal v jed, od aristokratini, češ, »ponižuj se, grafinjaska!« ... Pohujšanje je bilo strašno, kjer se je zanj sploh vedelo; velika večina Rusije spričo cenzurnih razmer pa sploh ni o tem nič vedela in Rasputin je veljal mnogim istinito za svetega moža. Pač pa so delavski krogi velikega mesta, zdravi srednji stan, pa tudi velik del višjih krogov, ki niso bili še okuženi od ozračja carizma, rasputinstvo globoko obsodili, tembolj, ko je mož dobil pristop na dvor. Kajti Rasputin se je zdaj odpravil z dobrimi priporočili v Petrograd, zavladal v tamošnjih saloni vladajočih krogov in »blagoslavljal« svojo »deco«, živčno bolne, izpridene in propadajoče aristokratke. Pri tem se napol nevede napol vede obnaša »po preprostem«, bere liste narobe, ne zna z vilicami jesti, se pusti božansko častiti kot »mož iz naroda«, »odrešitelj« in »tolazitelj«, »batjuška«. S temi »listokrati« in »listokratinjami«, kakor narod pravi, se preseli v Tjumen, začne obširno dopisovanje in si mora najeti več tajnikov, ker noben minister ni dobil toliko pisem in prošenj kot on. S pomočjo škofa Barnabe in šolskega nadzornika pridi ta satan šolsko deco, tako da se prebivalstvo ponovno pritoži na sveti sinod. Pokrovčani, njegovi sovaščani, so klicali: »Treba je to pošast na vile nabosti, psa!« In bili bi ga gotovo na kosce raztrgali, kajti dobri, a v jezi divji Sibirjak zna še danes take zločince brez vsakega sode pobiti in konjokradce vpričo policije s koli potolči, da jim ne spoznaš več enega uda; pritožbe na »duhovno načelstvo« pa niso nič pomagale. Sveti sinod je samo velel nekemu duhovniku »vplivati na Rasputina v religioznem smislu«, in drugega nič, dasi so prebivalci bili sinodu poslali seznam vseh njegovih gnusob, med katerimi so se nahajali tudi zločini proti Bogu posvečenim osebam. Rasputin je namreč zdaj užival tudi že pokroviteljstvo ministrskega predsednika Stolypina. Mož je namreč imel res neko magnetično silo v sebi (živalski magnetizem) in je njegov vpliv baje ozdravil Stolypinu roko, ki je ob atentatu ohromela. Tudi mu je prorokoval smrt od zločinske roke, kar seveda ni bilo težko uganiti. Gotovo je Rasputin tudi marsikomu storil po svojem vplivu na vodivne osebe kaj dobrega, predvsem izposloval pomiloščenje in podobno. V Tjumen so hodile najvišje osebe. Tajniki so jemali stotine rubljev za avdijence. Neki gubernator je plačal še več, ko je bil odstavljen, a

ga je Griška Rasputin dal telegrafično zopet vpostaviti. Seveda je tudi doma Griška, dasi oženjen s Praskovjo Fjodorovno, živel z različni »duhovnimi sestrami«, vse različne škandale pa je policija potlačila, dasi je žena moža tožila. Obedoval je nekoč pri gubernatorju Senkeviču, policaji so mu delali špalir, v nekem mestu ga je celo sprejelo duhovništvo v cerkvenih oblekah. Očitno govori: »Moja oblast je od Boga,« se na videz brani boljših jedi, rohni zoper gramofon kot »vražji izum« in pravi, da »zamoljuje svoje in tuje grehe«. Vendar se ljudje neprestano pritožujejo čezenj pri gubernatorju in v Moskvi zavoljo njegovega strašno pohujšljivega življenja, in ko ga je nekoč škof Barnaba v cerkvi v Pokrovskem v pridigi hvalil ter tudi njegovo ženo označil za »primer blagočastja in duševne čistosti«, so Pokrovčani dejali: »Kaj ona? Ni še dolgo, kar so konje kradli in s palicami tepeni bili.« Griška pa je odstavljal ter nastavljal uradnike in duhovnike; zlasti je preganjal izobrazene, češ, »nam ni treba umnih, ker so brezbožni.«

Ni še čisto pojasnjeno, kdaj in kako je Rasputin prišel na carski dvor, ki je vendar bil skrajno nedostopen. Že imenovani menih Iliodor je kot prežnanec v inozemstvu prvi napisal knjigo o Griški. Po njem, ki je Griško natančno poznal, se je prvi dal od Rasputina prevarati otec Ivan Kronštatski, ki ga je pa pozneje tudi spregledal in mu dejal: »Rasputin si, razputnik ostaneš.« (Razputnik pomeni razuzdanca.) Otec Ivan in opat verhoturskega samostana (severno od Jekaterinburga) sta bila Griško priporočila direktorju petrograjske duhovne akademije, ascetu in mistiku, škofu Teofanu. Ta se je dal od tega satana takoj očarati, češ, da je »silnega duha«, »bogomolec«, »božji človek«, »videc«, »veliki pravičnik«, »podvižnik« (samozatajvalec), »blazni starec«, »čudotvorec«, »spasitelj«, »prerok«. Ta škof ga je uvedel v visoke kroge, kjer se je Rasputin označeval sam kot »izganjalca zlodejev«, ki je od Boga dobil dar, da »zdravi pohotne strasti« in jih »sneha z ljudi«. Drugi škof, Hermogén, ki se je boril s carizmom, a je bil prežnan, je Griško spoznal prav tako kot Iliodor, kateri mu je nadel v svoji knjigi ime »svjatoj čort« (hudič). Tako je inozemstvo prvo izvedelo za to pošast, ki je nečistovala, kakor da je od zlodeja obsedena, pod sijajem »svetosti«, oskrunjala cele aristokratske domove in rodbine glavo za

glavo in vse delala očitno, obenem pa vodila politično usodo carstva. Da je mož bil obenem hladen računar, se vidi iz njegovih trgovinskih in denarnih podjetij; kajti njegova »svetost« mu je veliko nesla in on je znal kapital tudi dobro nalagati. Na carski dvor je pa dobil Griška vpliv po še nepojasnjeni veliki sili svoje začarjévalne sposobnosti. Edini sin carja Nikolaja in Aleksandre Fjodorovne, nežni prestolonaslednik, carevič Aleksjej, je po svoji materi podedoval domačo bolezen hesenske kneževske rodovine, krvotečenje, tako da se mu je pri najmanjšem sunku izlivala kri iz kože. Tedaj se spomni dvorna dama Virubova, ki je tudi bila v zadnjih trenutkih carstva zli duh, na ljubljence visokih damskih salonov, svetega Griško. Rasputin je prišel in v istini imel tolik blagodejen vpliv na nesrečno nedolžno dete, da je ozdravelo, kadarkoli je bil v njegovi bližini, v njegovi nenavzočnosti pa zopet redno obolevalo. Lahko si je misliti, kakšen neodoljiv vpliv je radi tega ta človek dobil nad carico, ki je svojega sina strastno ljubila, ko ni v svoji osamljenosti imela ničesar dražjega na svetu, ko je le v njem sredi hinavske, umazane in zlovešče okolice dvora ter sovražnosti ostale javnosti imela radost in tolažbo ter odkrito ljubezen. O Rasputinu carica do konca življenja, ko je bila že v boljševiskem ujetništvu, ni vedela resnice in ga je imela za največjega svojega dobrotnika in od Boga poslanega čudodelca; kar se je pisalo nasprotnega, se je izkazalo kot umazano naltolcevanje. Treba je pomisliti, kako je carska rodbina bila od same laži obkrožena, kako so jo vsi iz sebičnih namenov varali in kako so Griško tem bolj hvalili, čim več je izposloval dvorjanom, ministrom in uradnikom raznih milosti. Sicer je Rasputin imel med njimi velike sovražnike, ki bi ga bili najrajši v žlici vode utopili, so se ga pa prav tako zelo bali, ker je car, pod oblastjo svoje žene, po njem menjal celo svoje ministrske kabinete. Griška Rasputin je postal tako najmočnejše orodje reakcije, v kolikor ni sam nad njo vladal, se mešal v zadeve vojne in zagovarjal separatni mir z Nemčijo, s čimer si je pa sam spletel vrv okoli vratu. Kajti tako si je nakopal poleg sovraštva liberalnih in antanti prijaznih krogov še sovraštvo desničarjev, med njimi vrhovnega vojnega zapovednika, velikega kneza Nikolaja

Nikolajeviča in poslanca Puriškijeviča, ki je bil sicer reakcionar. Kaj je car mislil o Rasputinu, ni znano; gotovo je, da mu je po svojem nasilju postal tudi nadležen in najbrž je tudi zvedel o njegovih zločinstvih; molčal je pa iz obzira na carico. Carski dvor, nazunaj sijajen, je bil naznotraj mrčen; strašile so po njem sence ubitih carjev in odmevali koraki Preobražencev in Semjonovcev, ki so že večkrat storili konec vladarjem. V takem strašnem ozračju je bilo takemu demonskemu značaju, kakršen je bil Griška, lahko zavladati nad slabimi živci, hlineč brezmejno vdanost in nadnaravno moč. Saj je na carskem dvoru vedno našel zavetja kakšen »sveti starec«, časih pošten, časih prebrisan, da je prinesel nekaj svetlobe v žalostne dvore, govoril o lepšem svetu in prorokoval. Najbolj znana je bila za Aleksandra I. nemška protestantka, gospa Krüdener, ki je carja nagovorila, da je poslal celó k budističnim vedežem v Mongolijo po prorokbe bodočnosti, in načelovala nekakim mističnim krožkom; toda to je bila res nabožna, čeprav hudo prenapeta žena. Tudi pozneje so take, s tajnostnostjo obdane osebe imele pomen v carskih palačah, nikoli pa nobena takega kakor sibirski hudobec, ki se je dolgo igral z bodočnostjo Rusije, ne da bi mu kdo upal prestreči zločinski posel. Toda, ko se je bil s pomočjo Rasputina ustoličil Stürmer, najreakcionarnejši minister, kar jih je imela kdaj Rusija, je postal položaj za vsakoogar neznosen. Struna je bila napeta do skrajnosti, antanta se je bala izdajstva od strani carja, možje, sinovi, bratje onečaščenih žrtev rasputinstva, so strastno želeli maščevanja nad to zverjo. Novembra 1916 so zvalili aristokrati Griško v palačo kneza Jusúpova, kjer se je vršil ples. Griška je bil nezaupen, bil je obdan v osebno varstvo od detektivov (tajnih stražnikov) in ni maral iti. Toda prekanili so ga, češ, da ga čaka njemu ljuba oseba. Temu se pohotnež ni mogel ustavljati in je prišel sam. Dejali so mu, naj v pred-sobi počaka na svojo »grafinjuško«. Prinesli so mu jed, ki je bila z mišjico (arzenikom) zastrupljena. Toda — čudo — silni organizem Griške se ni dal otrovati, zaslučil pa je, da ga čaka konec. V bolečinah je hotel zbežati in planil skozi vežna vrata. Toda veliki knez Sergjej in poslanec Puriškijevič planeta za njim na samotno ulico in ga z več strelji iz revolverja

ubijeta. Potem ga naložita na avtomobil, odpeljata na most — policajjima še salutira — in truplo vržeta v reko.

Ko se je drugo jutro za to izvedelo, se je oddahnila vsa Rusija. Veselo solnce upanja je zasijalo nad nesrečno deželo. Sergjej je sicer moral v izgnanstvo, drugim se ni nič zgodilo — tako je že bil slab carizem! — carica je dala truplo svečano med petjem dvornih duhovščine zakopati v samem dvorskem vrtu in je iskreno žalovala nad »svetcem«, toda Rusija se je radovala. Vsak je vedel, da je z Rasputinom padla zadnja opora carizma, in res — dva meseca potem se vzdigne plamen revolucije in zaplapola do neba ter uniči vso stavbo carizma od dna do vrha. Ko so revolucionarni vojaki marca 1917 zasedli carsko palačo, so truplo Rasputinovo izkopali in strašno onečastili onečaščevalčeve ostanke...

(Dalje prihodnjic)

Nad volkove v Kanadi.

EGOSPODAR IN GOSPODINJA

VRTNAR.

Pletev in okopavanje.

Vse kulturne rastline, zlasti pa vrtno zelenjad, zajeda nešteto neposrednih in posrednih škodljivcev. K posrednim zajedalcem spada plevel — to so tista zelišča, ki se sama zasejejo in razmnožujejo na vsaki obdelani zemlji in ki se z neverjetno usiljivostjo, vztrajnostjo in žilavostjo vrivajo med kulturne rastline ter jih na vse načine skušajo izpodriniti in zadušiti. V zemlji jim odjedajo hrano, uporabljajo vlagu, nad zemljo pa jim odjedajo prostor, zapirajo svetlobo in zrak. Pa bi jih tudi res ugonobile, ko bi jim človek o pravem času ne prihitel na pomoč s — pletvijo.

Plevelnih zelišč je sila mnogo. Saj se še nekatere koristne kulturne rastline izjemoma lahko izprevržejo v jako nadležen plevel, ako se razplode na takih mestih, kjer jih ne maramo (hren, koper i. dr.), ali pa ako s svojega odmerjenega mesta prebohotno razraščajo na vse strani (maline, češplje i. dr.).

Najlaže se iznebimo enoletnega plevela. Semkaj spadajo vse tiste plevelne rastline, ki žive samo po eno leto in se vsako leto iznova zasejejo. Ako jih temeljito porujemo, preden odcveto in naredo seme, jih prav lahko ugonobimo popolnoma. Vse hujša nadloga je pa trajni plevel, ki se skozi vse leto neprestano razrašča po podzemeljskih koreninah. Nadzemeljski deli odmrjejo sicer vsako jesen, korenike pa ostanejo žive in sleherno pomlad iznova ozelenene in se obenem jamejo širiti na vse strani. Najhujši v tem oziru so pirika ali pirnica, kozje tačke, slak, plazeča zlatica, zvončnice, koprive i. dr. Pri pletvi ni dovolj, da bi samo površno porovali rastline, ampak izvleči in izbrati moramo iz zemlje

tudi korenike, kolikor na globoko in na široko jih dosežemo. Vsak najmanjši košček, ki ostane v zemlji, ozeleni iznova in se iznova jame razraščati. Ako plevemo na ta način vztrajno leto za letom, ugonobimo vsak še tako hud plevel. Te vrste plevela pa ne znašamo na kompost, ampak razgrniti ga moramo po tleh na prisoju, da ga umore solčni žarki.

Plevemo v vedrem vremenu, ko je zemlja sicer še vlažna, vendar pa povrh že osehla. Pletev v dežju več škoduje nego koristi. Prav tako malo vredna je pletev, ako zalije zemljišče takoj po storjenem delu dež. Kadar opleto zemljo pregreje solnce in prepiha veter, tedaj plevel največ zaleže.

Ne glede na plevel se pojavijo med letom v gornji plasti zemlje še druge neugodnosti, ki silno ovirajo rast in nagel razvoj vrtnega rastlinja. Zrahljana vrtna zemlja se namreč bolj in bolj seseda. Zlasti pa se zaradi obilnega dežja ali zalivanja strdi vrhna plast. Včasih se naredi na njej debela, trda skorja — škrlup; zlasti se to dogaja na močni zemlji. Zaradi tega prihaja pre malo zraka h koreninam in tudi moča ne more prodirati neovirano v zemljo. Nasprotno pa ob suhem vremenu strjena zgornja plast jako pospešuje uhajanje vode iz zemlje. Zato se taka zemlja hitro izsuši in celo razpoka, rastlinje pa vidno hira in njegova zunanost jasno kaže, da mu primanjkuje zraka in vlage. Tej nepriliki temeljito odpomoremo, ako zemljo med rastlinami večkrat primerno na globoko zrahljamo, t. j. ako rastline okopavamo.

Navadno okopavajo nekako mehanično in iz navade. Ko bi se pa zavedali, kako važno delo je okopavanje, bi ga opravljali še z večjo pazljivostjo in natančnostjo. Z okopavanjem odpiramo zemljo, da more vanjo zrak in voda (dežnica), obenem

jo pa zapiramo, da ne more tako lahko iz nje talna vlaga, ki je rastlinam tako nujno potrebna. Prav zato je pa okopavanje najvažnejše vrtnarsko opravilo, od katerega je v veliki meri zavisen uspeh pri vzgoji večine vrtnih sadežev, zlasti zelenjadi.

Orodje za okopavanje in pa globina rahljanja se ravna po rastlinah, ki jih okopavamo. Čim bolj so majhne in goste, tem manjše orodje izberemo in tem plitveje in previdneje okopavamo. Pri večjih in redkejših rastlinah, ki so že močno ukoreninjene, je treba zemljo zrahljati precej na globoko s primerno motiko. Pri vsakem okopavanju je paziti, da ne izpodkoplamo rastlin, ki so pa v tem oziru različne. Najmanj so občutljive rastline z dolgo srčno korenino, ki so zrastle na mestu (repa, korenje i. dr.). Presajene rastline so že bolj občutljive. Še bolj varno moramo ravnati z rastlinami, ki imajo plitve korenine.

Poljske okopavine okopavamo običajno po enkrat; na vrtu pa rahljamo zemljo med rastlinami po potrebi navadno po večkrat, zlasti v težkih, ilovnatih zemljah in ob deževnih letih, ker se baš na taki zemlji po vsakem hujšem dežju naredi škrlup, ki ga je treba čimprej razdrobiti. Rastline, ki so posajene v vrstah, okopamo hitro tudi lahko na ta način, da z železnimi grabljami potegnemo med vrstami. Rastline okopavamo, dokler so mlade; ko pokrijejo zemljo, jih navadno ni treba več okopavati.

Glede vremena veljajo za okopavanje ista pravila kakor za pletev. Zemlja mora biti toliko osehla, da se ne prijemlje obutve in orodja. V dežju nikakor ne okopavajmo. Tudi ob veliki suši delo ni uspešno. V zelo zapleveljeni zemlji okopavamo in plevemo obenem. Nekatere vrtno rastline tudi osipavamo (kapusnice, paradižnike i. dr.).

M. H.

MATI.

Materino delo ob razvoju otrokovega govora.

Piše A. L.

3. Pravila pri goji govora.

Iz te kratke označbe razvoja govora prav lahko povzamemo celo vrsto zdravstvenih in vzgojnih pravil, ki potrebujejo posebnega uvaževanja in jih mora vedeti vsaka mati.

Otrok se uči govoriti s tem, da posnema odrasle. To posnemanje pa potrebuje vzora, zgleda, in čim vzornejši je zgled, tem boljši so uspehi posnemanja. Najbližji zgled za malega govornika je mati; za njo steguje svoje ročice, materino besedo sliši najprej. Zato je velike važnosti, da je materin zgled neoporečen. **K a k š e n p a m o r a b i t i m a t e r i n z g l e d ?** — Prva zahteva je, da mati pravilno in jasno govori. V pogovoru z otrokom se mora vselej potruditi, da razločno izgovarja; v prvem času mora celo opustiti asimilacijo (neopaženi prehod iz besede v besedo), ki je sicer glavna zahteva blagoglasnega govora. A otrok se mora predvsem naučiti pravilne tvorbe glasnikov, šele potem jih izliva v prijetno doneče skupine.

Posnemovalni nagon malega učenca je velik, trdijo celo, da večji kot pri odraslem. Zato naj se mati zaveda, da ima poleg sebe strogega sodnika, ki vsak njen govorni izraz do temelja posnema. Pa tu ni le samo vaja mero-dajna; mati naj takoj tudi že misli na estetsko vzgojo. Tudi že sedaj ugaja otroku ono, kar je lepše, blagoglasnejše, in to ugodje pospešuje tudi posnemanje in govor. Nazorno in vzorno materino govorjenje pa bodi tudi počasno, da so vtisi posameznih glasov toliko trajni, da jih otrok privzame v svojo zavest. Varovati se mora tudi vseh pogreškov iz navade. Prav posebno pa se mora ogibati vseh govornih izprememb v prilog otroku, kakor so zmanjševalne in »posladkane« besede in posnemanje otroške govorice. Seveda pa tudi ne vpliva dobro na otrokov govor prisiljeno govorjenje njegovega vzora. Varovati se je pred otrokom tudi prehitrega govorjenja, da ne potegne v to naglico tudi otroka, ki bi pričel jecljati. To se, umevno, tudi zgodi, ako je otrokov vzor pri govorjenju sam jecljač. Ni treba, da bi tak zgled trajno vplival na otroka; kakor trdijo strokovnjaki, zadošča za pridobitev jecljanja tudi že kratek vpliv kogarkoli v otrokovi okolici, ker izredne pojave hitreje opazimo in jih navadno tudi takoj posnemamo.

Čim manj sile rabi otrok za tvoritev glasov, tem rajši govori; zato ni umestno, otroka mučiti z dolgočasno vajo onih glasov, ki jih težko izgovarja, četudi bi bilo za vajo to potrebno. Od lahkotvornih glasov je neopazeno preiti k težjim. Pri tem opazi mati, da so mišice neokretne in nerodne. Lahko pa porabi tu naravno otrokovo veselje do igre ter v igralni obliki vadi nerodno mišičevje. Razumna mati najde vse polno takih prikupljivih iger z ustnicami in jezikom. Tako vajo izvaja tudi otrok sam, ko mlasta z jezikom ob času prvih zob. To ni morebiti grda navada, ampak posledica dražljaja v ustih in je ni treba s strogostjo odpravljati, ker izgine sama, ko se prikažejo prvi zobčki. Navadno ob tem času nastopi nabiranje ustnic v šobico. Tako se čisto v naravnem razvoju množe pri otroku zaposlenosti, ki mu izpolnijo cele ure in cele dneve, ako je zdrav. V tej dobi prične otrok porabljeni ustno mišičevje že tudi za kaj drugega kakor za sprejemanje hrane in za prve govorne vaje. Ker je njegova želja po zaposlenosti tako silna, dobi že razne igrače. Izmed vseh drugih igrač nas zanimajo najbolj one, ki pospešujejo govorilne vaje, to so razna pihala: piščalka, trobenta, orglice. Izdihavanje mora otrok usmeriti. Zato pa prav res ni treba kakih dragocenih igrač; zadošča tudi košček papirja ali ptičje pero, s katerim se do utrujenosti zabava, ko ga piha in se veseli učinka svojega dela. Kakšno veselje, ko upihne vžigalico ali ko vidi, kako valovi dim okoli očetove pipe, kamor je popihal mali pihlač. Samo enkrat mu je treba pokazati, pa zna. S tem stopa otrok v dobo splošnega posnemanja in tu je treba pričeti z vajo tvoritve pravih glasov. Zdaj je treba paziti, da otroku ne zagrenimo tega dela; tu zopet velja načelo: od lažjega do težjega. Katera pa je vrsta za to tvoritev, je različno. Navadno so ustniški glasniki prvi. Četudi je za njihovo tvoritev že po naravi preskrbljeno, jo prav zelo pospešuje vzorno prednašanje matere. Seveda otroček ne bo takoj posnemal materinega izgovora in tega tudi ni treba, saj si je to čisto potihoma zapomnil. Kdo ga še ni videl, kako osupel opazuje materine ustnice, ki mu prednašajo nov glas. In pozneje, morebiti čez kako uro, ko leži čisto sam, pa poskuša s posnemanjem. Pri tem često opazimo, da otrok prav rad pretirava. Kako smešen je, če, prepuščen samemu sebi, z vso močjo mlasta z ustnicami in odpira usta toliko, da mu ne skočijo iz tečajev. Vendar je ta vaja čisto naravna za govorni razvoj.

Uvaževanja vredne so nekatere napake pri tvoritvi glasniških skupin. Vsi vemo, da otrok laže izgovarja, ako se beseda začne s samoglasnikom ali s takim soglasnikom, ki ga tvori na ustnicah (m, p, b). Seveda pa imamo tudi mnogo takih besed, ki mu ne nudijo te ugodnosti. Da se izogne tej težavi, rabi namesto težke besede kako drugo, lažjo, ali pa iz težke besede izpusti oni glas, ki mu dela težavo. In zakaj mu dela težavo? Ne morebiti zato, ker bi posameznega glasnika ne mogel tvoriti, ampak njegovo mišičevje še ni toliko okretno, da bi mogel naglo izpreminjati nastavo govoril, kakor jo n. pr. zahteva beseda »stol«. Zato slišimo spočetka samo »tol«, pozneje »s-tol« in čez dolgo šele popolno »stol«. Istotake težave delajo tudi skupine na koncu besed; zato jih otrok rad opušča. — Otroka vedno in vedno mučiti z opomini, naj pravilno izgovori, bi ne pomagalo kaj prida; saj bo izgovoril pravilno, ko bo — mogel. Prav mnogo pa koristi, ako mu mati v tej dobi vselej pravilno izgovori, t. j. popravi napačno izgovorjeno besedo.

V tej razvojni dobi, ko otrok še ni zmožen smotrenega igranja, je vaja v govoru edino sredstvo za zaposlitev. Mati naj se zaveda, da je njeno delo pri tem, četudi ima le značaj igre, zelo velikega pomena. Naj ji ne bo žal za čas, ki ga v tem oziru žrtvuje za svojega otroka.

Ko more otrok že govoriti kratke stavke, je v nekaterih družinah navada, da ga nauče kratkih pa tudi daljših pesmic. Koliko je to dobro, je težko določiti. Zdi se mi, da drugega dobrega pri tem ni, kakor da se vadi mehanični spomin in mehanično govorjenje, ki pa oboje ni posebne vzgojne vrednosti. V pesmih je tudi drugačno besedosledje kakor v prostem govorjenju; gotovo je to ovira za otroka, ker ne vé, katerega naj se drži. Ko je mati v vsakdanjem čebljanju gotovo že tudi govorila o Bogu in mu na izprehodu tudi že pokazala cerkev, kapelico in križ ob potu, je otrok že pripravljen, da se nauči prve molitvice, ki mu potem prične in konča vsak dan. V tem je temeljna vaja za jutranjo in večerno molitev, ki potem drži za vse življenje.

V času prilaščanja in izražanja v stavkih je treba tudi nekoliko ozira na slovniško pravilnost govora. Prav posebne važnosti za govorne vaje so slikanice (knjige s podobami). Kako pazno in z veseljem sledi otrok pripovedovanju ob sliki! Kmalu poprime sam besedo, pripoveduje in popisuje, kolikor ve in zna; izraža svoje veselje,

zanimanje, začudenje. Mati se tu ne sme nikoli utruditi pri vseh mnogih in različnih vprašanjih. Neprijazen ali zadirčen odgovor uniči otroku vse veselje do nadaljnega govorjenja. Umevno je seveda, da otroci, ki mnogo izprašujejo, ne rabijo za govorjenje dosti pomoči, ker si že sami pomagajo. V tem času že tudi nastopi pri-povedovanje povesti.

(Dalje prihodnjič.)

KUHARICA.

Pikantna glavna salata.

Osnazi, razreži in operi par lepih glav ledenke (ledene salate), skuhaj dve jajci v trdo, kuhane olupi in vzemi rumenjake iz beljakov, deni jih v skledo ter primešaj par žlic olja, žlico gorčice, ščepec popra in soli, nekoliko drobnjaka in par žlic kisa. Vse dobro zmešaj in polij po salati. Salato premešaj, potresi s sesekljanimi beljaki in postavi takoj na mizo.

Pecivo za birmance.

Orehovi rogljički. Deni na desko 20 *dkg* moke, 14 *dkg* sirovega masla. 7 *dkg* sladkorja, 7 *dkg* drobno zrezanih orehov in eno jajce. Vse skupaj pogneti v testo, ki ga razreži na koščke orehove velikosti; zvaljaj na prst dolge, na koncih nekoliko koničaste svaljke, ki jih polagaj na pekačo za prst narazen ter vsakega še na pekači nekoliko zaokroži, da dobi podobo rogljička. Postavi jih v srednje vročo pečico približno $\frac{1}{4}$ ure. Pečene povaljaj še tople v vanilijevem sladkorju.

Piškotne rezine z orehi. Mešaj 12 *dkg* sirovega masla, da dobro naraste. Primešaj polagoma 4 rumenjake, 15 *dkg* sladkorja, drobno zrezane limonove lupine, $\frac{1}{8}$ litra mrzlega mleka, žlico ruma in 14 *dkg* moke. Napravi sneg 4 beljakov in ga primešaj ter še 14 *dkg* moke in en cel pecilni prašek. Stresi testo za prst na debelo na namazano pločevino, ko si ga po plehu razravala, ga potresi z drobno zrezanimi orehi, postavi ga v pečico in peci počasi v srednje vroči pečici, da se zarumeni. Pečenega zreži drugi dan na poševne ali štirioglate rezine.

Piškotni zavitek. Mešaj 5 rumenjakov in 11 *dkg* sladkorja, da dobro naraste, vsaj $\frac{1}{4}$ ure. Primešaj nekoliko drobno zrezane limonove lupine, sneg 4 beljakov in 10 *dkg* moke. Namaži testo na pomazano ter z moko potreseno pločevino (pleh) za pol prsta na debelo in ga speci. Pečeno testo na plehu urno obrni in ga potresi z marmelado; nato postavi na

mazano testo za par minut v pečico, da postane mehko. Potem zvij pečeno testo kakor zavitek kolikor mogoče hitro in tesno, da nastane podolgasta klobasa. Hladno zreži na mezinec debele kose.

Španski veter. Napravi sneg iz enega beljaka, v tega zamešaj 7 *dkg* sladkorja in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Polagaj ta sneg z žlico na pomazano in z moko potreseno pekačo v kupčke ter jih speci po kruhu v peči ali bolj slabi pečici.

M. R.

UMNA GOSPODINJA.

Kuhinja raznih narodov.

(Konec.)

Dobi se človek, ki se nasmehne: »Kaka umetnost pa je kuhanje? Naše matere se niso učile, pa so le znale.« In vendar je treba prav za kuhanje poleg znanja nekega posebnega čuta. Kuharica mora namreč natančno vedeti, kaj in koliko ji je treba te ali one snovi, koliko časa potrebuje ta ali ona snov, da je kuhana ali pečena, koliko mora od vsega računati na posamezno osebo, v katerem času bo kupila ali spravila sadež, kako ga bo shranila, kako bo poznala ali so jestvine, ki jih kupuje, dobre in pristne, da ne bo pokvarila najboljšo pogačo z žaltavim maslom, ne dala na mizo prismojeno in grenko, da ne bodo šli žličniki po vodi in ne bo namesto cvrtja žganc. Koliko spretnosti je treba pri kolačih in kolačkih in vsej tisti drobnji robi, ki se tako hitro skuja in se ne vzdigne. A tudi na vpliv živila na zdravje mora misliti kuharica. Vedeti mora, kako škoduje preslana in pregreta mesna jed, kaj, kdaj in komu je ta ali ona jed »krčeva«, »božjastna« in kakih snovi bo pridedala in kako bo kuhala tako jed; vedeti mora, kaj ne škoduje opoldne, pač pa zvečer, kaj ne škoduje človeku, ki se giblje, škoduje pa doma sedečemu, bolniku. In paziti mora, koliko časa naj bo kaka jed na ognju, naj vre, naj se cvre; porivati in odrivati, pokrivati in odkrivati mora piskre in kozice, vedeti mero in kakovost posode, stopnjo toplote, kakih začimb je potreba, kje je treba dosti masti, kje bi mast škodovala. Že samo pravilno solenje je umetnost; zrnice preveč in jed je pokvarjena. Ne pomaga, če je shramba še tako polna vsega, kar se da kuhati; če kuharica nima roke zato, pa je nima; kuhanje je umetnost, ki ni vsaki dana.

In če je kuhanje umetnost za gospodinjo, ki razpolaga s polno shrambo, kaj je šele za hišo, kjer je polno

lačnih ust in praznih loncev? Kako premišljuje in skrbi uboga mati, kako bi ustregla potrebam želodca svojcev in potrebam nikdar polne mošnje. To je umetnost, ki jo pozna samo revščina.

Seveda so znale tudi naše matere in babice kuhati. In še prav dobro. Marsikaka jed in način pripravljanja se je izgubil; sadili in kuhali so druge stvari, saj se spreminja način življenja z napredkom, spreminja se okus. Umetnost kuhanja je prehajala prej od matere na hčer, dekleta so videla in delala že z malega to, kar je delala mati; šola in obrt, službe niso še klicale deklet od doma; železnih in zaprtih ognjišč ni bilo, ne kuhanja na plin. Peček, kuhane pšenice pač ne uživa več najbrž nikdo v naši državi; a jaz sem jo pokusila pred petdesetimi leti pri stari Kastavki. Jabolčni kolač je napravljala gospodinja iz Brežic tako, da je natrosila na precvrta jabolka še ocvrta, razsekana gosja jetra. V nobeni kuhinjski knjigi ni tako okusne gobove juhe, kakor sem jo dobila pred štiridesetimi leti v Žepelevčah: tenko zrezani jurčki, praženi na presnem maslu, zaliti s kokošjo juho in stepenimi jajci. V Medjimurju so nam prinašali železniški delavci pečene odojčke: po par tednov stare pujske, ki imajo meso kakor maslo. Istotam so devali v kolače še kuhan ječmen, kašo in mak. Po juhi so dajali pri pojedinah hladetino (žolico). Imeli so tudi več medenih kuhanih jedil.

Stari ljudje so mi pravili, da ni pri zaprtem ognju nobena jed več tako dobra, kakor je bila na odprtem ognjišču in v prsteni posodi. Pečenka na ražnju ali na mrežici je bila vse kaj drugega, kruh iz domače moke je bil pedanj visok, okusen in rahel, da se je kar drobil. Kavov so kuhali v debeli steklenici na žerjavici, steklenice so imele plaščke, bila je baje tudi boljša kakor današnja.

Dokler ni bilo železnic, so bile navadno večje pošte obenem gostilne in prenočišča, kjer so se ustavljali tudi visoki gospodje. Daleč po svetu je zaslovela pošta, kjer je bil imeniten popotnik dobro postrežen. Pošte, župnišča, samostani in graščine so bili izven mesta zatočišča dobre kuhe. Pa je bilo tudi kaj kuhati! Gozdovi so pokrivali še marsikak kos sveta, ki je zdaj obdelan, po barju je rastlo drevje, so se zbirale mlakuže, dom ptic močvirnic, reke in potoki so bili polni rib in rakov, zajec in srna sta se bližala poljem, medved in jelen nista bila redka prikazen v gozdu. Brinjevka, jerebica, prepelica, divji petelin, divji in domači golobi, divje gosi in race,

cipe in kljunači so prihajali pogostoma na mizo. Boljše hiše so krmile dosti perutnine, tolsta ovca, mlado jagnje, kostruni so se dobivali prav ceno. Stari Ljubljčan Pavšek, rojen 1815, mi je pravil, da so imeli za njegove otroške dobe kot zajutrek veliko svinjsko pečeno klobaso in vogel pšeničnega kruha; klobasa je stala 3 krajcarje. Morske ribe in rake so dobivali s posebnim potom v Ljubljano, južno sadje je prihajalo redno. Rokodelci v starih časih so se pritožili, če niso dobivali več vrst mesa za večerjo.

»Kuharica«, ki jo je spisal Valentin Vodnik, nam pove, kako potratno so kuhali pred stoletjem, ubijali so za eno jed kar po dvanajst jajc — poleg vsega drugega, mesili so radi presno in kvasno testo, mazali in zavijali so različne gibanice, povitice, kolače, beete, štruklje, budle, gomule, žličnike, ajdove in pšenične šarteljne, cvrli so bobbe, krpe, vlite miši, hlebčke, piške in golobe, bržole in jetra. Na kmetih so sloveli poparjeni mlinci, gomule (rozinove štruklje) so pekli, jih poparili z mlekom in polili z razbeljenim maslom; orehove štruklje so namakali v med in maslo; kašo so kuhali na samem mleku in jo polili z maslom. Krompir ni bil še tako v navadi, uživali so več od moke in sočivja. Znali so kuhati in pekli so lahko večje kose kakor danes, ko moramo gledati na vsako deko in na vsako žlico.

Ob ognjišču je začela omika narodov, ob grljevici in vretenu je pravila babica dogodke davnih dni, si je risal ded na rovaš dolgove in dohodke, izcimile so se pravljičice, sklepane so se pogodbe. Tudi zdaj pride konec najvažnejših svetovnih dogodkov v stik s kuhinjo; diplomatski pogovori se končajo in zapletejo pri pojedinah. Spreten diplomat, ki hoče »okaniti« zastopnika druge države, poizve, kaj gre temu najbolj v slast, in tako ga pridobi za svoje namere; saj je ni neumnosti, kateri ne bi pritrtil človek, ki ljubi dobro jed in je bil postrežen po svoji volji.

Merilo gospodarske izobrazbe narodov je njih strokovna literatura. Kuhinjska umetnost je torej pri nas zelo razvita, navodila in recepte za kuhanje dobivamo v različnih časopisih in mesečnikih, vsaka gospodinja ima svojo posebno knjigo preizkušenih receptov in potem še kak prav poseben star recept, ki ga ne posodi nikomur, tudi svoji najboljši prijateljici ne, in tej šele prav ne. Imele so pa naše gospodinjice in imajo še polno nemških kuhinjskih knjig. Dokler nismo imeli slovenskih knjig, ni bilo zameriti na-

šim gospodinjam. Že Vodnik je čutil, da potrebujejo pri nas kuhinjske knjige, in jo je spisal in se jezil nad nepotrebni nemškimi izrazi, ki jih rade rabijo Slovenke. Magdalena Bleiweis je podarila našim materam drugo knjigo o umetnosti kuhanja, Minka Govekar tretjo. Sestra Felicitas Kalinšek pa je pomnožila zdaj svojo »Slovensko kuharico« tako izdatno, da pač ni treba segati gospodinjam po nemških knjigah te stroke. Tako dobro knjigo za bolj navadno kuhanje je spisala gospa Marija Remčeva, dosegla je že v kratkem času drugo izdajo. Umetnost kuhanja napreduje pri nas s polno paro, le prežal, da jo ovira in ustavlja druginja. L—A. R.

KOSMETIKA.

Lea Fatur.

Potreba umivanja in kopanja.

(Nadaljevanje.)

Kopeli v srednjem veku.

V 12. in 13. stoletju je bilo, pravi dr. Klenke, kopanje na Nemškem skoraj pozabljeno. Toda križarski vojni in drugi taki pohodi so zanesli v Evropo razne kožne bolezni, kakor grinte, oskrumbe, pereči ogenj in celo gobe. Spomnili so se glavne od pomoči za take bolezni in poiskali stare kopanje, ki so postale zopet važen del pohištva. L. 1211, ko je potovala mala hčerka ogrskega kralja, Elizabeta, na Turinško, je imela v svoji bali poleg drugih dragocenosti tudi srebrno kopanje. In ime sv. Elizabete Turinške je tesno zvezano s povestmi o umivanju in kopanju bolnih in gobavih.

K kopanju so silile razne navade in odredbe. Plemič se je moral skopati, preden je bil proglašen za viteza, ženin in nevesta in vsi svatje so se morali kopati pred poroko. Rokodelci so se kopali ob sabotah v javnih kopališčih, premožni so imeli doma svojo kopalnico.

Ljudje so se stisnili za zidovjem tesnih mest. Hiša ob hiši je čepela v revnih okrajih in smrad smetišč in odpadkov je davil pljuča. Revščina ni bila prijateljica snage. In zopet so pešali ljudje, po mestih so se širile nalezljive bolezni. In zopet so se vrnili žejni zdravniki k oživljajoči vodi. Premožni so se kopali doma in se zatekali k zdravilnim vrelcem, za reveže so preskrbele plemenite duše brezplačna kopališča. Kopališče za uboge je bilo v vsakem mestu, ker je skrbela krščanska ljubezen, da ni bila snaga revežu nedostopna razkošnost, kakor je skoraj sedanji čas. Pobožne gospe so obiskovale jetnike, jim

skrbele za kopel, beračem in popotnim so umivale noge. Sv. Elizabeto kažejo stare slike, kako koplje gobavega in kako umiva v velikem umivalniku revežem noge, kako moli z jetnikom. Kaka dobrota je bila tedaj jetniku, ki je bil priklenjen k zidu, kopel, obisk pobožnih gospa! Kako je tožil baron Trenk še v 18. stoletju, kake muke je pretrpel v ječi, v katero ga je vrgla samovolja pruskega Friderika II. in rešila dobrota Marije Terezije; neumit, neokopan, v blatu, ki mu je segalo vedno više, z dolgimi nohti in lasmi je ždel v temni ječi in čakal rešenja.

V vseh starih mestih v srednjem veku so bila kopališča (Badestuben). Baderji (kopališčarji) so pripravljali zeliščne kopeli, puščali, stavili roge, brili in strigli. In tako je postal kopališčar v srednjem veku zdravnik, ki je zdravil, ne da bi imel dovoljenje in studije. Med ljudstvom je ostalo ime in delo »padarja« dolgo znano, prišlo se je ime tudi pravega zdravnika. Padarja omenja tudi narodna pesem.

V Ljubljani je bilo v srednjem veku kopališče za sedanjo stolnico, pozneje, pravijo, so imeli brivci na Starem trgu pripravljene zeliščne kopeli.

V šestnajstem stoletju se je razširila po Nemškem huda spolna kuža, prizadeti so baje kmalu umrli. Ker se je kopalno po javnih kopališčih bolno in zdravo vkup, ker je bila voda po vodnjakih okužena in zasmrajena od mestnih odpadkov, so opuščali kopališča in sčasoma kopanje sploh. Zdi se pa, da so se kopalnice po kmečkih hišah le dolgo ohranile, ker je pisal lani graški profesor Corli, da je našel v deželni arhivu odlok iz časa Marije Terezije, ki prepoveduje kopalnice po kmečkih posestvih, ker se dogajajo pri kopanju nerednosti med služinčadjo. Vprav te nerednosti so pa bile povod, da se je kopanje začelo opuščati in celo preganjati.

Na Španskem so se ogibali v XVI. in XVII. stoletju kopanja kot grešne poganske navade. Snage ni bilo tačas niti na kraljevih dvorih. Angleška kraljica Elizabeta se je pritoževala nad hudim duhom svojih dvorjanov, Margareta Nassauska si je umivala enkrat na teden roke, Izabela, žena francoskega kralja Karla VI., je imela dve platneni srajci; njene dvorjanke so imele veliko kril na sebi, ki pa niso bila nikdar oprana.

In kralj, ki so ga imenovali solnce, se ni umil sploh nikdar. Poslednja kopanja, ki so jo našli slučajno v bivši kraljevski kopalnici v Versaillesu, je romala v hlev.

(Dalje prihodnjic.)

PISANO POLJE

Macedonija.

Piše prof. Fr. Grafenauer v Štipu.

Po razpadu Aleksandrove vele-države.

Macedonija je bila najmanjša država vseh treh, ki so nastale na razvalinah Aleksandrove države, toda bila je najboljše urejena in je imela najboljšo vojsko. Macedonija ostane tudi še nadalje gospodar vse Grške, četudi upori v teh krajih zoper Macedonijo niso bili redki. Da bi si zagotovil prestol v Macedoniji, je kralj Demetrios umoril vse otroke svojega predhodnika Kasandra. V teku časa je bila močna epirska država hud sovražnik Macedonije. Demetrios, macedonski kralj, je hotel uničiti Pyrrhovo (epirsko) državo, ali je v vojni pretrpel težak poraz, celo Solun se je komaj rešil. Ta macedonski poraz je izkoristila Grška in se odcepila od Macedonije; radi tega je moral Demetrios skleniti mir s Pyrrhom.

Tedaj je bil Rim že močna država v Italiji. Bistri in hrabri prebivalci tega mesta so podjarmili v letih 753—282 pr. Kr. vsa mala plemena svojega naroda v srednji in severni Italiji. Dasi so južna plemena po Italiji skušala ogniti se rimski nadvladi in so celo epirskega kralja Pyrrha prosila pomoči, zato je Rim kljub temu zmagal, šel celo nad Karthago v Afriko in se zapletel v dolgotrajne (punske) vojne. V drugi punski vojni je pomagal Karthagini zoper Rim tudi Filip, kralj macedonski.

Radi tega je prišlo l. 200 pr. Kr. do prve rimsko-macedonske vojne (200 do 197). S Filipom je bilo samo nekaj grških mest; ali vendar Rimljani v začetku vojne niso imeli veliko sreče na bojišču in pretrpeli so celo znatne poraze pri Bitolju in Prilepu. Toda ko je prišel konzul Flaminius na Balkanski polotok, je zavzel Epir in prodril do Soluna. Filip je hotel ustaviti rimsko

vojsko, toda bil je strašno poražen pri Kinoskefali (Pasji glavi) 197 pr. Kr. V tej bitki je imel Filip 250.000 vojakov. Filip je moral skleniti mir z Rimom. Pogoji mira niso bili lahki in slični onim, ki tarejo danes Nemčijo in Bolgarijo. Filip je moral plačati veliko vojno odškodnino (1000 talentov, v današnji vrednosti 90 milijonov dinarjev). Filip je izgubil vse ozemlje razen Macedonije. Rimski konzul Flaminius je dal vsem grškim državicam, ki so bile do tedaj še pod Macedonijo, svobodo. Filipu so vzeli vso macedonsko mornarico in moral se je obvezati, da njegova vojska ne bo štela nad 5000 vojakov. Kakih trideset let je bil Filip prijatelj Rimljanov in jim je pomagal v vseh vojnah, ki so jih vodili v Egiptu in Siriji. Ali ko je videl, da nima nobene koristi od Rima, se je začel tajno pripravljati na vojno z Rimom. Njegov sin Perseus, ki je nasledil svojega očeta v Macedoniji, je odpovedal Rimljanom prijateljstvo leta 172 in začel vojno, da bi se rešil Rima. Per-

seus je tudi sklenil zvezo s Tračani, Iliri, Epirci in zvezo z vso Grško. Toda rimski vojskovodja Emilius Paulus je vdrl z veliko vojsko v Macedonijo in premagal Perseja pri Pidni. Perseus je bil v bitki ujet in z mnogimi Macedonci odpeljan v Italijo, kjer je kot ujetnik umrl. Ogromno bogastvo Macedonije, vredno 450 milijonov dinarjev, je prišlo Rimljanom v roke.

Ko se je Emilius Paulus vrnil v Rim, so mu Rimljani priredili velik triumf (zmagoslavje), ki je trajal tri dni. Prvi dan so vozili na 250 vozovih kipe iz Macedonije po Rimu, drugi dan zaplenjeno macedonsko orožje, 750 velikih posod, polnih srebrnega denarja in nakita, tretji dan 77 velikih posod z zlatom in drugimi dragocenostmi. Pred Emilijem Paulom je moral iti ujeti macedonski kralj Perseus. Po bitki pri Pidni je bila Macedonija razdeljena na štiri pokrajine, Macedonija ni smela več imeti svojih kraljev, svoje vojske in koncem vsakega leta je morala plačati velike davke Rimljanom.

Pogled na kopališče pri Štipu.

Težko so bili kaznovani tudi vsi zavezniki Macedonije v tej vojni.

Ko se je moral Rim 148 tretjič bojevati s Kartago, so mislili Macedonci, da je prišel čas, ko se morejo rešiti rimskega gospostva. Macedonci so se uprli. Vodja upornikov je bil Andriskus, ali kakor ga zgodovinarji imenujejo »Laži-Filip«. Dokler Rimljani niso imeli dovolj vojske v Macedoniji zbrane, so uporniki imeli lepe uspehe; ali ko je prišel Metelus z vojsko iz Italije, je ustajalo hitro zadušilo (146 pr. Kr.) Radi tega upora so bili Macédonci strašno kaznovani. Macedonija je bila anektirana, proglašena za rimsko ozemlje (146). (Teža leta je izgubila tudi Grška svojo samostojnost, ker se je uprla Rimljanom.) Rimljani so prepovedali Macedoncem, da se med seboj ženijo in med seboj trgujejo. Vrh tega so morali plačevati Rimljanom ogromne davke. Macedonija je ostala do 395 p. Kr. rimska zemlja.

Osvojevalna politika Rima se ni ustavila v Južni Srbiji in na obalah Egejskega morja. V 85 letih so osvojili Rimljani Malo Azijo, Palestino in Sirijo. Tako je postal Balkan nekako središče v rimski državi. Balkan, posebno pa Južna Srbija, je bila črta-veznica med zapadom in vzhodom, med Evropo in Azijo. Radi tega so Rimljani napravili v Južni Srbiji mnogo velikih in lepih cest z velikimi nasipi in zidanimi mostovi. Ob teh cestah so gradili Rimljani mnogo mest, ki so dobila velike vojaške posadke in postaje, kjer je bilo mogoče prenočevati in menjati vprego. Najvažnejša cesta je bila Via Ignatia, ki je vodila iz Drača preko Lihnida (Ohrid), Edese (Voden), Pele v Solun in od tod kraj Egejskega morja preko Amfipolja in Filipov v Carigrad. To je bila najvažnejša cesta, ki je vezala naravnost Rim z Azijo. Druga važna cesta je vodila iz Leša (Lyssus) preko Lipljana (Ulpiana) na Kosovem polju do Niša (Naissus). Najvažnejša cesta, ki je vezala današnjo Južno Srbijo s Severno, je bila Solun, Stobi (Skoplje?), Naissus (Niš), Singidurum (Belgrad).

Omeniti je še dveh velikih bitk, ki sta se bili na macedonskih tleh: l. 42 sta Antonius in Oktavian premagala Bruta in maščevala umorjenega Cesarja pri Filipih, l. 30 pr. Kr. pa je Oktavian pri Akciumu (južno od današnje Valone) premagal prejšnjega svojega prijatelja Antonija in kot cesar August zasedel prestol zapadnega rimskega cesarstva.

Sedaj nam bo umevno, zakaj je šla baš tu pot krščanstva v Rim.

Apostol Pavel v Macedoniji.

Za cesarja Augusta se je rodil naš Zveličar Jezus Kristus, ustanovitelj naše svete vere. Po njegovem vnebohodu so širili apostoli in učenci njegove nauke med vsemi narodi. Največ truda ob tem delu je imel apostol Pavel, ki je prepotoval Malo Azijo, Sirijo, Macedonijo, Italijo in imel povsod lepe in velike uspehe. Nas zanima ob tem spisu Pavlova pot skozi Macedonijo.

Ko je Pavel oznanjal evangelij v Bitiniji (Mali Aziji), je imel ponoči tole prikazen: Videl je moža pogana iz Macedonije, ki ga je prosil in rotil: »Pavel, pridi v Macedonijo in pomagaj nam nevernikom.« Ze drugi dan je krenil Pavel v Macedonijo v Neapol in od tam v Filipe, »ki je bilo prvo rimsko mesto v Macedoniji«. V Filipih je ostal nekaj tednov. Prvo saboto njegovega bivanja v Filipih je šel s Silasom k nabrežju reke Angisti — tam so se namreč zbirali Judje k molitvi, ker niso imeli svojega svetišča, — in govoril zbrani množici. Med njimi je bila neka Lidija, rodod iz Tiatire, trgovka po poklicu. Govor Pavla je nanjo tako vplival, da se je pokrčila z vso družino in sprejela Pavla v svojo hišo. Nekaj dni potem je izgnal Pavel hudiča iz obsedene žene, ki je bila v službi nekih tamošnjih bogatašev. Velikaši so radi tega nahujskali Jude na Pavla in Silasa, češ, da rujeta v Filipih in širita navade, ki jih Rimljani ne smejo sprejeti. Ljudstvo je napadlo Pavla in Silasa, ju šibalo, raztrgalo jima obleko in zvezana izročilo poveljniku mesta, ki ju je vržel v ječo. Ali ponoči je prestrašil čuden potres čuvarje zaporov in samega mestnega poveljnika. Radi tega je poslal načelnik mesta na vse zgovor svoje slugе s poveljem, naj takoj izpustijo ta dva sveta moža, ki sta od včeraj v zaporu; ali Pavel je rekel nato: »Nočeva iz zapora, dokler ne pride sam načelnik in naju izpusti, kajti včeraj so naju pretepli pred narodom, brez sodbe vrgli v zapor, naju Rimljana, in sedaj naju hočejo na tihem izpustiti.« In res je prišel načelnik, se opravičil pri Pavlu in Silasu, pustil ju iz zapora in zaprosil naj zapustita mesto. Pavel je odpotoval iz Filip in prišel, preko Amfipolja in Apolonije, v Solun, bogato trgovsko mesto, kjer je bilo veliko Judov, ki so imeli svojo sinagogo (shodnico). V Solunu je ostal približno tri tedne in z uspehom širil vero. To trdoglavim judovskim bogatašem ni šlo v glavo; zato so zbrali fanatike iz svoje srede, ki so napadli Jasonovo hišo, pri katerem je stanoval Pavel. Ker Pavla niso našli v hiši, so prijeli

Jasona, ga izročili sodniji, »ker je njegov Pavel zmotil ves svet in prišel tudi k nam, da zapeljuje pravovernike. Pavel in vsi njegovi delajo zoper rimskega cesarja; trdijo namreč, da ima nekega drugega cesarja, katerega imenujejo Kristusa.« Spreten zagovor Jasonov je pa vendar prisilil sodnike, da so ga osvobodili; ali Pavel je moral še isto noč zapustiti Solun. Odpotoval je v Berejo, mestece, ki je zapadno od Soluna. Prebivalci tega mesta, posebno pa Judje, so bili plemenitejši nego oni v Solunu. Mnogo moških in ženskih se je dalo krstiti takoj po prvem govoru Pavlovem. Ali Judje v Solunu so izvedeli, da živi Pavel v Bereji, zato so prišli iz Soluna in Pavla pregnali tudi iz tega mesta, odkoder je odpotoval Pavel po morju v Athene.

V Solun se Pavel ni več vrnil. Toda pozabil Soluna ni. Iz Korinta je poslal vernikom v Solun dvoje pisem. O drugem potovanju skozi Macedonijo nam niso ohranjena poročila, kje se je mudil apostol Pavel; verjetno pa je, da je obiskal vsa ona mesta, kjer je prvič oznanjeval vero v Jezusa.

Torej tudi za pot krščanstva od vzhoda na zahod je bila Macedonija cesta-veznica. (Dalje prihodnjč.)

Najstarejša cerkev na Tolminskem.

Po virih Simona Rutarja.

Kakor je ubožna tolminska deželica in ločena od sveta, da je doživljala skozi vse dobe svojo zgodovino skoro docela ločeno od svojih sosedov, tako hrani po svojih rebrih, grapah in kotlinah toliko zanimivosti in lepote, da

Najstarejša cerkev na Tolminskem.

se človeku, ki je tam rojen in tam živi, priljubi z vso bridkostjo do smrti. Glej cerkve, posejane na hribe, strašne ceste, ki gredo speljane z ovinki v najsamotnejše grape, hiše v rebrih kot orlova gnezda, in polja, ki so jih izžemali kmetje za svoj črni kruh in za pogačo gospodov. Posebno cerkve, okoli katerih se je sukala domača zgodovina, po katerih so imena vasi in ljudi prvič prišla med svet in se ohranila.

Ne daleč od volčanske vasi je stala na sredi koruznega polja majhna cerkvica, preprosta po svoji vnanjosti, znamenita po svoji notranjosti. To je bila, kot trdi zgodovinarji, najstarejša cerkev na Tolminskem. Krščansko vero so prinesli na Tolminsko iz Čedad in ker so Volče, čez katere je peljala starodavna cesta v beneške Slovence in v Čedad, temu najbližja, je verjetno, da so Volče postale prva krščanska občina. Prejšnji pogani so imeli najbrže svoje svetišče zunaj selišča v »črnem gozdu«, kot so ta kraj imenovali, blizu brega Soče; svetišče je bilo posvečeno solnčnemu bogu. Ko so se pokristjanili, so napravili na istem mestu cerkvico, ki so jo posvetili sv. Danielu; ta cerkev je ostala dolgo časa edina cerkev na Tolminskem. In verjetno je, da so hodili na novo izpreobrnjeni kristjani iz zelo oddaljenih krajev k božjim opravilom k sv. Danijelu, tudi je volčanski duhovnik hodil daleč okoli razlagat krščanski nauk in delit svete zakramente. Ustno izročilo pravi, da je hodil celo v Bohinj, od koder so nosili — kar pa ni zelo verjetno — mrliče pokopavat v Volče; če je kdo pozimi umrl, so ga obesili v dimnik in ga posušili ter potem šele na spomlad pokopali. Tolminske cerkve so sveto krizmo še do zadnjega dobivale iz Volč.

Mala lesena cerkvica sv. Daniela, ki je bila dolgo središče cerkvenega življenja na Tolminskem, je bila najbrže pogorela; vendar ni natančnih poročil o tem; na njenem mestu se je dvignila nova zidana cerkev, ki je bila po svojih slikah v notranjosti, po svojem oltarju in oboku nad prezbitერიem redka zanimivost.

Medtem so dozidali cerkev v Volčah. Sploh so Volče prva tolminska vas, ki je bila že l. 1015 omenjena v zgodovini, ko je patriarh Janez IV. izročil čedadskemu kapitulju in naslednikom med drugim tudi desetino volčanskih kmetov. Volče so le polagoma izgubljale svoje prvo mesto; okoli l. 1297 je bila tudi v Tolminu ustanovljena samostojna duhovnija.

Danes prve cerkve na Tolminskem oziroma njene naslednice ni več, važni spomeniki cerkvene umetnosti so izginili. Vojna, ki je uničila nešteto dobrin in lepote, ni pozabila tudi na cerkev sv. Daniela, ki jo je izpremenila v kup razvalin. Ostalo je le še par fotografij njene notranjosti in njena častna zgodovina.

Nove knjige.

Nemško-slovenski slovar za domačo in šolsko rabo. Sestavil dr. Josip Tomiňšek, gimnazijski ravnatelj. — V Ljubljani, 1924. Založila Ig. Kleinmayr & F. Bamberg, družba z o. z., Ljubljana.

Leta 1921 je izdala Družba sv. Mohorja Bartlov nemško-slovenski slovar, ki se je zaradi vojske zakesnel (od l. 1914) za sedem let. Letos je izšel Tomiňškov nemško-slovenski slovar, ki je tudi vojno dete in je čakal tri leta več. Ko bi pisatelj v uvodu ne razlagal, kako da je izprevrigel prvotni namen, da bi izdal le popravljeni Praprotnikov »Besednjak«, ki mu je mimogrede narastel iz šolskega, zlasti ljudskim in sorodnim šolam namenjenega besednjaka, v vse večji slovar, bi resnično trdili, da je za nas preveč, če tekem par let izideta kar dva, približno enaka slovarja. Bolje bi bilo, če bi bil ostal dr. Tomiňšek pri prvotni zasnovi in sestavil resnično le pravi šolarski slovar. Ta pa je nekako v sredi: kot šolarski je preobširen, za znanstvene svrhe preskromen. Bartlov ga zelo nadkriljuje (besedni zaklad, naglas). Ko je pa tudi ta namenjen za šolsko rabo, bi bilo vseeno potrebno, da bi se bil sestavljaec previdno ognil vsemu, kar utegne učenca zbegati. Zlasti bi se moral varovati nepotrebnih tujk, n. pr.: rinkast, rinčica, krofast, lavirati itd. Za vse take in podobne izraze imata Bartel in Breznik naših, lepih besedi dovolj. Imamo tudi Breznikovo slovnico in Pravopis, ki sta s Tomiňškovim slovarjem tu in tam v navzkrižju: Tomiňšek: grometi, Breznik trdi, da je to napačno; torej grmeti; ne surov, ampak sirov. Sicer pa Mladika ni list, kjer bi se o tem razpravljalo obširneje. Toda odločno moramo želeti, da bi bil že enkrat naš pravopis enoten.

Domači vrt. Praktičen navod, kako ga uredimo, obdelujemo in krasimo. Priredil M. Humek, višji sadjarski nadzornik v Ljubljani. V knjigi je 69 podob in 2 barvni sliki. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani.

To je zopet knjiga izpod peresa M. Humeka (stalnega sotrudnika »Mladike«), ki nam je silno potrebna. Zakaj vrtnarstvo (sadjarstvo, zelenjadarstvo in tudi cvetličarstvo) bo za nas čezdalje bolj pereče vprašanje. Slovenec ne bo mogel tekrovati z našimi južnimi brati s pridelovanjem žita, pač pa bi imel od vrtnarstva zelo lepe dohodke. Vrtnarstvo pa zahteva mnogo umnosti in izobrazbe. Ta knjiga je pa nekaka čitanka za vsakega, ki ima pri hiši vrtiček. Ona bo pravi vrtnarski abecednik, s katerim je mogoče doseči toliko znanja o vrtnarstvu, da je potem pot do posebnih strok vrtnarstva odprta. Za onega pa, ki se ne misli pečati prav trgovsko in strokovno z vrtnarstvom, marveč želi imeti le zase koristen in lep vrt, bo pa ta knjiga povsem zadoščala. — Razdeljena je na dva dela. Prvi del govori splošno o vrtovih: o pomenu vrtov, legi, ograji, razdelitvi, orodju, topli gredi itd. Nato opisuje zemljo, gnojila, kolobarjenje, saditev itd. V drugem delu, ki obsega štiri oddelke, govori knjiga: o zelenjadarstvu, kjer so opisana vsa zelišča in rastline, ki jih potrebuje kuhinja, o sadnem drevju na domačem vrtu, o okrasnem rastlinju (cvetice in grmičevje) in o goji sobnih cvetic. H koncu je dodano navodilo, kaj naj delamo vsakega meseca na vrtu. Ta kratko posneta vsebina je za knjigo najboljši priporočilo. Prav nobena hiša bi ne smela biti brez nje, če ima količkaj vrtiča. Knjigo bi uspešno in prekoristno, prav po šolsko predelavala v zimskih večerih naša društva: za dekleta o zelenjadarstvu, za fante o sadjarstvu. Tudi za ponavljalne šole bi bila prekoristno učilo. C. R.

Mladikarjevi odgovori.

M. E., Ljubljana. Misel v pesmi »Pred ciljem« lepa, a oblikovno še zelo nespretno podana. Mogoče bodo tej prvenki sledile druge, boljše?

Milanov, Ptuj. »Koroška zima« nič posebnega. Če ste Korošec, bi morali bol in lepoto te naše zemlje že vse globlje zgrabiti!

Kolečka Ivanovič: Odgovoril sem!

J. T., Maribor. »Rejenkova nebesa« z zanimanjem prebral. Jezik in slog bi trebalo še piliti. Rokopis Vam vrnem, da ga popravite. Takšnega, kakršen je, nisem mogel odposlati, kamor ste želeli.

A., Ptuj. Ni slaba, a ker mislim, da boste poslali še kaj boljšega, teh za enkrat ne priobčim.

Obisk pri Janezu Obrezniku.

Ivan Mlinar.

Janez Obreznik je imel poseben načrt. Toda prej moram povedati, da je bil trgovec s teleti in maslom. Tovoreč v mesto je razmišljal in domislil takole: Najprej dokažem, da nisem navaden človek. Naj zijajo ljudje. Kdo sploh sprejema v vasi take goste? V prijateljstvu se vse laže pogovori. Ob pravi priliki zineš besedo in zaleže na dva konca: prijatelja imaš med trgovci, s prijateljem kredit in Bog ve kam se ti še odpre pot, posebno če dobiš tako močnega možakarja za botra. In to botrstvo bi bil drugi konec te namere.

In je povabil veletrgovca Gorjupa z družino vred, kajti če se prikupiš gospe in morda še otrokom — niti misliti ni bilo treba na uspehe.

Gorjup se je vabilu odzval; družina se je pripeljala in voz je obstal na dvorišču.

»Kako smrdi!« je zavihala nos Gorjupova najstarejša. Poskakali so z voza in še preden so se dobro ozrli, se je začel petletni Vladko dreti na vse grlo. Spodrsnilo mu je na mokri deski in ogrnil je, kakor je bil dolg in širok, v beli obleki v mlako, ki se je odtekala iz hleva na dvorišče. Gospa Gorjupova je z zaničljivo mrdo pobrala otroka ter ga vlekla k vodi, da ga opere.

»Saj bomo vtonili v gnojnicil!« je godrnjala. »Lepa reč takšnole povabilo.«

Izza vogla se je slišal glasen, porogljiv smeh Obreznikovih otrok.

»Oh,« je vzdihovala Obreznica, ki je bila prihitela na prag, »kolikokrat sem že rekla hlapcu, naj iz hleva napelje to vodo drugam. Če je kdo le količkaj neroden, pa se onečedi. Janko, Janko! Napelji peska tu sem! Koga se bojiš? No, ali boš?«

Izza vogla je res namah pokukalo pet glav, ki so radovedno plašno zijale v goste. Janko, dvanajstletni prvorojenec, je zategnil obraz in dejal:

»Naj rajši Peterček!«

»Takšni so!« je dejala Obreznica. »Tak pridi sem, no!« In je vlekla fanta za lase. Obleka je bila videti nova, toda poznali so se ji že bridki boji z nesnago. Fant je bil skuštran, obraza in vratu že ni umil od zadnjih praznikov.

»Mama,« je dejal Miloš, drugi Gorjupov, »ta si bo pa sejal repo na vratu!«

»Pozdravil!«

In Janko si je obrisal nos z golo roko in jo ponudil gostom.

Gorjupovi otroci so z vidno nejevoljo segali v ponudeno roko ter si skrivaje brisali prste.

Medtem sta bila Gorjup in Obreznik spravila konje v hlev. Stopili so v hišo: v tistem hipu je nastal v kuhinji silen ropot in maček se je v divjem teku zaprašil skozi vrata.

Najstarejša Gorjupova je pocukala mater za rokav ter pokazala na gnjat, ki je ležala pod mizo, kamor jo je bil zavlekel maček.

Tudi Obreznica je videla nesrečo, grdo pogledala deklo ter hitela z gosti v izbo.

Kakor da so prišli v čebelnjak, je zašumelo. Jata muh se je dvignila z mize in prav nad njo so visele smolnate limanice, natrpane z že crknjenimi mušjimi roji.

»Mama!« je dejal Miloš. »Tu pa muhe suše za zimo!«

»Kjer so muhe, tam posli ne stradajo,« se je bahato smejala Obreznica.

»O, teh pa je pri nas!« je ponovil za njo Obreznik. »Berači, pravijo, nimajo muh.«

»Ali otrok ne boste pokazali?« se je zanimala Gorjupova.

»Moji otroci niso nič razvajeni, da bi se zmerom držali mame. Zunaj so in naj kar zunaj ostanejo; sam vrišč jih je.«

Sedli so. Gorjupova dečka sta se silno zabavala, loveč si muhe z nosa.

In ko so zajemali juho, je pribrenčal mušji par preko skleda ter se opotekel vanjo.

»Treba bi bilo, da bi zmerom nekdo muhe ven metal!« je dejal smeje se Obreznik, zajel oparjence ter jih vrigel po sobi.

Gorjupovim juha ni prav nič dišala. Tudi je šepetal Miloš, da so na nji črvi. »Najbrž iz gnjati!« je pritrdil potihoma oče.

»O, le jejte, le jejte!« je silila Obreznica, ki je sama stregla.

»Veste, takšnele juhe nismo vajeni,« je izgovarjala Gorjupova. »Svinjsko juho prav malokdaj imamo.«

»Brr, kar trese me!« je dejala potihoma Milka. »Zdaj pride šunka izpod mize.«

In res. Prinesli so narezano šunko; deklica je privzdignila odrezek ter molče pokazala materi osmeteno meso.

Gorjupova pa je prav tisti hip položila vilice na mizo: iz krompirja je bila potegnila dolg las.

»Kar semle denite, gospa!« je dejal Obreznik. »Ta presneta dekla nič ne pazi in pripravlja na krožnik, ne da bi pogledala, kaj je v loncu!«

»In kolikokrat sem dejala trapi nerodni, naj si zaveže ruto okoli glave, če ni počesana!« je dejala ona.

In planila sta oba v kuhinjo, iz katere se je pčtem razleglo glasno vpitje in jok. Gostje so se nemirno spogledali in minila jih je vsa dobra volja. Gospa Gorjupova je odločila, da gredo takoj nazaj in da bodo že kaj jedli med potjo.

Preden so vstali, so se pripodili v izbo Obreznikovi otroci; že v kuhinji so vpili: »Ali so nam vse pojedli?«

Nasuli so se okoli peči ter zijali na mizo.

»Náte, otroci!« je dejala Milka ter jim ponudila poln krožnik štrukljev, še preden je mogla gospa kaj reči.

Sredi izbe je nastal živ klopčič, iz katerega se je izkobacal najmlajši Obreznikov ves posut s štruklji ter kričeč na vse grlo, da mu bodo »vsee pojedli!«

Obreznica je bila vsa nesrečna in v zadregi pobrala otroke in štruklje ter spravila ves sejm v kuhinjo.

»Tako jih učim in tako navajam, pa naši bi že, če bi ne imeli tako slabih zgledov na sosedovih. To so živi parklji. Vse otroke pohujšajo. Nič ne pomaga; če ga tepeš, je še huje. Komaj čakam, da se bomo preselili.«

»Kam pa?« je vprašal Gorjup, da je nekaj rekel.

»Tako; za gotovo nismo še nič govorili, toda tako. Iz te sosesčine proč! Ljudje se niti obnašati ne znajo prav. Oni dan so pri sosedu tamle,« je pokazala skozi okno, »prinesli nekemu gospodu kar latvico mleka in leseno žlico. Kakor da ima takle mestni gospod čeber v trebuhu in usta do ušes. To povem samo za primer, zato sem pa rekla, naj kupi kaj v trgu, tam imaš vsaj šiviljo koj pri roki in ljudje imajo manire. Ali naj pustim otroke v teje divjaščini? In tudi drugače je vse bolj prijetno. Ali naj tale porcelan rabim za vsak dan, ko imamo tako redko goste? Pol teleta je dal mož zanj. In tale namizni prt s prtiči je del moje bale. Dva voza je je bilo, dva zvrhana voza in fant, ki je sedel na vrhu, je bil skoraj zdrknil med kolesa, tako visoko so bili naložili...«

Bog ve kaj bi bila še povedala, da ni Milka sunila očeta. In dvignili so se.

»Šprde!« je dejala Obreznica za njimi, ko so se odpeljali. »Pečene macafizeljne bi lizali, toda takale tečna hrana jim ne diši!«

In zvečer je šla k sosedu praviti, kakšne goste so imeli.

»On je že še, on, gospod, toda ona, to ti je škarjica, in otroci, otroci — tako je, kakor da jih doma mažejo s samim maslom; sitno, izbirično, nos viha, kakor da je grofovo!«

Soseda je kimala, kimala in pažljivo poslušala. Drugi dan je vse nesla gorko Gorjupovi kuharici na uho. In Gorjupova Milka je bila kuharici tudi že vse opisala, kako in kaj in tudi ono o divjaških sosednih otrocih.

Povem še, da Gorjup ni bil Obrezniku za botra. O obisku pa je govorila vsa vas.

Za smeh.

Nesrečna želja.

V železniškem kupeju sedi gospodična in drži v naročju majhnega psa, ki ga venomer boža. Neki gospod, ki sedi na nasprotni klopi, pravi: »Gospodična, kako rad bi bil sedaj Vaš psiček.«

»No, to bi pa slabo naleteli, gospod,« odgovori mlada dama, »kajti psička nesem k živinozdravniku, da mu odstriže ušesa in okrne rep.«

—o—

Zgodila se je železniška nesreča. Vlak je zavozil v vlak in mu razbil zadnji vagon. Strežaju nekega Angleža je odtrgalo obe nogi. — Ko so Angležu stvar sporočili, je rekel: »Prinesite mi ono nogo, v katere hlačnici je ključ od mojega kovčega!«

—o—

Neki vdovec, ki s svojo rajnko ženo ni živel v bogve kakem soglasju, je naročil na Vseh svetih dan pri vrtnarju venec za pokojno ženo, da bi ljudje jezikov ne brusili.

»Kak napis pa naj denem na trakovke?« ga vpraša vrtnar, »V miru počivaj! ali pa ‚Na svidenje?‘«

Ves prestrašen zavpije vdovec: »Lepo Vas prosim, samo ‚Na svidenje‘ nikar!«

—o—

Poljak Vrtovsky išče za svojega sina domačega učitelja, ki bi znal angleško, francosko ter bi igral tudi klavir. Tozadevni oglas objavi tudi v časopisih. Naslednjega dne pride k njemu mlad mož in se mu predstavi.

Vrtovsky ga vpraša:

»Ali znate angleško?«

»Ne!«

»Ali znate francosko?«

»Niti besedice.«

»Ali pa znate vsaj klavir?«

»Tudi tega ne. Prišel sem samo povedati, da mesta ne morem prevzeti.«

—o—

Tujec gre skozi vas in vidi, da na pokopališču že zdavnaj ni bil nihče pokopan. Čudi se in vpraša nekega kmeta, če je morda kraj tako zdrav, da je umrljivost tako majhna.

Kmet: »Nak!«

Tujec: »I saj vendar že leta in leta ni nihče umrl.«

Kmet: »Iz naše vasi umro vsi v kaznilnici.«

—o—

Katehet: »Torej, otroci, duh je bitje, ki nima telesa. Zakaj pa se smeješ, Janez?«

Janez: »Ker se mi zdi smešno, če stoji glava kar na nogah.«

—o—

Jud Abraham se je hotel dati krstiti; šel je k rabinu in rekel:

»Gospod rabin, rad bi se dal krstiti.«

»Za božjo voljo, Abraham, če bi tvoj ranjki oče to vedel, se v grobu obrne.«

»Nič ne de, naj se le obrne. V osmih dneh se da krstiti tudi moj brat, oče se bo znova obrnil in bo zopet ležal prav.«

—o—

V petem nadstropju pozvoni berač. Gospodinja odpira in vpraša: »Kaj pa Vam je, da beračite?«

Berač: »Hrom sem, gospa.«

Gospodinja: »Kako pa ste prišli v peto nadstropje, če ste hromi?«

Berač: »Ne, ne, saj sem se zmotil, gospa, saj nisem hrom, ampak mutast.«

—o—

Knjigovodja: »Halo, kdo tam?« Tukaj Pavel Breskva.«

Glas: »Osel, zakaj se pa ne oglasiš toliko časa?«

Principal: »Kdo pa telefonira, gospod knjigovodja?«

Knjigovodja: »Ne vem, samo besedo ‚osel‘ sem slišal.«

Principal: »Pojdite stran, to velja menil!«

—o—

Žena: »Kako si srčkan, možiček moj. Tako rad me imaš, da si si dal napraviti mojo sliko na pipi.«

Mož: »Kaj ti je v glavi? Kajenja bi se rad odvadil.«

—o—

Oče (učitelju klavirja): »Kako pa ste zadovoljni z uspehi mojega sina?«

Učitelj: »Že gre, že gre, le tričetrtinskega takta ne zna igrati.«

Oče: »Kaj pravite, tričetrtinskega takta ne zna igrati. Mu že pokažem. Ti grdoba, ti! Še cel takt bo igral, ne samo tričetrtinskega.«

—o—

Sodnik: »Obtoženec, ali imate še kaj pripomniti proti zaprisežbi te priče?«

Obtoženec (ženitovanjski posredovalec): »Prosim, gospod sodnik, pred dvema letoma sem posredoval, da se je oženil, in tega mi noče odpuščati.«

